

Usmrćenje vlastitog djeteta kao privilegirana okolnost - analiza povijesnog razvoja, fenomenoloških osobitosti i obilježja djela

Klarin, Katia

Professional thesis / Završni specijalistički

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:093363>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-12**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu Pravni fakultet

Katia Klarin

**USMRĆENJE VLASTITOG DJETETA KAO
PRIVILEGIRANA OKOLNOST - ANALIZA
POVIJESNOG RAZVOJA,
FENOMENOLOŠKIH OSOBITOSTI I
OBILJEŽJA DJELA**

Završni rad

Prof. dr. sc. Maja Munivrana

Zagreb, 2023.

Faculty of law Univesity of Zagreb

Katia Klarin

**THE KILLING OF OWN CHILD AS A
MITIGATING CIRCUMSTANCE - ANALYSIS
OF HISTORICAL DEVELOPMENT,
PHENOMENOLOGICAL PECULIARITIES
AND ELEMENTS OT THE OFFENCE**

Final thesis

Prof. dr. sc. Maja Munivrana

Zagreb, 2023.

Svojoj djeci, za strpljenje.

SAŽETAK

Završni rad sastoji se od 11 poglavlja te pruža povijesni pregled u kojem je sadržan prikaz razvoja i različitih pogleda na ubojstvo vlastitog djeteta od strane majke (i oca) od rimskog preko srednjovjekovnog prava s posebnim naglaskom na osobitosti dokaznog postupka i prebacivanje tereta dokazivanja na majku u slučaju smrti djeteta. Središnji dio rada analizira suvremeno uređenje čedomorstva u Hrvatskoj od osamostaljenja pa do danas. Nakon analize Krivičnog zakona Republike Hrvatske iz 1993. godine te prvog hrvatskog Kaznenog zakona iz 1997. godine, u radu se analizira definicija i obilježja djela na način kako je ono sada uređeno Kaznenim zakonom iz 2011. godine. U novom Kaznenom zakonu čedomorstvo je zadržano i dalje kao jedan od tri oblika kaznenog djela usmrćenja, tj. privilegirano ubojstvo. Osim kroz nazivlje (usmrćenje umjesto čedomorstva), zaključak je kako je zakonodavac pristupio ovom fenomenu blagonaklono, budući da je i zapriječena kazna ublažena s ranije maksimalno osam na maksimalno pet godina zatvora. Među obilježja djela ponovno je vraćeno psihičko stanje majke, no ovog puta ne kao poremećaj, već kao „jako duševno opterećenje zbog trudnoće ili poroda“. Sudska praksa, iako oskudna, ukazuje da se jako duševno opterećenje i dalje psihijatrijski vještači usprkos intenciji zakonodavca da se jakim duševnim opterećenjem obuhvate opterećenja koja proizlaze iz teškog socijalno-ekonomskog položaja majke. U pogledu ovog obilježja ni dalje ne postoji suglasnost u literaturi. U nastavku se analiziraju ostali elementi djela i pitanje sudionništva te se potom analiziraju kriminološka pitanja, učestalosti djela i profil čedomorke. U radu je sadržan kratki komparativni prikaz te recentni primjeri koji ukazuju na to da, iako je učestalost čedomorstva znatno manja posljednjih godina, ova pojava nažalost još uvijek nije u potpunosti iskorijenjena. U zaključku se ističe stalna tendencija blažeg kažnjavanja usmrćenja vlastitog djeteta od strane majke, čime na određeni način i društvo preuzima određeni stupanj suodgovornosti, a ukazuje se i na nužnost preventivnog djelovanja, prvenstveno kroz edukaciju.

Ključne riječi: čedomorstvo, usmrćenje, karakteristike čedomorki, prevencija čedomorstva, kaznena djela protiv života i tijela, privilegirano kazneno djelo

SADRŽAJ:

1. UVOD	1
2. POVIJESNI PREGLED	4
2.1. ČEDOMORSTVO U RIMSKOM PRAVU	4
2.2. ČEDOMORSTVO I KANONSKO PRAVO	6
2.3. OSOBITOSTI DOKAZNOG POSTUPKA SREDNJOVIJEKOVNOG PRAVA I PREBACIVANJE TERETA DOKAZIVANJA	8
2.4. OD KAŽNJAVANJA ČEDOMORSTVA U SREDNJEM VIJEKU DO KAŽNJAVANJA PREMA KAZNENOM ZAKONU O ZLOČINIMA, PRIJESTUPIMA I PREKRŠAJIMA IZ 1852.	10
2.4.1. ČEDOMORSTVO U DUBROVAČKOJ REPUBLICI I PRAVNO UREĐENJE DUBROVAČKIM STATUTOM	17
2.4.2. CONSTITUTIO CRIMINALIS CAROLINA	21
2.5. ČEDOMORSTVO U KAZNENOM ZAKONU O ZLOČINIMA, PRIJESTUPIMA I PREKRŠAJIMA IZ 1852.	22
3. ZAKONODAVNI RAZVOJ DO OSAMOSTALJENJA	24
4. ZAKONODAVNI RAZVOJ U REPUBLICI HRVATSKOJ	26
4.1. KRIVIČNI ZAKON REPUBLIKE HRVATSKE IZ 1993.	26
4.2. KAZNENI ZAKON IZ 1997.	27
4.3. KAZNENI ZAKON IZ 2011.	31
5. OBILJEŽJA DJELA – KONSTITUTIVNA OBILJEŽJA I PITANJA SUDIONIŠTVA ...	35
6. UČESTALOST DJELA OD 1906. DO 2021.	39
7. DELINKVENICIJA U ŽENA I KRIMINOLOŠKI PROFIL ČEDOMORKE	44
8. IZ DRUGIH ZAKONODAVSTAVA	51
9. PRIMJERI	55
10. ZAKLJUČAK	59
11. LITERATURA	6

1. UVOD

Čedomorstvo tj. ubojstvo djeteta od strane majke pri porodu ili neposredno nakon poroda poznato je od davnina i uvijek pobuđuje poseban interes s obzirom na to da je jedan od najizraženijih oblika odstupanja od biološki namijenjene uloge majke – osobe koja je najpozvanija štititi dijete. Sudeći po literaturi, ali i antropološkim istraživanjima, postoje dokazi o ubojstvu djeteta od strane majke u gotovo svim poznatim kulturama kroz ljudsku povijest.¹

Nekada je čedomorstvo bilo posebno rašireno među kanadskim Eskimima, koji su ubijali žensku djecu, i u Južnoj Americi kod Indijanaca Mbaya.² Nadalje, čedomorstvo je bilo poznato i među narodima Mezopotamije, Stare Grčke i Kelta, a društvo ga je opravdavalo u određenim slučajevima, primjerice zbog rođenja malformiranog djeteta, ženskog djeteta, zbog socijalnih ili ekonomski razloga, dok se kasnije kroz povijest smatra kaznenim djelom.³ Specifičnost čedomorstva proizlazi upravo iz toga da se, kao kazneno djelo, čedomorstvo zbiva tijekom ili neposredno nakon poroda, dakle, u trenutku potpune slabosti i nemoćnosti tek rođenog djeteta. Tako je, primjerice u Sparti, poseban odbor odlučivao o tome da li je dijete dovoljno zdravo i snažno. Ukoliko su procijenili da nije, bacili bi ga s planine Tajget u dolinu Hapoteta.⁴ U staroj Ateni se nije smjelo ubiti dijete nakon Amphidromia ceremonije, koja se odvijala tjedan dana nakon rođenja djeteta i na kojoj se djetetu davalo ime,⁵ iz navedenoga proizlazi da je čedomorstvo prolazilo nekažnjivo ukoliko je izvršeno prije nastupa sedmog dana života djeteta odnosno prije održavanja navedene ceremonije. U ranoj Skandinaviji se nije smjelo ubiti dijete koje je kršteno ili dijete koje je jelo. Inače, krštenje djeteta je ostala prijelomna točka kod čedomorstva u Crkvenom pravu. Poznato je i da se ubijala dojenčad majki koje su umrle pri porodu jer ih nije imao tko dojiti. Ono što je zajedničko svim starim kulturama jest utješno vjerovanje da bolesna ili malformirana djeca

¹ Michelle Oberman, Mothers who kill: Cross-cultural patterns in and perspectives on contemporary maternal filicide International Journal of Law and Psychiatry 26, 2003., str. 500.

² <https://www.britannica.com/topic/infanticide>

³ Sanja Katalinić i Aleksandra Frković, Možemo li spriječiti Čedomorstvo?, Gynaecologia et perinatologia: časopis za ginekologiju, perinatologiju, reproduktivnu medicinu i ultrazvučnu dijagnostiku, Vol. 15 No. 2, 2006., str. 90.

⁴ Tija Žarković Palijan; Dražen Kovačević, Iz forenzičke psihijatrije, Zagreb, Ceres, Matica hrvatska Kutina, 2001., str. 161.

⁵ Infanticide, Wikipedia <https://en.wikipedia.org/wiki/Infanticide>, stranica otvorena 12. prosinca 2022.

nisu pravi ljudi (u Africi su se, primjerice, nazivale „vještice bebe“ ili „djeca duhova“) pa su mogla biti napuštena ili ubijena bez osjećaja krivnje i savjesti.⁶

Jednako tako, u ranijoj povijesti djeca su se ubijala radi podnošenja žrtve bogovima. Tako je, primjerice na Sardiniji pronađeno tri tisuće kostiju male djece, na kojima su pronađeni dokazi žrtvenih rituala. I u Egiptu su pronađene kosti djece s oznakama žrtvovanja, koje datiraju iz 950.-720. godine pr. Kr, a i među Feničanima je bilo poznato žrtvovanja djece bogovima.⁷

Kroz povijest su pravni sustavi različito pristupali tretiranju i kažnjavanju počiniteljica tog kaznenog djela pa tako nailazimo na dosta široki raspon kažnjavanja, od vrlo strogog i okrutnog kažnjavanja počiniteljica u srednjem vijeku (npr. *Constitutio Criminalis Carolina* iz 1532., koja je predviđala je zakopavanje, nabijanje na kolac, davljenje u vodi)⁸ pa do privilegiranog oblika kažnjavanja. Taj veliki raspon i različitost pristupa pravnih sustava kažnjavanju počiniteljica bismo mogli objasniti različitim potrebama društva za obnavljanjem u pojedinim povijesnim razdobljima pa što je potreba društva za obnavljanjem i za djecom bila izraženija, to su se počiniteljice strože kažnjavale u cilju sprječavanja počinjenja ovog kaznenog djela (s tim da valja istaknuti da se u pojedinim društvima nije radilo o kaznenom djelu već o uobičajenoj i nekažnjivoj društvenoj pojavi). S druge strane, kada potrebe društva za obnavljanjem više nisu bile toliko izražene, to se čedomorstvu više nije pristupalo tako strogo. Naime, u različitim razvojnim razdobljima ljudskoga društva tretiranje tog kaznenog djela, počiniteljica i njihovo sankcioniranje prije svega je ovisilo o odnosu društva prema vlastitim reprodukcijским potrebama, a tek kasnije o poziciji žene, tj. o uvažavanju njezine samostalnosti i samoodgovornosti.⁹

Do sredine 18. stoljeća čedomorstvo se smatralo kvalificiranim ubojstvom zbog shvaćanja da majka čini „dvostruki grijeh“¹⁰, budući ga se povezivalo s bludom i preljubom, kao razlogom zbog kojeg majka čini to kazneno djelo. Od sredine 18. stoljeća se mijenja politika kažnjavanja čedomorstva pa ga se smatra privilegiranom kaznenim djelom.

⁶ Ibidem

⁷ Ibid.

⁸ Velinka Grozdanić i Ute Karlavaris Bremer, „Poremećaj kao element bića kaznenog djela čedomorstva“, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci 17, br. 2, 1991., str. 293.

⁹ Velinka Grozdanić; Ute Karlavaris-Bremer, Anita Kurtović, Čedomorstvo-poremećaj, čuvanje časti ili nešto treće, Vladavina prava, Vol. 1, No. 2-3, 1997., str. 60.

¹⁰ Dunja Pastović, „Dvostruki grijeh“: kažnjavanje čedomorstva na hrvatskom području do kodifikacije kaznenog materijalnog prava 1852. godine, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu 23, br. 1, 2016.: 121, str. 145.-147.

Privilegiranje se pojavljuje u austrijskom Kaznenom zakoniku iz 1803., čija odredba je preuzeta u Kazneni zakon o zločinima, prijestupima i prekršajima iz 1852.¹¹ Nadalje, a što se tiče privilegiranosti oblika tog kaznenog djela, William Hunter je 1783. predložio Britanskom medicinskom društvu da bi neonaticid valjalo zakonski razgraničiti od drugih vrsta ubijanja, zbog njegove specifičnosti.¹²

Razlozi privilegiranja mogu se svrstati u dvije skupine. Motiv čuvanja časti (njem. *Ehrennotstand*, tal. *infanticidio per causa d'onore*) majke zbog sramote i stigmatizacije koju majku očekuju iz razloga što je povrijedila društvene moralne vrijednosti pa vrlo često ta zakonodavstva ograničavaju privilegiranje na kazneno djelo čedomorstva izvanbračne djece.¹³ Neovisno o različitim formulacijama kaznenih zakonodavstava, motiv privilegiranog kažnjavanja je uvijek isti, a svodi se na shvaćanje da majka ubija vlastito dijete samo s jednom namjerom – uništavanja tragova svoga „grijeha“ (bludi, izvanbračne veze i izvanbračnog poroda).¹⁴ Druga skupina razloga privilegiranja odnosi se posebno psihičko stanje majke izazvano porodom koje se kvalificira kao poremećaj, koji smanjuje ubrojivost.¹⁵

Iako se u ovom dijelu rada iznosi sažeti povijesni pregled s osvrtom na najstarija društvena uređenja za koje je poznato da je postojalo čedomorstvo, ova tema zaslužuje pažnju. Naime, činjenica je da se brojka prijave, optužbi i osuda počiniteljica smanjuje, a pretpostavlja se, s tim i tamna brojka ovog kaznenog djela. Unatoč tome, ovo kazneno djelo je još uvijek aktualno jer se svako toliko pojavi. Primjerice, aktualan slučaj za kojega saznajemo iz medija dogodio se u siječnju 2023.¹⁶ U konkretnom slučaju nije poznato tko je počiniteljica, ali svakako se, prema medijskim natpisima, drži da je riječ o tek rođenom djetetu.

U važećem Kaznenom zakonu više ne postoji poseban članak kojim je inkriminirano predmetno kazneno djelo, već se isto nalazi kao sastavni dio čl. 112. sadržano u st. 2., kao poseban oblik usmrćenja.

¹¹ Dunja Pastović, „Dvostruki grijeh“, str. 146.-147.

¹² K. Drescher-Burke K., J. Krall, A. Penick, Discarded infants and neonaticide: A review of the literature. National Abandoned Infants Assistance Resource Center, 2004., str. 2.

¹³ Dunja Milotić, Mateo Vlačić, Čedomorstvo u kaznenom zakonu iz 1852. pravno uređenje i sudska praksa u Hrvatskoj i Slavoniji, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 42, br. 1, 2021., str. 72.

¹⁴ Velinka Grozdanić i Ute Karlavaris Bremer, „Poremećaj kao element bića kaznenog djela čedomorstva“, str. 294.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ „U Zagorju na cesti nađena mrtva beba. Policija: Javite se ako imate informacije“, članak objavljen 30. siječnja 2023.”

<https://www.index.hr/vijesti/clanak/policija-o-mrtvoj-bebi-nadjenoj-u-zagorju-javite-se-ako-imateinformacije/2433714.aspx>, članak otvoren 14. veljače 2023.

U prvom dijelu rada izložit će se povijesni pregled ovog kaznenog djela, od najranijih društava, njegovo izdvajanje i prepoznavanje kao posebnog kaznenog djela te pravni put njegova sankcioniranja – od društveno prihvaćene i uobičajene pojave, ne doživljavanja novorođenog djeteta kao živog bića, pa do vrlo strogog i okrutnog sankcioniranja, s obzirom na tadašnje reproduktivne potrebe društva te u konačnici do promišljanja novijeg vremena kada se uz čedomorstvo vezuje posebno psihičko stanje majke kojemu je izložena zbog trudnoće i poroda. Za razliku od hrvatskog pravnog sustava, neka moderna zakonodavstva, čedomorstvu više ne pripisuju privilegiranost. U tom dijelu, iznosi se i analizira razvoj hrvatskog zakonodavstva, zakonska regulativa kroz primjere iz sudske prakse do važećeg Kaznenog zakona s naglaskom na duševno opterećenje majke zbog trudnoće ili poroda, koje stanje se ne predmnijeva već ga je potrebno dokazati u svakom konkretnom slučaju psihijatrijskim vještačenjem, u protivnom se majci stavlja na teret teško ubojstvo. U nastavku se donosi analiza i učestalost kaznenog djela čedomorstva u hrvatskom pravnom sustavu kroz broj prijava, optužbi i osuda po godinama, do zaključno 2019. U posljednjem dijelu rada iznose se fenomenološke osobitosti djela i njihova analiza, a konačno i određeni praktični primjeri.

2. POVIJESNI PREGLED

2.1. ČEDOMORSTVO U RIMSKOM PRAVU

Ubijanje malformirane djece bilo je poznato još u antičkoj Sparti pa tako rimski filozof Seneka navodi: „*Mi utapamo slabe i monstrozne. To ne činimo iz strasti, nego s razlogom, kako bismo odvojili beskorisne od sposobnih*“.

U rimskom su društvu dominirali muškarci, oni su imali neograničenu očinsku vlast nad životom i smrću djece, žene i robova. Ta ovlast oca da raspolaže životom svoje djece ograničena je uvođenjem Zakonika XII ploča iz 450. godine pr. Krista, kojim je ubojstvo novorođenčeta dopušteno samo ako je pet svjedoka potvrdilo da je dijete malformirano ili slabاشno.¹⁷ Ubojstvo djeteta od strane majke, koja nije posjedovala vlast nad životom djeteta, kao što je to imao otac djeteta, prvotno je potpadalo pod odredbe *Lex cornelia de sicariis* iz

¹⁷ Dunja Pastović, „Dvostruki grijeh“, str. 123.

82. godine pr. Kr., a poslije pod odredbe *Lex Pompeia de parricidiis* iz 55. godine pr. Kr. te nije imalo posebnu zakonsku regulaciju, već je potpadalo pod ubojstva među srodnicima.¹⁸

Zakonodavni napori za zaštitu novorođenčeta započeli su s Trajanovim zakonima o *alimentaria* 103. godine n. e. i Konstantinovim zakonima nakon njegovog obraćenja na kršćanstvo 313. n. e.¹⁹ Propovijedajući jednakost svakog ljudskog života pred jednim bogom, kršćanstvo se pokušalo boriti protiv ideje žrtvovanja djeteta. Prvi kršćanski car Konstantin oštro je progono čedomorstvo zakonom *Lex Pompeia de parricidis*, ali zakon koji ocu daje pravo da umori vlastito dijete u Rimu je ukinut tek 374. godine poslije Krista.

Inače, prvi filozof koji je progovorio protiv čedomorstva bio je Filon Aleksandrijski.²⁰ Riječ je o filozofu iz prvog stoljeća, koji je u svom radu izjednačio čedomorstvo sa napuštanjem, a isto kazneno djelo je osudio na način da piše:

„Neki (roditelji) čine djelo vlastitim rukama; monstruoznom okrutnošću i barbarstvom guše prvi dah koji dojenčad udahne ili ih bacaju u rijeku ili u morske dubine, nakon što im prikače neku tešku tvar da brže potonu pod njezinom težinom. Drugi ih odvođe da budu izloženi u neko pustinjačko mjesto, nadajući se, kako sami kažu, da će biti spašeni, ali ih zapravo ostavljaju da pretrpe najtežu sudbinu. Jer sve zvijeri koje se hrane ljudskim mesom posjećuju to mjesto i neometano se hrane dojenčadima, finom gozбом koju osiguravaju njihovi jedini skrbnici, oni koji ih iznad svih trebaju čuvati, njihove očeve i majke.“²¹

Čedomorstvo se kažnjavalo jednako kao *parricidium* (kazneno djelo ocubojstva), koje je bilo strogo kažnjavano, ali se pod utjecajem kršćanske etike izdvojilo kao posebno kazneno djelo, vlastitog kaznenopravnog sadržaja i koje se strože kažnjavalo (u odnosu na majku, otac je još uvijek imao vlast nad životom djece, sve do dolaska na vlast cara Konstantina).²² Ubojstvo djece postalo je zabranjeno u Europi i na Bliskom istoku tijekom prvog tisućljeća. Kršćanstvo je zabranjivalo čedomorstvo od svojih najranijih vremena, što je navelo Konstantina Velikog i Valentinijana I. da zabrane čedomorstvo diljem Rimskog Carstva u 4. stoljeću. Konstitucijom Valentinijana I., Valensa i Gracijana iz 374. godine izričito

¹⁸ Ibidem, str. 123.

¹⁹ Michael Obladen, *From Right to Sin: Laws on Infanticide in Antiquity*, Neonatology, 2016. ;109(1):56-6

²⁰ <https://en.wikipedia.org/wiki/Infanticide> prema Philo (1950). *The Special Laws*. Cambridge: Harvard University Press. III, XX.117, Volume VII, pp. 118, 551, 549. "Infanticide Encyclopedia.com". www.encyclopedia.com, stranica otvorena 19. veljače 2023.

²¹ <https://www.encyclopedia.com/social-sciences-and-law/anthropology-and-archaeology/customs-and-artifacts/infanticide>

²² Dunja Pastović, „Dvostruki grijeh”, str. 123.

je propisano da je ubojstvo novorođenčeta kapitalni zločin za koji treba ispaštati. Spomenuti carevi iste su godine penalizirali i samo izlaganje (*expositio*) novorođenog djeteta slobodnjaka ili robova. Izraz *expositio* latinski je pojam koji se često dovodi u vezu sa čedomorstvom, a može se prevesti kao izlaganje ili prinošenje. Ostavljanje djeteta bio je posve banalan, svakodnevni čin. Iako je izlaganje djeteta moglo dovesti do smrti, cilj takvog ponašanja bio je ponuditi djetetu „ljubaznost tuđih, milost bogova, javno blagostanje, bolju sudbinu ili jednostavno njegovim šansama“.²³ Naime, izlaganje djeteta možemo promatrati u kontekstu današnjeg počinjenja kaznenog djela čedomorstva nečinjenjem, budući je riječ o ostavljanju djeteta u namjeri da obitelj bude oslobođena odgovornosti i savjesti. Neka mjesta u gradovima postala su poznata kao mjesta za izlaganje neželjene djece. *Columna Lactaria* (u prijevodu mliječni stup) u gradu Rimu bilo je jedno od takvih mjesta. Rimski gramatičar Sekst Pompej Fest objašnjava naziv stupa kao mjesto gdje se dovodi dojenčad na hranjenje mlijekom.²⁴ Prema Paulovim *Sententiae* čedomorstvom se smatralo, osim ubojstva gušenjem, davljenjem i odbacivanje djeteta odnosno uskraćivanje hrane,²⁵ dakle upravo opisani *expositio*.

U odnosu na neograničenu očinsku vlast nad životom djeteta, bitno ograničenje iste uslijedilo je 529. godine kada je car Justinijan, kao posljedicu za opisani *expositio*, uveo gubitak vlasti oca nad djetetom, dok osoba koja je pronašla dijete i prisvojila ga, nije ga mogla lišiti slobode i prodati kao roblje.²⁶ Dakle, otac se odrekao prava nad djetetom time što ga je izložio, ali je uvedeno ograničenje u odnosu na osobu koja je dijete prisvojila, kako bi se ranije izloženo dijete zaštitilo od prodaje u roblje ili lišenja slobode.

Zbog velikog broja čedomorstava, ali i izvanbračnih rođenja, 787. godine u Milanu je osnovana prva kuća za siročad, kako bi se isto preveniralo. Bolnicu Duha Svetoga u Rimu osnovao je papa Inocent III. jer su žene bacale svoju djecu u rijeku Tiber.²⁷

2.2. ČEDOMORSTVO I KANONSKO PRAVO

²³ John Boswell, Eastburn, *The Kindness of Strangers: The Abandonment of Children in Western Europe from Late Antiquity to the Renaissance*, University of Chicago Press, 1998., str. 110.

²⁴ Ibidem, str. 13.

²⁵ Dunja Pastović, „Dvostruki grijeh“, str. 123.

²⁶ William Edward Lecky Hartpole, *History of European Morals. From Constantine to Charlemange*, Two volumes in one, Volume II, London, 1913, str. 30-32; Dillon, Noël John, *The Justice of Constantine: Law, Communication, and Control*, University of Michigan Press, 2012., str. 45-46

²⁷ Richar Trexler, "Infanticide in Florence: new sources and first results". *History of Childhood Quarterly*. 1 (1), 1973., str. 99.

O čedomorstvu se, u okviru crkvenog prava, raspravljalo na Crkvenim saborima.²⁸ Naime, upravo je kršćanstvo djelovalo na važnosti shvaćanja o nužnosti zaštite dječjeg života. Tako je jedan takav koncil održan u Ankari 213. godine,²⁹ a na kojemu je donesen zaključak da udana žena koja zanese, rodi i usmrti svoje nezakonite dijete (dakle, izvan braka) mora ispaštati za svoje grijeha te do kraja života mora biti isključena iz crkvene zajednice. Sličan zaključak donesen je na Saboru održanom u Elviri, oko 300. godine.³⁰ Čedomorstvo se tretiralo kao jedno od najtežih zločina upravo zato što se smatralo da majka čini dva grijeha, osim ubojstva djeteta i preljub. Dakle, vezivalo se uz kršenje društvenih normi u smislu izvanbračne veze ili preljuba.

S obzirom na to da je Crkva, od propasti Zapadnog Rimskog Carstva 476. godine, bila nadležna u obiteljskim predmetima i za kontrolu morala, ali i zaštitu života djeteta, tako je nadležnost i za kazneno djelo čedomorstva prebačena na Crkvu gdje se ono promatralo kao grijeh, a bitno obilježje čedomorstva je bilo upravo izvanbračno začeće ili začeće u preljubu. Za navedeni grijeh majci se izricala pokora radi pomirenja s Bogom. U tom smisli osnovni zakoni Crkve, vezano za predmetno kazneno djelo, uspostavljeni su Gracijanovim dekretom, doneseni, 1440. godine i dekretima pape Grgura IX iz 1235. godine.³¹ Ono što valja istaknuti jest da je kanonsko pravo posebno izdvojilo čedomorstvo iz skupine ubojstava među krvnim srođnicima, a dokazivanje nevinosti počiniteljice vršilo se pomoću tzv. „prisega očišćenja“.³² Crkveni sudovi nisu izricali kazne koje bi se sastojale u prolijevanju krvi počinitelja kaznenih djela, pa se, sukladno takvom načelu, kazna počiniteljice čedomorstva, sastojala u javnoj pokori, koja je trajala od 7 do 15 godina te je spomenuta javna pokora bila kraćeg trajanja od one određene za ubojstvo odrasle osobe.³³ Dakle, možemo zaključiti, da, iako je Crkva imala vrlo stroge poglede i zahtijevala vrlo visoke moralne standarde te vrlo osuđujuće pristupala izvanbračnom začeću ili začeću u preljubu, privilegirala kazneno djelo čedomorstva u odnosu na ubojstvo odrasle osobe.

²⁸ Riječ je o skupštini crkvenih osoba, koje saziva mjerodavni poglavar, a na kojemu se razmatra i odlučuje o pitanjima vjere i važnijim crkvenim pitanjima i poslovima. Potreba da se raspravlja o važnim pitanjima za cijelu Crkvu pokazala se već u apostolsko vrijeme. Početak saborovanja u crkvi označava sabor kojega su 50. godine u Jeruzalemu držali apostoli. Poslije Jeruzalemskog, prvi sabori o kojima govore povijesni izvori bili su provincijalni, na kojima su sudjelovali biskupi jedne crkvene provincije ili pokrajine. Oko 170. godine, takvi su sabori održani u Maloj Aziji, a oko 190. u Palestini, u Rimu, Pontu, Galiji, Efezu, ali i u drugim gradovima u Grčkoj. Broji sabori održali su se i tijekom 3. stoljeća.

²⁹ Ibidem.

³⁰ Dunja Pastović, „Dvostruki grijeh“, str. 125.

³¹ Ibidem, str. 126.

³² Ibidem, str. 126.

³³ Ibidem, str. 126.

Kulminacija strogog Crkvenog pogleda na ovo kazneno djelo dogodila se u Firenci 1439., na crkvenom saboru na kojem je usvojen zaključak da duše djece koja nisu krštena idu ravno u pakao, čime je čedomorstvo kvalificirano kao jedno od najtežih mogućih zločina.³⁴

2.3.OSOBITOST DOKAZNOG POSTUPKA SREDNJOVJEKOVNOG PRAVA I PREBACIVANJE TERETA DOKAZIVANJA

Posebno istaknuti problem predstavlja dokazivanje počinjenja čedomorstva budući je u najvećem broju slučajeva riječ o djelu bez svjedoka. Brojna kaznena zakonodavstva srednjeg vijeka su to pitanje rješavala uvođenjem vrlo strogih normi. Primjerice, prema Kaznenom zakoniku za njemačke zemlje Karla V. (*Constitutio Criminalis Carolina*) iz 1532., o kojemu će više biti riječi u nastavku ovog rada, na čedomorstvo je ukazivala smrt svakog pojedinog novorođenčeta ukoliko je bila riječ je o izvanbračnom djetetu, uz dodatni uvjet da su trudnoća i porod bili prikrivani.³⁵ Tako je taj Zakon naređivao mučenje svake žene koja je prikrivala trudnoću i porod i tvrdila da je dijete mrtвороđeno. Taj akt, u čl. 35. određivao je da „svatko tko posumnja da je djevojka koja slovi kao djeвица potajno rodila i usmrtila dijete dužan raspitati se je li dotična ženska osoba bila viđena s neobično velikim trbuhom, koji se potom naglo smanjio, uslijed čega je djevojka oslabjela i postala bljedunjava. Ukoliko navedene okolnosti budu utvrđene, djevojka je trebala biti pregledana od strane stručnih žena. Nakon što bi sumnja bila potvrđena te ako bi djevojka i dalje nijekala porod, podvrgavala se *torturalnom ispitivanju*“, dok je u čl. 36. toga akta bilo određeno da je nužno pregledom ustanoviti postoje li znakovi laktacije kod osumnjičenice jer se navedena okolnost smatrala dovoljno jakim indicijem za primjenu torture, uz posebno upozorenje da se laktacija može pojaviti i kod nerotkinja pa je nužno bilo koristiti iskustvo primalja ³⁶ Ovo je vrlo važna odredba jer se njome u procesno pravo uvodi prikupljanje dokaza vještačenjem, kao zasebna radnja. Kao vještakinje spominju se „stručne žene“ odnosno primalje na kojima je bilo utvrđivanje okolnosti velikog trbuha kod osumnjičenice, koji se „naglo smanjio“, slabosti, bljedunjivosti i pojave laktacije, s tim da je ostavljena mogućnost i da laktacija ne mora biti nužno vezana uz prethodnu trudnoću.

³⁴ Ibidem, str. 126.

³⁵ Nella Lonza, „Dvije izgubljene duše“: čedomorstva u Dubrovačkoj Republici (1667-1808), u: Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, 39 (2001), str. 264.

³⁶ Dunja Pastović, „Dvostruki grijeh“, str. 140.

Nadalje, a što se tiče francuskog pravnog sustava, propisi iz 1556. propisivali su obvezu kojom je žena bila dužna prijaviti izvanbračnu trudnoću i pritom dužna označiti ime djetetovog oca. U slučaju neispunjenja opisane obveze, ako je dijete nađeno mrtvo, predmnijevalo se počinjenje kaznenog djela čedomorstva.³⁷ Sustav zakonskih predmnjeva najdalje su dotjerali engleski propisi iz 1624., presumpcijom da je dijete rođeno živo, koja se mogla pobiti jedino iskazom svjedoka očevica.³⁸ Isto zakonodavstvo obrnulo je teret dokazivanja i zahtijevalo smrtnu kaznu za prikrivanje trudnoće i poroda kada se nađe mrtvo dojenče.³⁹

Vrlo zanimljiv slučaj zbio se 1592. godine, a zabilježen u Varaždinu. Riječ o ženi pod imenom Jelena, optuženoj da je potajice rodila dijete koje je skrivala, ubila i zakopala. Jelena je priznala trudnoću i da je dijete rodila, ali je navela da je dijete mrtvorodeno. Međutim, sud je prihvatio tvrdnje tužitelja, a osuđenica je tijekom postupka priznala da je dijete ubila. Ono što je ovdje intrigantno jest to da je sud prihvatio tvrdnje tužitelja uz obrazloženje da je osuđenica imala namjeru ubiti dijete zato što nikom tijekom trudnoće nije rekla da je trudna. Dakle, već i u tom razdoblju prikrivena trudnoća se smatrala indicijem počinjenja kaznenog djela čedomorstva. Primjećuje se da se i u današnjem razdoblju pravnog i medicinskog razvoja te socijalne osviještenosti, jednako kao u ranijim povijesnim razdobljima, a tako i u predmetnom srednjem vijeku, čedomorstvo vezuje uz prethodni osjećaj srama, odbijanja djeteta pa čak i vlastite nesvjesnosti o trudnoći i da mu gotovo uvijek prethodi prikrivanje trudnoće.

Dakle, pregledom navedenih zakonskih propisa i primjera srednjovjekovnog čedomorstva nailazimo na zaključak da se majka koja je rodila dijete iz izvanbračne zajednice nalazila u vrlo nepovoljnom položaju za slučaj smrti djeteta pa i onda kada je dijete rođeno mrtvo ili samo umrlo pri porodu budući su važile opisane predmnjeve i na njoj je bio teret dokaza. Ista je morala dokazati da je dijete rođeno mrtvo ili samo umrlo pri porodu, inače joj se na teret stavljalo počinjenje kaznenog djela čedomorstva. Ovim pregledom njemačkog, francuskog i engleskog srednjovjekovnog pravnog sustava, kojima je zajedničko obilježje da teret dokazivanja da je majka ubila svoje dijete nije bio na optužbi, već na majci da je dijete rođeno mrtvo, majku stavlja u gotovu bezizlaznu situaciju dokazivanja, jer osim njezine riječi, u dokaznom se postupku mogla poslužiti jedino izjavama svjedoka. S obzirom na to da je

³⁷ Ibidem

³⁸ Ibidem

³⁹ Michael Obladen, From Sin to Crime: Laws on Infanticide in the Middle Ages, *Neonatology* 2016;109(2): str. 85.-90.

riječ o porodu, te imajući na umu predmetno povijesno razdoblje, postavlja se pitanje koliko je svjedoka bilo i koliko uspješno su se majke, čije dijete je rođeno mrtvo pri porodu, ili samo umrlo, mogle osloboditi optužbi, koje su im se, opisanim zakonskim predmnjevama, stavljale na teret.

Međutim, takvo zakonodavno narušavanje tradicionalnog dokaznog sustava engleskog općeg prava (*common law*) izazivalo je otpore u sudskoj praksi pa je u potpunosti napušteno 1803., nakon čega je na optužbi bio teret dokaza da je dijete rođeno živo.⁴⁰

2.4. OD KAŽNJAVANJA ČEDOMORSTVA U SREDNJEM VIJEKU DO KAŽNJAVANJA PREMA KAZNENOM ZAKONU O ZLOČINIMA, PRIJESTUPIMA I PREKRŠAJIMA IZ 1852.

Do 18. stoljeća čedomorstvo se kažnjavalo kao kvalificirano ubojstvo zbog povezanosti s bludom i preljubom pa se smatralo da počiniteljica čini „dvostruki grijeh“.⁴¹

Iako ovo kazneno djelo u razdoblju srednjeg vijeka još uvijek nije u potpunosti istraženo mnogi autori skreću pozornost na postojanost „toleriranog čedomorstva“, provođenog u tajnosti, često prerusavanog u nesretan slučaj: djeca bi umirala prirodnom smrću, ugušena u krevetu roditelja gdje su spavala. Ništa se nije poduzimalo da ih se spasi odnosno da se kazne roditelji, budući u ovakvim slučajevima govorimo o počinjenju od strane oba roditelja. Praksa bacanja djece u nužnik bila je uobičajena.⁴² Žene su u to vrijeme bili sklonije čedomorstvu nego pobačaju jer su sredstva za izazivanje pobačaja bila izrazito opasna i toksična, tako se čedomorstvo činilo najsigurnijim, a vjerojatno i najčešćim sredstvom za ograničavanje broja djece.⁴³ Praksa čedomorstva imala je prednost jer se time nije riskirao život žene. U srednjem vijeku je zadržana praksa izlaganja (ostavljanja) djeteta na javnom mjestu još iz antičkog doba, kao oblik prikriivenog čedomorstva.⁴⁴

U srednjem vijeku čedomorstvo se počelo smatrati posebnim kaznenim djelom i upravo je kanonsko pravo „predvidjelo za njega sankciju u obliku posebnog oblika pokore, a teškoće dokazivanja nastojalo riješiti pomoću tzv. prisege očišćenja (*purgatio canonica*),

⁴⁰ Ibidem, str. 264.

⁴¹ Dunja Pastović, „Dvostruki grijeh“, str. 122.

⁴² J. – C. Bologne, *La naissance interdite*, Paris, Olivier Orban, 1988., str. 264.

⁴³ Catherine Bonnet, *Geste d'amor*, Zagreb, Plana l.m.d., 2000., str. 26.

⁴⁴ Ibidem

kojom je optuženica morala potvrditi svoju nevinost, sama ili uz određeni broj suprisežnika. Svjetovno pravo preuzelo je od crkvenog koncept zločina čedomorstva“.⁴⁵

Od ranijih zakonodavnih akata, koji su važili na našim prostorima, valja izdvojiti Poljički statut,⁴⁶ on je za čedomorku propisivao smrtnu kaznu spaljivanjem na lomači te novčanu kaznu od 25 libara za osobu koja čedomorku zatekne, a ne uhvati.⁴⁷ Nadalje valja istaknuti i Trsatski statut,⁴⁸ a kojim je bilo određeno da će se počiniteljica kazniti smrtnom kaznom ukoliko se radi o namjernom ili hotimičnom čedomorstvu uz visoku novčanu kaznu od 50 libara, od koje je pola pripadalo sudu, a pola crkvi.

Vrlo važan izvor prava srednjeg vijeka jest Iločki statut,⁴⁹ a kojim je regulirano i predmetno kazneno djelo i to na način da je propisano:

*„De mulieribus, que prolem in adulterio susceptam interfecerint, et que propriam filiam suam ad prostibulum tradiderint. Item, Si mulier in viduitate constituta, vel alia quepiam, adulterando vel methando conceperit, et conceptum pepererit, ac partum interemerit, aut aliqua propriam filiam ad prostibulum pro pecunia tradiderit, et hoc sufficienti testimonio, id est proprioris sui, vel aliorum fidedignorum et honestorum virorum testimonio fuerit approbatum, talis debet duci ad patibulum, et ibi igne consumi et comburi“.*⁵⁰

Iz navedene odredbe proizlazi da se čedomorstvo kažnjavalo spaljivanjem na lomači. Sama odredba nalazi se u istom odjeljku kao i kazneno djelo podvođenja kćeri. S obzirom na to da je podvođenje uništavalo njezinu dušu, pretpostavlja se da se držalo da i kod čedomorstva dolazi do uništavanja duše djeteta pa je to razlogom da se ova dva kaznena djela nalaze u istom odjeljku.⁵¹ Sudska praksa svjedoči da su se, osim spaljivanja na lomači, primjenjivale i druge kazne. Tako je, primjerice, gradečki sud 1466. godine stanovitu Jelenu

⁴⁵ Nella Lonza, „Dvije izgubljene duše“, str. 201.

⁴⁶ Poljički statut je zbornik običajnog prava zajednice Poljičana. Prva poznata redakcija provedena je oko 1440. godine, od tada do 19. st. više je puta redigirana. Poljički statut uređivao je unutrašnje javne odnose poljičke zajednice na razinama kaznenog, građanskog i procesnog prava. postoje tvrdnje da predložak statuta potječe iz 11. stoljeća.

⁴⁷ Velinka Grozdanić, Dalida Rittossa, Povijesni razvoj kaznenopravnog statusa žena, Kada žena ubije - interdisciplinarni pristup, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 2011., str. 40.

⁴⁸ 1460. godine donijet je Trsatski statut i pisan je glagoljicom.

⁴⁹ Iločki statut se sastoji od pet knjiga od kojih je prva privilegij koji je Nikola Iločki podijelio Iloku u drugoj polovini 15. stoljeća, a preostale četiri čine, uz još neke dodatke, pravne odredbe osam ugarskih gradova (Budim, Pešta, Košice, Bardejov, Trnava, Bratislava, Prešov i Šopron)

⁵⁰ Iločki statut, knj. III, gl. 15, str. 43.

⁵¹ Marija Karbić, Što znamo o nezakonitoj djeci u gradskim naseljima, Hrvatski institut za povijest, Podružnica Slavonski Brod, scrinia slavonica 2, 2002., str. 175.

osudio zbog počinjenja čedomorstva utapanjem djeteta na spaljivanje na lomači, a kasnije je kazna zamijenjena batinanjem i izgonom iz grada, uz prijetnju da se nikada ne vrati ili će dobiti zasluženu kaznu.⁵²

Ranije spomenuti, Koncil u Firenci je 1439. odredio da duše djece koja su umrla a da nisu bila krštena idu u pakao.⁵³ Ovo je pretvorilo čedomorstvo iz pokorničkog grijeha u najgnusniji od svih zločina. Države su donijele zakone kojima se čedomorstvo kažnjavalo strože nego ubojstvo odraslih, a počiniteljice su se kažnjavale sve okrutnijim oblicima pogubljenja. Međutim, prema muškarcima, koji su obično napuštali žene koje su zatrudnjele, zakoni su bili blagi, a nije poznato da su se uopće kažnjavali za napuštanje zatrudnjele žene. Crkva i društvo nastavili su osuđivati izvanbračno rođenje, pospješujući, a ne sprječavajući čedomorstvo.

Naime, u razdoblju od 12. do 16. stoljeća u europskim srednjovjekovnim državama, preventivna funkcija kazne je posebno dolazila do izražaja, pa se u ovom razdoblju primjećuje značajan porast onih oblika kažnjavanja koji su svojom oštrinom i spektakularnošću služili kao sredstvo odvraćanja od činjenja zločina. Prije svega tu govorimo o smrtnoj kazni, kao najstrožem obliku kažnjavanja – lišavanjem počinitelja onoga najvrjednijega što posjeduje – života. S obzirom na to da je sačuvana čitava izvorna građa u obliku sudskih spisa za razdoblje od 1355. pa 1526.,⁵⁴ svakako možemo govoriti o postojanju smrtne kazne, kao oblika kažnjavanja za najteže zločine, a među kojima se nalazi i čedomorstvo, po čemu se Gradec nije razlikovao od drugih srednjovjekovnih gradova.⁵⁵ Kada je riječ o metodama egzekucije, unutar Gradeca je postojao dobro razvijeni sustav pojedinih metoda egzekucije po određenom tipu zločina i taj sustav se podudara sa odredbama ranije spomenutog Iločkog statuta. Što se tiče čedomorstva, zapriječena kazna bila je spaljivanje na lomači, što podrazumijeva potpunu egzekuciju tijela i duše počinitelja.⁵⁶ Iako je vjerojatno veća stvarna brojka počinjenja kaznenog djela čedomorstva u Gradecu, osim ranije opisanog slučaja stanovite Jelene, zabilježen je još jedan slučaj čedomorstva i to na način: „neka bludnica Doroteja, kći Kuzme iz Otoka, došla je u grad gdje je bludno živjela, da bi 1499. godine bila

⁵² Ibidem

⁵³ Dunja Pastović, „Dvostruki grijeh“, str. 127.

⁵⁴ Ivan Krstitelj Tkalčić, Povjestni spomenici slobodnog kraljevskog grada Zagreba prijestolnice Kraljevine dalmatinsko-hrvatsko-slavonske. Monumenta historica liberae regiae civitatis Zagrabiae. Knjige sudbenih poziva i presuda (dalje: MCZ), sv. 4-8, Zagreb 1897.-1902.

⁵⁵ Kristina Judaš: Smrtna kazna u Zagrebačkom Gradecu u drugoj polovici 15. stoljeća, Zb. Odsjeka povij. znan. Zavoda povij. druš. znan. Hrvat. akad. znan. umjet., 36, 2018., str. 31.-60.

⁵⁶ Ibidem, str. 43.

otkrivena u čedomorstvu svoje dvoje djece koje je u sebi ugušila (iako bi se na temelju ovakvog opisa možda dalo zaključiti da je riječ o pobačaju, na teret joj je stavljeno čedomorstvo) i mrtve ih silom izbacila iz sebe – jedno preko Save, a drugo u Vlaškoj vesi – te ih pokopala u grmlju. Doroteja je pred sudom priznala svoj čin i odala da su je neka Jagoda preko Save, supruga literata u Latinskoj četvrti, i Jelena informirale kako da ubije svoje dječake. Stoga su jurati presudili da je treba „baciti u vodu da se utopi“. S obzirom na to da je kazna spaljivanjem bila uobičajena za ovakve slučajeve, očito je, a na temelju ova dva slučaja, da je sud u Gradecu poznavao oba dva oblika sankcioniranja čedomorki.⁵⁷ Prema zapisima, izrečena kazna Doroteji je doista i izvršena, dok je Jelena bila izrečena ublažena kazna (batinjanje, izgon iz grada iz prijetnju da se ne smije vratiti jer da će u protivnom dobiti kaznu koju zaslužuje). To je, prema literaturi, odraz suosjećanja suda prema ženi počiniteljici budući su se na to kazneno djelo, u najvećem broju slučajeva, odlučivale žene koje nisu bile zaštićene institucijom braka, a eliminaciju djeteta vidjele su kao vlastiti izlaz iz neželjene trudnoće (u to vrijeme nisu postojali znanstveno utemeljeni načini ranog otkrivanja trudnoće i oblici sigurnog pobačaja) te uklanjanja dokaza njihova upitnog morala, prema moralnim normama tadašnjeg društveno prihvatljivog ponašanja.

Što se tiče francuskog zakonodavstva, u vrijeme renesanse po prvi put su donesene službene odluke kojima se osuđuje i ostavljanje djeteta te istodobno pokazuje zanimanje za sudbinu napuštene djece. Odlukom Pariškog parlamenta od 11. prosinca 1546. zabranjuje se ostavljanje djece na javnim mjestima i reguliraju se obveze predstavnika vlasti zaduženih za prihvatanje djece. Dana 11. kolovoza 1552. Pariški parlament donosi i drugu odluku kojom se propisuje briga za život napuštenog djeteta. Tako se, po prvi put u povijesti, pojavio neki zakon o napuštenoj djeci.⁵⁸

Dva zabilježena slučaja čedomorstva na našim prostorima, pa se utoliko često navode u literaturi, dogodila su se u kratkom vremenu u okolici Varaždina. Riječ je o skandaloznom slučaju iz 1588., u koji je bio upleten i gradski sudac Blaž Škrinjarić. Naime, Uršula je bila služavka sucu te je u noći u štali rodila izvanbračno dijete. Dijete je umrlo ubrzo nakon što su ga pronašli, prije smrti su ga susjedi odnijeli župniku i krstili. Uršula je uhićena i prvotno je tvrdila da je dijete začela s nekim vojnikom, ali je tijekom postupka promijenila iskaz i navela da je dijete začela sa sucem Blažem Škrinjarićem. Sam Toma Erdody je naložio pokretanje parnice protiv suca budući se radilo o sumnji na preljub, Škrinjarić je bio oženjen. Služavka

⁵⁷ Ibidem, str. 47.

⁵⁸ J. Charpentier, *Le droit de l'enfance abandonnée*, Paris, P.U.F., 1967., str. 9.-13.

Uršula je osuđena na smrt utapanjem, ali joj je izvršenje kazne odgođeno dok se na razjasni pitanje oca djeteta. Ista je ponovno promijenila iskaz i navela da je začela s trećom osobom. Taj slučaj je zauvijek narušio ugled suca Škrinjarića, iako su optužbe protiv njega bile odbačene.⁵⁹

Godine 1566. Henrik II. objavio je proglas kojim se čedomorstvo i pokušaj čedomorstva kažnjavaju smrću.⁶⁰ Po tom proglasu svaka je žena bila obvezna prijaviti trudnoću i porod. Ako bi prikrila rađanje i smrt, te ako ne bi krstila i kršćanski pokopala svoje dijete, pristupalo se njezinu kažnjavanju, pa i u onim slučajevima kada se samo sumnjalo na čedomorstvo. Kazna se sastojala od vezivanja za svoje mrtvo dijete tijekom 48 sati, a potom bi se spaljivala ili živa zakapala. Ta se prijetnja takvom okrutnim načinom kažnjavanja morala čitati u crkvama svaka tri mjeseca. Ukaz je ostao na snazi sve do 1791., a u praksi se često zapriječena kazna ipak provodila nešto blažim oblikom kažnjavanja, primjerice batinanjem.

Tijekom 16. stoljeća došlo je do zakonskih promjena koje su označile prekretnicu u povijesti napuštanja djece i kraj epohe u kojoj se toleriralo napuštanje djeteta nakon poroda, kao oblik prikrivenog čedomorstva, samo napuštanje je ženi omogućavalo izbjegavanje smrtne kazne.⁶¹ Prema povijesnim izvorima, nameće se zaključak da se problem čedomorstva rasplamsao tijekom tog razdoblja pa tako jedan od povijesnih izvora navodi: „Nužnici odzvanjaju kricima djece koja su u njih uronjena“ (1527.) i „U subotu 14. prosinca 1596. jedna je djevojka obješena na trgu Maubert zato jer je bacila dijete u nužnik, što je poprilično uobičajena stvar u Parizu“.⁶²

Što se tiče engleskog pravnog razvoja, 1624. donesen je „Akt za sprječavanje uništavanja i ubijanja djece kopiladi“, usvojenim za vladavine kralja Jamesa I., navedeno je: *„Dok mnoge razvratne žene koje su rodile kopilad, da izbjegnu sramotu i da izbjegnu kaznu, potajno zakopaju ili sakriju smrt njihove djece, ...da ako neka žena... bude oslobođena bilo kojeg izdanka svoga tijela, muškog ili ženskog, koji bi, da je živ rođen, trebao biti kopile, i da ona pokuša privatno, bilo utapanjem ili tajnim pokapanjem od toga, ili na bilo koji drugi način, bilo sama ili uz pomoć drugih, tako sakriti njegovu Smrt, kako ne bi izašla na Svijetlo, bilo da je tako rođen živ ili ne... U svakom takvom Slučaju rečena Majka će pretrpjeti smrt ...,*

⁵⁹ Marija Karbić, Što znamo o nezakonitoj djeci u gradskim naseljima, str. 175.

⁶⁰ Catherine Bonnet, Geste d amor, str. 28.

⁶¹ Ibidem, str. 29.

⁶² Ibidem, str 28.

*osim što takva Majka može dokazati svjedočanstvom da je Dijete rođeno mrtvo...*⁶³ Dakle, bila je propisana smrtna kazna za čedomorstvo, a ograničavala se na izvanbračno rođenu djecu, dok je kao razlog počinjenja navedeno izbjegavanje sramote zbog izvanbračne veze i izvanbračnog začeca. Kao mogućnost oslobođenja od smrtne kazne bilo je propisano da je majka dužna dokazati da je dijete bilo rođeno mrtvo.

Do 18. stoljeća redovno su ubijana dojenčad koja su rođena s teškim deformacijama, a pokušaj plivanja pluća, iako nepouzdan, korišten je da spasi majku od smrtne kazne. Kada su motivi čedomorstva - siromaštvo, sram, očaj i očuvanje časti - postali shvaćeni krajem 18. stoljeća, slika o čedomorki se promijenila, a čedomorstvo je od kvalificiranog kaznenog djela postalo privilegirani delikt. Izvanbračna trudnoća više se nije kažnjavala, a uspostavljene su bolnice za ležanje trudnih neudanih žena i bolnice za nahočad za njihovu djecu. Posebni zakoni o čedomorstvu izdani su u Prusiji 1756., Britaniji 1803. i Francuskoj 1811. Nakon vrlo oštih i nemilosrdnih srednjovjekovnih zakona koji su regulirali čedomorstvo, oštre kazne više nisu izricane. Opravdanja za blagu zakonsku regulativu uključivale su društvene okolnosti, teško dokazivanje i ograničenu zaštitu novorođenčeta zbog njegove izvanbračnosti, bespomoćnosti i smanjene svijesti.⁶⁴

Ono što je najistaknutija značajka 17. i 18. stoljeća austrijskog zakonodavstva, u odnosu na čedomorstvo, jest intencija sprječavanja činjenja tog kaznenog djela. Posebnu ulogu u tome su imali Josip I. i Marija Terezija odnosno Patent Josipa I. od 22. ožujka 1706. za Gornju i Donju Austriju i Patent Marije Terezije od 18. listopada 1743. o kažnjavanju čedomorstva. Razlog donošenja tih akata bilo je vrlo rasprostranjeno čedomorstvo na tom području s tim da su Patentom Josipa I. bila obuhvaćana ubojstva djece bilo koje dobi, ne samo novorođenčadi, što nam ukazuje da ubojstva djece od strane roditelja nisu bila rijetkost. Posebnu okrutnost Marija Terezija izrazila je prema povratnicama počiniteljicama, ali je za vrijeme svoje vladavine donijela niz dokumenata koji su trebali imati preventivni učinak. Tako je primjerice propisana zabrana protjerivanja neudane trudne žene iz doma odnosno bila je propisana dužnost osigurati im smještaj. Bila je propisana i dužnost crkvenih i svjetovnih vlasti prijavljivati trudnoće neudanih žena odnosno obveza suca ili službenika brinuti o

⁶³ <https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/9789048538164-013/html> stranica otvorena 26. srpnja 2022.

⁶⁴ Michael Obladen, From Crime to Disease: Laws on Infanticide in the Modern Era, Neonatology 2016.;109(3):170-6

sigurnosti poroda, koji bi u slučaju neispunjavanja te obveze bili pozvani na odgovornost.⁶⁵ Ovakav se pristup čini znatnim napretkom u odnosu na inkriminaciju kaznenog djela čedomorstva i prebacivanja dijela odgovornosti na društvo i okolinu u dijelu koji je odlučan za prevenciju.

Kazneni zakon Josipa II. pod nazivom *Opchinska naredba od zločinstavah i njihovih pedepsah* (a još se naziva i *Constitutio Crminalis Josephina*) iz 1788. godine, nije sadržavao posebnu odredbu o čedomorstvu već se isto tretiralo kao ubojstvo među srodnicima. Međutim, s obzirom na to da je to bio prvi kazneni zakon koji nije sadržavao smrtnu kaznu, samim tim je ujedno i bio prvi zakon na njemačkom jeziku koji za čedomorstvo više ne propisuje smrtnu kaznu, nego kaznu strogo dugotrajnog zatvora u trajanju od najmanje 30 godina.⁶⁶ Ovaj kazneni zakonik se bavi izricanjem i sustavom kazni. Budući da je *Opchinska naredba* bila dio reformi Josipa II., a gotovo sve careve reforme uvedene su neustavnim putem, 1790. one su i ukinute. Ipak, ne treba zanemariti kako su ovi dokumenti svojim sadržajem, koji se odnosio na ukidanje smrtno kazne i okretanje ka kazni lišenja slobode, utjecali na sudsku praksu u prvoj polovici 19. stoljeća.⁶⁷

Poseban interes izaziva Valpovačko vlastelinstvo odnosno njegovi osuđenici. Naime, na području Banske Hrvatske, promjene u pravosuđu ne odvijaju se sve do revolucionarnih zbivanja 1848./1849. godine i neoapsolutizma te reformi bana Ivana Mažuranića. Pravosuđe i sudska praksa bili su definirani reformom iz 1723. godine, a društvenu strukturu su obilježavali „feudalna društvena osnova, municipalna priroda nižih sudova, objedinjenost sudstva i uprave, kao i niska stručnost i samovolja slabo plaćenih sudaca te u javnosti rašireno uvjerenje o njihovoj korumpiranosti.“⁶⁸ Pravni postupak obilježavalo je nepostojanje jedinstvenog sustava kojim se reguliralo provođenje postupka, kazne koje nisu bile ujednačene, a dokazivanje krivnje provodilo se putem inkvizicijskih postupaka⁶⁹. U razdoblju od 1812. odnosno od 1816. do 1847. godine, valpovački vlastelinski sud je evidentirao 841

⁶⁵ Gustav Piasek, Prilog poznavanju javnozdravstvenih i socijalnih prilika Varaždina u drugoj polovici XVIII stoljeća, *Liječnički vjesnik*, 98:47, 1976., str. 50.

⁶⁶ Dunja Pastović, „Dvostruki grijeh“, str. 46.

⁶⁷ Leo Cvitanović i Dunja Pastović, „Opchinska naredba od zločinstavah i njihovih pedepsah iz 1788. kao kaznenopravni izvor u Hrvatskoj i Slavoniji: sustav kazni i pravila o njihovom izricanju“, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci* 39 (2018), 2., str. 857-893.

⁶⁸ Dalibor Čepulo i Mirela Krešić, „Pravosuđe u hrvatskim zemljama od 1790. do 1918. godine“, u: *Temelji moderne Hrvatske. Hrvatske zemlje u „dugom“ 19. stoljeću*, ur. Vlasta Švoger i Jasna Turkalj (Zagreb, 2016), str. 91.

⁶⁹ Iskra Iveljić, *Banska Hrvatska i Vojna krajina od prosvijećenog apsolutizma do 1848. godine*, Zagreb, 2010., 125; Kolesarić i Markasović, „Marginalne skupine“, str. 64

kazneno djelo, od toga 7 čedomorstava,⁷⁰ što čini visokih 16,3% svih ubojstava.⁷¹ Najmlađa osuđenica za kazneno djelo čedomorstva bila je petnaestogodišnja kmetica Margareta Balentich iz Veliškovaca, a u zapisima se ne navodi tko je otac djeteta.⁷² Svakako, kazneno djelo čedomorstva je, i ovom razdoblju, bilo usko povezano sa marginalizacijom žena i strahom od moralne osude jer su neudane majke vrlo često bile progonjene iz društva.

2.4.1. ČEDOMORSTVO U DUBROVAČKOJ REPUBLICI I PRAVNO UREĐENJE DUBROVAČKIM STATUTOM

U srednjovjekovnom razdoblju, posebno valja istaknuti pravno uređenje u Dubrovačkoj Republici, na temelju Dubrovačkog statuta vezano za temu ovoga rada i društveno shvaćanje izvanbračne trudnoće (a ponekad posljedično i čedomorstva). Majka djeteta začetog u izvanbračnoj vezi počinila je grijeh zbog kojeg će je vlastita rodbina odgurnuti, a sredina odbaciti. „*Rijetko da od prezrenja i poruge može taka đevojka i u kućo i u selu ostati, nego obično ide u grad, te stupi u čiju god kuću kao sluga.*“⁷³ Ovim se citatom oslikava uopćeni društveni stav prema majci koja je dijete začela u izvanbračnoj vezi.⁷⁴

Dubrovački statut je sastavljen 1272. godine, za vrijeme kneza Marka Justinijana, te je materijski razvrstan po granama prava. Bio je podvrgnut različitim izmjenama i redukcijama sve do prestanka mletačke vrhovne vlasti 1358. godine, no nakon početka 15. stoljeća nije se više mijenjao, te je kao takav ostao stupom i simbolom dubrovačkog pravnog poretka sve do pada Republike. Dubrovački statut posebnu pozornost posvećuje obitelji kao najvažnijoj društvenoj strukturi pa s tim u vezi i djeci, imovinsko-pravnim odnosima, posebno između roditelja i djece, ali i kaznenim djelima među srođnicima.

Što se tiče čedomorstva, ono nije posebno inkriminirano i Statut mu nije posvetio posebnu pozornost i ne sadrži niti jednu odredbu koja bi se odnosila na ubojstvo djeteta od majke pri porodu ili neposredno nakon poroda, ali dubrovačka sudska praksa kazuje da se tom zločinu sudilo.⁷⁵ Među normativnim izvorima, čedomorstvo se spominje jedino nakratko u

⁷⁰ Petra Kolesarić: Osuđenici Valpovačkog vlastelinstva 1812.-1847., *Scrinia Slavonica* 21, 2021., str. 205.

⁷¹ Ibidem, str. 208.

⁷² Ibidem, str. 211.

⁷³ Baltazar Bogišić, *Zbornik sadašnjih pravnih običaja u Južnih Slavena*, I. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1874: str. 632.

⁷⁴ Nenad Vekarić, *Ubojstva među srođnicima u Dubrovačkoj Republici (1667.-1806.)*, *Anali Dubrovnika* 37, 1999., 9, str. 95.-155.

⁷⁵ Nella Lonza, „Dvije izgubljene duše“, str. 262.

odredbama zapisanim u službenoj knjizi župske kancelarije, vjerojatno u 17. stoljeću.⁷⁶ U to vrijeme čedomorstvo se smatralo zakašnjelim pobačajem. Kazneni postupak pred državnim sudom se pokretao po službenoj dužnosti s obzirom na to da je riječ o teškom kaznenom djelu. Razlika u odnosu na druga kaznena djela se ogledala u dokaznom postupku, prije svega iz razloga nedostatka očevidaca pa je ključno dokazno sredstvo bio iskaz optuženice.⁷⁷ Ukoliko žena podvrgnuta torturi i mučenju tijekom dokaznog postupka ne bi priznala počinjeno djelo, postupak je protiv takve optuženice bio u pravilu obustavljen. Unatoč tome što je ključno dokazno sredstvo bio iskaz optuženice, vrlo često se odluka donosila temeljem indicija tijekom kaznenog postupka, a odlučne činjenice za osudu bile su one vezane za trudnoću, porođaj i uzrok smrti, pa se sud često koristio stručnom pomoći liječnika i primalja. Specifičnost čedomorstva je da se ono može počinuti samo nad živućim djetetom, pa je često glavni argument obrane čedomorki bio da je dijete već rođeno mrtvo, ili da se radilo o preuranjenom porođaju te nerazvijenom plodu.⁷⁸ Koristeći se medicinskom pomoći, pri pregledu žene i eventualnoj obdukciji leša, trebalo se odgovoriti na tri osnovna pitanja: je li dijete bilo živo rođeno, je li bilo sposobno preživjeti i je li umrlo zbog prirodnih razloga ili nasilja. Pregled majki vršile su najčešće primalje koje su trebale utvrditi je li neka žena bila trudna i rodila, a njihov se „nalaz“ temeljio prvenstveno na pregledu dojki, tj. prema nalazu mlijeka u njima, kao sigurnom znaku trudnoće.⁷⁹ Važnu ulogu u kaznenom progonu, kao i u mnogim drugim srednjovjekovnim gradovima, imali su fiziци, kirurzi, brijači i ljekarnici, a važan oslonac su bili kirurzi i brijači u pogledu provođenja vještačenja. Najčešći oblik medicinskog izvještaja nalazi se zapisan kao dokaz u slučajevima fizičkog nasilja neposredno nakon privatne tužbe, a tekst izvještaja je slijedio obrazac na kojemu je stajao datum; ime i zvanje vještaka; ime pregledane osobe; broj i opis rana i ozljeda; anatomska lokacija, sredstvo kojim je djelo bilo učinjeno i prognozu prema opasnosti po život.⁸⁰ Kod predmetnog kaznenog djela, sud se, osim navedenim osobama u svojstvu vještaka, često obraćao i primaljama, a kako bi svojim znanjem mogle pomoći pri utvrđivanju činjenica koje su bile važne za kazneni progon i koja su potom davale odgovor na navedena tri pitanja. Posredno se, iz pisma, koje je sudu poslao lopudski knez 22. lipnja 1776. saznaje da je pri utvrđivanju

⁷⁶ Josip Lučić, Iz prošlosti dubrovačkog kraja u doba Republike. Dubrovnik: »Časopis Dubrovnik, 1990: 369, u: Nella Lonza, „Dvije izgubljene duše“, str. 264.

⁷⁷ Mirna Tomašević, Obitelj i djeca u Statutu Dubrovačke Republike: osvrt na čedomorstvo, napuštanje i posvojenje djece, Pravnik : časopis za pravna i društvena pitanja, Vol. 47 No. 95, 2014., str. 84.

⁷⁸ Ibidem

⁷⁹ Nella Lonza, „Dvije izgubljene duše“

⁸⁰ Neda Kovačić, Kirurzi i brijači – vještaci u postupcima dubrovačkog kaznenog suda u 18. stoljeću, Anali Dubrovnik, 53/2, (2015), str. 265.-292.

okolnosti kod čedomorstva sudjelovala primalja, primjerice u jednom predmetu je po saznanju da je pronađeno mrtvo dijete u cisterni u vinogradu, knez na lice mjesta poslao primalju, koja je utvrdila da se radi o djetetu rođenom „nakon 9 mjeseci“ i koje je staro oko dva mjeseca (a zapisi ne odaju podatke na temelju kojih okolnosti je utvrdila navedene činjenice) te da je dijete imalo modrice po rukama, iščašena ramena te da je cijelo tijelo djeteta slomljeno što da ukazuje na nasilnu smrti.⁸¹

Najstroža zapriječena kazna bila je vješanje, kao i za obično ubojstvo, međutim pregledom sudske prakse ipak se dolazi do zaključka da su počiniteljice bile osuđivane, ali na način da im je bila izrečena blaža kazna od najteže zapriječene, prvenstveno iz razloga nedostatka dokaza. Riječ je o izvanrednoj kazni (*poena extraordinaria*), tj. blažoj kazni od redovite kazne predviđene za određeno djelo, koja se u inkvizitornom postupku izricala okrivljeniku kojemu u smislu zakonskih dokaznih pravila nije potpuno dokazana krivnja, ali protiv kojega postoje jaki indiciji. Time se težina kazne koja se okrivljeniku izriče stavlja u ovisnost o postupovnim okolnostima, koje nemaju nikakve veze s objektivnom težinom djela niti stupnjem okrivljenikove subjektivne krivnje. Izvanredne kazne imale su preventivno obilježje mjere sigurnosti: to je bila sankcija državne vlasti protiv okrivljenika koga se zbog nedostatka zakonskog dokaznog minimuma nije moglo kazniti, no protiv kojega je postojalo dovoljno razloga da ga se smatra opasnim po sigurnost pravnih dobara. Vrlo česta izvanredna kazna bio je izgon (*relegatio*).⁸² U razdoblju od 1667. do 1808. godine niti jedna okrivljenica nije obješana.⁸³ U tom razdoblju, intenzitet ubojstava među srodnicima proporcionalan je intenzitetu svih ubojstava, što znači da takva ubojstva nisu bila rezultat poremećenih obiteljskih struktura već odraz društvenih zbivanja tog vremena (siromaštvo, nesigurnost, sveopće nezadovoljstvo bili su dobra podloga za činjenje kaznenih djela). U odnosu na sva ubojstva među srodnicima, koje Nenad Vekarić svrstava u sljedeće kategorije: 1) ubojstva među krvnim srodnicima; 2) čedomorstva; 3) ubojstva među svojtom (srodnicima po tazbini); 4) ubojstva među širom rodbinom i 5) ubojstva između usvojitelja i usvojenika, u tom razdoblju, jednaka je distribucija čedomorstva, u odnosu na preostala navedena ubojstva među srodnicima.⁸⁴

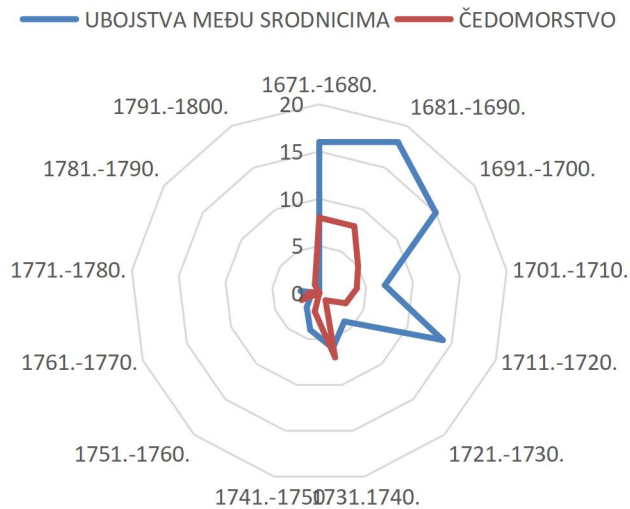
⁸¹ Ibidem, str. 286.

⁸² Bayer, V., Kazneno procesno pravo – odabrana poglavlja, Knjiga II. Povijesni razvoj kaznenog procesnog prava, priredio prof. dr. Davor Krapac, Zagreb, Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, 1995., str. 117-118

⁸³ Ibidem

⁸⁴ Nenad Vekarić, Ubojstva među srodnicima u Dubrovačkoj Republici, str. 98.

Regionalna distribucija čedomorstava po desetljećima 1671.-1800.

Grafikon 1. Regionalna distribucija čedomorstava po desetljećima od 1671. do 1800. u Dubrovačkoj Republici, u odnosu na sva ubojstva među srodnicima.⁸⁵

Analizom sudske prakse bilježi se 64 čedomorstava u 140 godina i to više od trećine u gradu Dubrovniku u odnosu na okolna mjesta. Međutim, od 22 gradska slučaja u samo pet je majka otkrivena; na temelju tog podatka zaključak je da je ipak gradskim djevojkama bilo lakše prikriti trudnoću i zločin.⁸⁶ Među otkrivenim majkama najbrojniju skupinu čedomorki činile su mlade neudane djevojke iz dubrovačke okolice, koje su zatrudnjele „popustivši prirodnim nagonima“⁸⁷ (odnosno u izvanbračnoj vezi), a najčešći razlog za počinjenje djela bio je strah od obiteljske i društvene sankcije.

Zabilježena su i dva slučaja ubojstva dojenčadi iz nehaja, gušenjem pri dojenju (Dubrovnik 1691. i Pločice 1709.). Sva čedomorstava koja su počinile udovice dogodila su se izvan Dubrovnika, u dubrovačkim selima (Korita 1678., Mravinjac 1679., Donja Banda 1682., Babino Polje, 1750.). Budući da su na selu udovice redovito ostajale u brojnoj muževljevoj kući, njihov prekršaj društvenih normi bio je teži nego u gradskim inokosnim obiteljima i izvanbračno dijete zacijelo bi im donijelo izgon iz kuće.⁸⁸

2.4.2. CONSTITUTIO CRIMINALIS CAROLINA

⁸⁵ Nenad Vekarić, *Ubojstva među srodnicima u Dubrovačkoj Republici*, str 115.

⁸⁶ *Ibidem*, str. 116.

⁸⁷ *Ibidem*, str. 116.

⁸⁸ *Ibidem*, str. 120.

Pravni akt koji je najvažniji izvor srednjovjekovnog prava, osim po pitanju pravne regulacije dokaznog postupka, važan je i s materijalnopravnog aspekta, a iz kojeg razloga je smješten u poseban odjeljak, jest *Constitutio Criminalis Carolina*, a koji je odobren 1532. u Državnom saboru Karla V. Istim je zakonikom posebno regulirano pitanje čedomorstva i to na način da je u čl. 131. s naslovom „*Straff der weiber so jre kinder tödten*“ propisano da se majku koja potajno, zlobno i namjerno usmrti svoje dijete kažnjava smrtnom kaznom koja se izvršavala zakapanjem žive čedomorke, a nakon smrti bi se njezino mrtvo tijelo probilo kolcem u cilju generalne prevencije odnosno svojevrsnog upozorenja eventualnim budućim počiniteljicama i odvraćanja od počinjenja. Istom odredbom predviđena je mogućnost da se kazna zakapanja i probijanja kolcem zamijeni, ondje gdje je to bilo moguće, kaznom utapanja, koja je predstavljala lakši način izvršenja smrtne kazne.⁸⁹

Zasebno od čedomorstva, u idućem čl. 132., s naslovom „*Straff der weiber so jre kinder vmb das sie der abkommen, inn ferlicheyt von jnen legen, die also gefunden vnd ernert werden*“ normirano je izlaganje djeteta (nekadašnji *expositio*), radi napuštanja pa je predviđeno kažnjavanje smrtnom kaznom alternativno tjelesno kažnjavanje ukoliko je napuštanje djeteta rezultiralo smrću djeteta, odnosno ako je majka napustila dijete, a bez smrtne posljedice, onda se kažnjavalo prema okolnostima konkretnog slučaja.⁹⁰

Pojedini su autori analizom zapriječenih kazni za čedomorstvo (kod kojega je do pooštrenja smrtne kazne utapanjem dolazilo samo iznimno) i zapriječenih kazni za umorstvo među srodnicima (kod kojih su se gotovo redovno pooštravale zapriječene kazne trganjem dijelova tijela kliještama i vučenjem osuđenika do stratišta), došli do zaključka da je čedomorstvo ipak i u tom vremenu predstavljalo određeni privilegirani oblik ubojstva budući je bilo blaže kažnjavano.⁹¹ Druga skupina autora drži da se u *Carolini* čedomorstvo nikako ne može smatrati privilegiranim kaznenim djelom, s obzirom na zakonski tekst, prijezir izražen prema počiniteljicama, te s obzirom na to da smrtna kazna nije spadala među obične nego među kvalificirane kazne tim više što je stara smrtna kazna zakopavanjem i nabijanjem na

⁸⁹ Dunja Pastović, „Dvostruki grijeh“, str. 139.

⁹⁰ Davor Derencinović, Temeljne značajke povijesti materijalnog kaznenoga prava starog i srednjeg vijeka, neobjavljeni magistarski rad, Zagreb, 1997, str. 168.

⁹¹ Josip Šilović, Čedomorstvo: predavao u skupštini pravničkoga društva dne 22. prosinca 1906. Mjesečnik Pravničkoga društva u Zagrebu, vol. 33, br. 2, 1907, str. 81.

kolac mrtvog tijela bila obavezna u područjima gdje je čedomorstvo bilo učestalo, a uz navedeno i dodatno pooštrena kidanjem dijelova tijela užarenim kliještama.⁹²

Odredbe vezane uz čedomorstvo nalazimo i u čl. 35. i 36. pod nazivom „*Von heymlichem kinder haben, vnd tödten durch jre mütter, gnugsam anzeygung.*“ Predmetne odredbe su procesne naravi i propisuju dužnost svakoga raspitati se ukoliko posumnja da je djeвица, dakle neudana djevojka, bila trudna i da li je potajno rodila. Ukoliko bi takve okolnosti i sumnja bile potvrđene, djevojka bi se ispitala uz primjenu torturalnih metoda (metoda mučenja) te uvažavajući stručnost primalja i drugih stručnih osoba.⁹³ Slijedom navedenog, jasno je da su subjekti te odredbe bile neudane žene koje su začele u izvanbračnoj vezi.⁹⁴

2.5. ČEDOMORSTVO U KAZNENOM ZAKONU O ZLOČINIMA, PRIJESTUPIMA I PREKRŠAJIMA IZ 1852.

U razdoblju od 1853. pa sve do 1929. godine u Hrvatskoj je na snazi bio austrijski Kazneni zakon o zločinima, prijestupima i prekršajima iz 1852. godine, a kojim se naglašavala razlika u kažnjavanju ubojstva bračnog druga (teška tamnica do smrti) i izvanbračnog druga odnosno djeteta (10 - 20 godina zatvora).

Čedomorstvo je u kaznenom zakonu iz 1852. inkriminirano kao posebna vrsta ubojstva, dakle ne kao *delictum sui generis*, već kao umorstvo koje se blaže kažnjavalo, kao njegov privilegirani oblik. Zakonski tekst za „*Kazan čedomorstva*“ je glasio: „*Mati, koja usmèrti svoje diete u porodu ili mu uzrokuje smèrt, zanemarivši navlaš dati mu pomoć potrebitu prigodom poroda: kazni se, ako diete to bude zakonito, težkom tamnicom do smèrti. Ako pak diete bude nezakonito, ima se u slučaju usmèrtjenja kaznit težkom tamnicom od deset do dvadeset godinah, a kad diete pogine uslied zanemarene potrebite pomoći, od pet do deset godinah danah.*“ Dakle, razlika je postojala u propisanoj kazni – blaže se kažnjava ubojstvo nezakonitog djeteta zbog težih okolnosti u kojima se nezakonita majka nalazi, ali privilegiranje (dakle, blaže kažnjavanje) se odnosi i na zakonitu majku jer ni u tom slučaju nije zapriječena smrtna kazna kao za „obično“ umorstvo.

⁹² Schwarz, Manfred, Wechselnde Beurteilung von Straftaten in Kultur und Recht, Bd. I. Die Kindestötung, Berlin, 1935, str. 7-8; Handke, Hildegard, str. 23.-24.

⁹³ Schwarz, Manfred, Wechselnde Beurteilung von Straftaten in Kultur und Recht, Bd. I. Die Kindestötung, Berlin, 1935, str. 7-8; Handke, Hildegard, op. cit., str. 23-24. u: Dunja Pastović, „Dvostruki grijeh“, str. 140.

⁹⁴ Dunja Pastović, „Dvostruki grijeh“, str. 141.

Počinitelj je mogla biti samo majka (*delictum proprium*), a težina zapriječene kazne ovisila je o zakonitosti djeteta. Tako je za usmrćenje zakonitog djeteta prijetila kazna doživotne teške tamnice, za usmrćenje nezakonitog djeteta činjenjem kažnjavalo se teškom tamnicom od 10 do 20 godina, a za usmrćenje nečinjenjem prijetila je kazna teške tamnice od 5 do 10 godina.⁹⁵ Razlog težeg kažnjavanja za usmrćenje zakonito rođenog djeteta nalazimo u razumijevanju za težu situaciju u kojoj se nalazi majka nezakonitog (izvanbračnog) djeteta. Dakle, posebno valja istaknuti i da je predmetnim zakonom posebno bilo regulirano izlaganje djeteta, u čl. 109., koje je, dakle, očito tražilo pravnu regulaciju. Objektom kaznenog djela izlaganja moglo je biti samo tako nejakom dijete koje se ne može samo brinuti o sebi i o svom životu.⁹⁶ Dakle, ne i dijete koje je nemoćno zbog neke druge tjelesne slabosti već se odnosi isključivo na dijete koje je nejakom zbog svoje životne dobi.⁹⁷

U ovom zakonu čedomorstvo je djelomično privilegirani oblik ubojstva, a razlog tome jest posebno psihičko stanje majke u kojem se nalazi za vrijeme i neposredno nakon porođaja. Međutim, postavlja se pitanje zašto se, prema navedenom Zakonu, to stanje nije vrednovalo kod majke koja je ubila „zakonito“ dijete pa takvo tumačenje zapravo izaziva dvojbe u pogledu opravdanosti privilegiranog oblika djela samo za ubojstvo „nezakonitog“ djeteta, ukoliko govorimo o tome da je u podlozi djela poremećaj. Premda KZ 1852. u opisu čedomorstva izrijeком ne spominje psihički poremećaj, na njegovo postojanje upućuje izričaj „u porodu“, što treba tumačiti: *dok učinak poroda djeluje na psihički sustav roditelje*.⁹⁸

Značajnu ulogu u prevenciji čedomorstva su imale primalje, žene koje su završile prva primaljska učilišta na području Monarhije. Tako, između ostalih dužnosti, su imale i javne dužnosti. Posebnu je pozornost primalja morala posvetiti mogućim abortusima (tzv. pometnuća) i čedomorstvima te ih je bila dužna prijaviti nadležnim tijelima vlasti, a ako je bila sudionicom podlijegala je kaznenom progonu.⁹⁹ Obveza prijavljivanja čedomorstva

⁹⁵ Josip Šilović, ur., Kazneni zakon o zločinu, prestupcima i prekršajima od 27. svibnja 1852. sa zakoni od 17. svibnja 1875. o porabi tiska, o sastavljanju porotničkih imenika i o kaznenom postupku u poslovima tiskovnih, preinačenim zakonom od 14. svibnja god. 1907. o promjeni tiskovnih zakona i sa zakoni i naredbama koji se na nje odnose ter sa rješenjima kr. Stola sedmorice i Vrhovnog suda u Beču, 3. izd. (Zagreb: St. Kugli, 1908.), 286.-288. u: Dunja Milotić, Mateo Vlačić, Čedomorstvo u kaznenom zakonu iz 1852. pravno uređenje i sudska praksa u Hrvatskoj i Slavoniji, str. 72.

⁹⁶ Josip Šilović, Pravne i državoslovne nauke, Svezak II., Kazneno pravo, Naklada Kr. Hrv.-Slav.-Dalm. Zemaljske vlade, Zagreb, 1893., str. 204.

⁹⁷ Ibidem

⁹⁸ Dunja Milotić, Mateo Vlačić, Čedomorstvo u kaznenom zakonu iz 1852. pravno uređenje i sudska praksa u Hrvatskoj i Slavoniji, str. 73.

⁹⁹ Mirela Krešić i Monika Rakitičan: Primaljstvo u Hrvatskoj i Slavoniji 1876.-1918., HISTORIJSKI ZBORNIK GOD. LXVIII (2015), br. 2, str. 277.-295.

počivala je na napatku koje je donijela Zemaljska vlada, a u razdoblju do 1918. bila su usvojena četiri napatka: 1877., 1889., 1898. i 1913.

Godine 1890. sablazan i zaprepaštenje izazvao je slučaj čedomorstva u Đurđevcu, kojega su popratile ondašnje novine. Autor tog novinskog članka navodi da se među građanima govorkalo da je Ana Zvonar noseća, ali nakon stanovitog vremena trudnoće, novorođenčeta nije bilo. Oružnici su djevojku priveli 14. travnja navedene godine i ispitali, kojom prilikom je priznala da je ubila dijete, ali da joj je pomogla Lizika Bebek koja da joj je dala neku tekućinu ukuhanu u vinu da popije, nakon čega je dijete rodila, ugušila i zakopala u vrtu kuće. Na lice mjesta izašlo je sudbeno – liječničko povjerenstvo, obje žene su uhićene i predane sudu.¹⁰⁰ Nema dostupnih podataka o eventualnom kažnjavanju sudionika/pomagatelja.

3. ZAKONODAVNI RAZVOJ DO OSAMOSTALJENA REPUBLIKE HRVATSKE

Od 1930. godine na području Republike Hrvatske zakonodavni izvor predstavljao Krivični zakonik Kraljevine Jugoslavije, a prema kojem zakonu je bilo propisano različito kažnjavanje čedomorstva, ovisno o tome da li je radilo o djetetu rođenom braku ili o izvanbračnom djetetu, tim zakonom se uvodi kategorija psihičkih smetnji vezanih uz porođaj. Nadalje, 1951. godine dolazi do ukidanja različitog sankcioniranja čedomorstva u odnosu na naprijed navedenu razliku.

Prema Krivičnom zakonu za Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca od 27. siječnja 1929. čl. 170. regulirano je sljedeće „Mati koja za vreme porođaja ili neposredno iza porođaja, ali dok traje onaj poremećaj što ga kod porodilje izaziva porođaj liši života svoje dete, kaznit će se ako je dete bračno strogim zatvorom, a ako je dete vanbračno zatvorom“. Propisano je i da u osobito lakim slučajevima sud može ublažiti kaznu po slobodnoj ocjeni. Autori su citiranu zakonsku odredbu tumačili na način da je objekt tog kaznenog djela dijete od početka redovitih trudova do razrješenja fiziološke veze s majkom ili neposredno nakon toga, a vrijeme počinjenja može biti od trudova pa sve do završetka psihičkog poremećaja izazvanog porođajem.¹⁰¹ Predmetni poremećaj razumijeva se kao posebno duševno stanje majke.¹⁰² Iako taj Zakon radi razliku između „zakonitog“ i „nezakonitog“ djeteta, ta se razlika ogleda samo u

¹⁰⁰ <https://podravske-sirine.com.hr/arhiva/13809>, stranica otvorena 15. siječnja 2023.

¹⁰¹ Josip Šilović i Stanko Frank, Zakoni Kralj. Srba, Hrvata i Slovenaca, knjiga IV, Krivični zakon za Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca od 27. januara 1929., str. 141.

¹⁰² Ibidem

visini zapriječene kazne budući neke druge razlike, u smislu mogućnosti pojave duševnih smetnji, koje se nalaze uzrokom poremećaja izazvanog porođajem, nema.¹⁰³ Nadalje, a u odnosu na navedeni Zakon, te na navedeno razlikovanje, u literaturi se navodi kako su u nekim drugim državama zakonodavna rješenja išla drugim putem, bez razlikovanja bračnog i izvanbračnog djeteta u smislu određivanja kazne.¹⁰⁴ U odnosu na vremensko trajanje poremećaja uslijed porođaja, u literaturi se navodi i kako su u nekim državama zakonodavci odredili da isti može trajati 24 sata nakon poroda, ali da predmetni Zakon hotimice izostavlja striktno vremensko određivanje jer da u svakom konkretnom slučaju njegovo postojanje i trajanje valja utvrditi na temelju mišljenja liječnika stručnjaka, a kako će sud utvrditi učinak poremećaja ostaje upravo na sudu.¹⁰⁵

Prema Krivičnom zakoniku iz 1952. predmetno kazneno djelo pod nazivom „Ubojstvo djeteta pri porođaju“ regulirano je čl. 38. toga Zakona i to na način da je propisano: „Majka koja liši života svoje dijete za vrijeme porođaja ili neposredno iza porođaja, dok traje poremećaj što ga je kod nje izazvao porođaj, kaznit će se zatvorom od najmanje šest mjeseci“. Stavkom 2. toga članka propisana je kažnjivost pokušaja. Kao primjer prakse za vrijeme dok je navedeni Zakon bio na snazi za navesti je odluku Vrhovni sud NRH, a koja je donesena u predmetu koji se vodio pod poslovnim brojem Kž-1335/52 od 19. rujna 1952.¹⁰⁶ U navedenoj pravnoj stvari Sud je utvrdio da za ostvarenje bića ovoga kaznenog djela nije odlučno kad je odluka donesena odnosno da nije odlučno da li je odluka o počinjenju donesena još prije početka porođaja.¹⁰⁷ Što se tiče elementa „neposredno iza porođaja“ ili „dok traje poremećaj što ga je kod nje izazvao porođaj“ u odluci poslovnog broja Kž-1368/51, u predmetu koji se vodio pred Vrhovnim sudom NRH utvrđeno je da se taj element utvrđuje u svakom konkretnom slučaju s obzirom na somatološke i neuropsihičke smetnje. U tom predmetu Sud utvrđuje da, iako takav poremećaj može trajati i do 21 dan nakon porođaja, počinjenje pet dana nakon porođaja nije se smatralo počinjenjem dok je trajao poremećaj izazvan porođajem uz obrazloženje da je majka bila otpuštena iz bolnice četiri dana nakon porođaja, urednog stanja i bez ikakvih znakova poremećaja, ali i da su, prema medicinskoj struci, neuropsihički poremećaji najčešći u razdoblju između prvog i petog dana od porođaja.¹⁰⁸

¹⁰³ Ibidem

¹⁰⁴ Metod Dolenc, Tumač krivičnog zakonika Kraljevine Jugoslavije, Tipografija d.d., Zagreb, 1930., str. 241.

¹⁰⁵ Ibidem, str. 240.

¹⁰⁶ Dr. Bogdan Zlatarić, Krivični zakonik u praktičnoj primjeni (kritički pregled judikature) II. Svezak, Posebni dio, „Narodne novine“, Zagreb, 1958., str. 93.

¹⁰⁷ Ibidem

¹⁰⁸ Ibidem, str. 95

Prema Krivičnom zakonu Republike Hrvatske ("Narodne novine" broj 25/77.), a koji je bio na snazi od 1. srpnja 1977. odredbom čl. 37. određeno je „Majka koja liši života svoje dijete za vrijeme porođaja ili neposredno poslije porođaja, dok traje poremećaj što ga je kod nje izazvao porođaj, kaznit će se zatvorom od tri mjeseca do tri godine“. Stavkom 2. toga članka propisana je i kažnjivost pokušaja čedomorstva na način da je određeno: „Za pokušaj djela iz stava 1. ovoga člana počinitelj će se kazniti.“

4. ZAKONODAVNI RAZVOJ U REPUBLICI HRVATSKOJ

4.1. KRIVIČNI ZAKON REPUBLIKE HRVATSKE IZ 1993.

Prema Krivičnom zakonu Republike Hrvatske ("Narodne novine" broj 91/92.), a koji je na snazi u Republici Hrvatskoj bio od 8. siječnja 1993., te kojim je zapravo preuzet ranije navedeni Zakon, čl. 37. toga Zakona u odnosu na kazneno djelo čedomorstva određeno je: „Majka koja liši života svoje dijete za vrijeme porođaja ili neposredno poslije porođaja, dok traje poremećaj što ga je kod nje izazvao porođaj, kaznit će se zatvorom od tri mjeseca do tri godine“. Stavkom 2. za pokušaj djela iz stava 1. ovoga člana počinitelj će se kazniti. Zakonodavni tekst u odnosu na pretpostavke ostvarenja bića kaznenog djela je ostao isti, kao i zapriječena kazna. Dakle, da bi se radilo o čedomorstvu, nužno je da je do lišenja života djeteta došlo za vrijeme poroda ili izravno nakon poroda odnosno kao dodatan uvjet određeno je postojanje poremećaja što ga je kod počiniteljice izazvao porođaj. Smatra se da je upravo on trebao „opravdati“ poseban status kaznenog djela čedomorstva kao privilegiranog oblika ubojstva u smislu postojanja izvanrednih okolnosti koje treba dokazati u svakom konkretnom slučaju.¹⁰⁹ Drugim riječima, ako poremećaj nije postojao, radi se o kaznenom djelu ubojstva, a to znači da je u svakom konkretnom slučaju psihijatrijskim vještačenjem trebalo dokazati postojanje tog poremećaja. Stoga, ne bi bilo prihvatljivo stajalište da se poremećaj za vrijeme poroda ili neposredno nakon smatra neoborivom zakonskom presumpcijom, upravo to proizlazi i iz navedene zakonske formulacije jer da jest riječ o neoborivoj zakonskoj presumpciji, formulacija bi glasila „što ga izaziva poremećaj“, a ne, kao što je navedeno „što ga je izazvao poremećaj“, pa dakle nije riječ o notornoj činjenici.¹¹⁰

¹⁰⁹ Dijana Bošnjak, Kazneno djelo čedomorstva u hrvatskom kaznenom pravu, Pravni fakultet u Osijeku, doktorski rad, 2018., str. 13.

¹¹⁰ Velinka Grozdanić i Ute Karlavaris Bremer, „Poremećaj kao element bića kaznenog djela čedomorstva“, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci 17, br. 2, 1991., str. 295.

Međutim unatoč navedenom, istraživanje sudske prakse, pokazalo je upravo suprotno, u čak 35% predmeta koji su analizirani, u vrijeme važenja predmetnog zakona sudovi su presumirali postojanje poremećaja, a što su suci nalazili kao izlaz iz nedorečene situacije i neuvjerljivih medicinskih vještačenja. Naime, „poremećaj što ga je izazvao porođaj“ je bilo i vrlo teško medicinski odrediti i to je očito predstavljalo problem u praksi već bi konkretnije rješenje predstavljala dopuna zakonske odredbe prema kojoj je čedomorstvo izazvano stanjem nužde, izazvano teškom materijalnom situacijom, strahom i osjećajem bezizlaznosti, pa bi sudska praska bila realnija.¹¹¹

Ono što se može zapaziti jest da je navedenim zakonom propisano kažnjavanje pokušaja ovog kaznenog djela, što nije slučaj kasnijih zakona koji su se donosili. Nadalje, propisana sankcija za čedomorstvo je tri mjeseca do tri godine, a za prouzročenje smrti iz nehaja propisana kazna zatvora je bila od šest mjeseci do pet godina, dakle za čedomorstvo manja u odnosu na prouzročenje smrti iz nehaja, a koja zakonska regulacija je u praksi dovodila do paradoksalnih situacija na način da je za majku koja je namjerno ubila svoje dijete – čedomorstvo, bila propisana blaža kazna u odnosu na majku koja je smrt djeteta prouzročila iz nehaja, primjerice nesvjesno legla na novorođenče i pritom ga ugušila.¹¹²

Primjer sudske prakse iz ovog vremena je Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske.¹¹³ U toj je presudi sudska praksa ekstenzivno tumačila zakonsku regulaciju „neposredno nakon porođaja“, pa je tako navedeno da valja prihvatiti da je predmetno kazneno djelo izvršeno neposredno nakon poroda jer da je nesporno učinjeno pri kraju petoga dana nakon rođenja djeteta, pa Sud zaključuje da je učinjeno upravo „neposredno nakon porođaja.“

4.2. KAZNENI ZAKON IZ 1997.

U čl. 93. Kaznenog zakona ("Narodne novine" broj 110/97.) čedomorstvo je definirano na sljedeći način: „Majka koja usmrti svoje dijete za vrijeme ili izravno nakon poroda, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do osam godina“. Ono što možemo primijetiti da je u ovoj zakonskoj formulaciji za ostvarenje bića kaznenog djela potrebno usmrćenje

¹¹¹ Ibidem, 301.

¹¹² Davor Derenčinović u: Leo Cvitanović, Davor Derenčinović, Maja Munivrana Vajda, Ksenija Turković, Posebni dio kaznenog prava, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2013., bilj 17.

¹¹³ Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske poslovnog broja KŽ-963/88 od 3. srpnja 1990., izvor: Ana Garačić, Kazneni zakon u sudskoj praksi, Posebni dio, drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Zagreb, 2009., str. 62.

djeteta od majke za vrijeme ili izravno nakon poroda. Ovim zakonom postrožena je i zapriječena kazna za predmetno kazneno djelo.

Iako zapažamo bitnu promjenu u odnosu na dosadašnju formulaciju u odnosu na izostavljanje „poremećaja izazvanog porođajem“, mogli bismo donijeti zaključak o reduciranom angažiranju psihijataru u dokazivanju uzročno – posljedične veze postpartalnih psihičkih poremećaja sa širokom spektrom fizioloških, psiholoških i psihosocijalnih uzroka nastanka tih poremećaja. Međutim, za kaznena djela čedomorstva za koja se sudilo i po tom Zakonu, u svim se vještačenjima od vještaka psihijatra zahtjeva odgovor na pitanje je li poremećaj prouzročen porođajem i kakva je stvarna priroda njihove povezanosti.¹¹⁴ Dakle, iako je sintagma „poremećaja izazvanog porođajem“ izostavljena iz zakonskog teksta, iz literature proizlazi da su se vještaci psihijatri angažirali u gotovo jednakoj mjeri, kao i u zakonodavnom razdoblju koje je prethodilo ovome, u cilju utvrđivanja okolnosti da li je došlo do poremećaja kod roditelja uslijed poroda.

Za istaknuti je da je prema službenom obrazloženju Vlade Republike Hrvatske¹¹⁵ predmetno kazneno djelo ostalo „potpuno identično ranijem“, iako poremećaj više nije obilježje čedomorstva. Iz literature proizlazi i stajalište da je zakonodavac to kazneno djelo privilegirao polazeći od neoborive pretpostavke – da je poremećaj za vrijeme porođaja neoboriva pretpostavka, dakle, da kod majke uvijek postoji poremećaj.¹¹⁶ Jednako se tako može zaključiti da izostavljanjem poremećaja iz zakonskog teksta zakonodavac jasno zauzeo stav da isti nije niti bitan kod ovog kaznenog djela, već će se uzeti u obzir samo ako je kod majke doveo do nebrojivosti ili smanjene ubrojivosti.¹¹⁷

Citirana odredba o čedomorstvu je sporna u odnosu na čl. 91. toga zakona. Naime, tim člankom regulirano je kaznenog djela teškog ubojstva, na način da je zapriječena kazna zatvora najmanje osam godina ili kazna dugotrajnog zatvora za onoga tko usmrti dijete ili maloljetnu osobu; žensku osobu za koju zna da je trudna; za onoga tko drugoga usmrti i pri tom s namjerom dovede u opasnost život još jedne ili živote više osoba; drugoga usmrti na osobito okrutan ili krajnje podmukao način; drugoga usmrti iz koristoljublja; radi počinjenja

¹¹⁴ Tija Žarković Palijan; Dražen Kovačević, Iz forenzičke psihijatrije, str. 120.

¹¹⁵ Vlada Republike Hrvatske, Konačni prijedlog Kaznenog zakona s obrazloženjem, Zagreb, lipanj, 1997., str. 178.

¹¹⁶ Petar Novoselec, Čedomorstvo i teško ubojstvo usmrćenjem djeteta: antonimija u kaznenom zakonu, Liber Amicorum Zvonimir Šeparović, Od kaznenog prava do viktimologije, Zbornik radova u čast 80. rođendana profesora emeritusa Zvonimira Šeparovića, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2009., str. 335.

¹¹⁷ Ibidem

ili prikrivanja drugog kaznenog djela; iz bezobzirne osvete ili drugih osobito niskih pobuda ili tko usmrti službenu osobu u vrijeme kad obavlja poslove zaštite ustavnog ustrojstva, osiguranja osoba ili imovine, otkrivanja kaznenih djela, privođenja, uhićenja ili sprječavanja bijega počinitelja kaznenog djela, čuvanja osoba kojima je oduzeta sloboda i održavanja javnog reda i mira.

Ovakvom zakonskom regulacijom Kazneni zakon iz 1997. prouzročio je proturječnost jer je istu okolnost (ubojstvo djeteta) u čl. 91. tretirao kao kvalifikatornu okolnost, a u čl. 93. kazneno djelo čedomorstva kao privilegirajuću okolnost. Na taj način ubojstvo djeteta od strane majke izravno nakon poroda predstavljalo je privilegirajuću okolnost, a ono ubojstvo koje je počinjeno nakon tog vremena tretirao kao kvalifikatorna okolnost, pri čemu je navedenu vremensku razliku vrlo teško razgraničiti. Međutim, privilegiranje, kod kaznenog djela čedomorstva, nailazimo samo u odnosu na majku (u odnosu na svojstvo počinitelja), a ne u odnosu na okolnost da je žrtva dijete. U nastavku se iznose neki primjeri iz prakse.

Iz presude Vrhovnog suda Republike Hrvatske¹¹⁸: Opt. G. M. je poticanje opt. M. R. da po porodu ubije dijete ostvario time što joj je rekao da: *„to dijete likvidira i da ga odatle maknu, jer da im to ne treba, čime joj je naložio da ga usmrti, a ona je u tom cilju nogom djetetu stala na vrat i zadala mu neutvrđene povrede od kojih je dijete umrlo. To što je opt. M. R. bila majka djeteta koja ga je usmrtila izravno nakon poroda predstavlja odlučne činjenice koje se odnose na njeno svojstvo majke i na vrijeme kada je ona dijete usmrtila, koje činjenice glede ove optuženice kao počinitelja kaznenog djela, ovo djelo čine privilegiranim ubojstvom. Takva privilegija pripada samo osobi majke i samo u slučajevima kada je dijete usmrćeno za vrijeme poroda ili izravno nakon poroda i ona se ne proteže na poticatelja koji je kod počinitelja izazvao ili podržao odluku da se dijete, kao druga osoba, liši života (usmrti). drugostupanjski sud nalazi da je prvostupanjski sud, obzirom na utvrđeno činjenično stanje, prema opt. M. R. opravdano i pravilno primijenio odredbu čl. 3. st. 2. KZ, pravno označivši njeno djelo po čl. 93. KZ. Ovo zbog toga što nije utvrdio da bi opt. M. R. svoje dijete lišila života za vrijeme porođaja ili neposredno poslije porođaja i to u vrijeme poremećaja što bi ga kod nje porođaj izazvao. Da je takva odlučna činjenica bila utvrđena, u pravilnoj primjeni kaznenog zakonodavstva po čl. 3. st. 1. KZ, prema ovoj počiniteljici kaznenog djela bilo bi opravdano primijeniti kazneni zakon koji je u vrijeme počinjenja djela bio na snazi, znači odredbu čl. 36. st. 1. KZRH. Međutim, utvrđeno je da kod ove optuženice nije postojao poremećaj izazvan porodom, pa je njeno djelo opravdano pravno označiti po čl. 93. KZ, kod*

¹¹⁸ Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske poslovni broj Kž 25/07-5 od 13. lipnja 2007. godine

kojeg se takvo djelo smatra privilegiranim ubojstvom slijedom odlučnih činjenica da je počinitelj djela majka djeteta i da ga usmrtila za vrijeme poroda ili izravno nakon poroda. U predmetnoj stvari utvrđeno je da je dijete usmrćeno izravno nakon poroda. Slijedom takvih utvrđenja i razloga odredba čl. 93. KZ je za opt. M. R. blaža.“ Optuženica je osuđena na kaznu zatvora u trajanju od jedne godine, u visini posebnog minimuma za kazneno djelo zbog kojeg ju je proglasio krivim. Konkretno u ovom primjeru, suprotno od naprijed navedenog, nailazimo na situaciju kada Sud nije provodio vještačenje na okolnost postojanja „poremećaja izazvanog porođajem“, kako je tražio raniji Zakon, a iz kojeg razloga je i primijenjena odredba iz čl. 93. KZ/97. Naime, Vrhovni sud u citiranoj presudi obrazlaže da je upravo okolnost što nije postojao predmetni poremećaj bila odlučujuća za primjenu čl. 93. KZ/97., te u nastavku obrazlaže, da bi u suprotnom, da je utvrđena odlučna činjenica postojanja poremećaja, bio primijenjen čl. 36. st. 1. KZRH. S obzirom na to da Sud nije utvrdio postojanje poremećaja, već okolnost da je počiniteljica djela majka djeteta te da ga je usmrtila za vrijeme ili izravno nakon poroda, primijenjen je čl. 93. KZ/97. U ovom predmetu Vrhovni sud je na temelju utvrđenih činjenica ustanovio da je počinjen privilegirani oblik kaznenog djela ubojstva, kao i da taj privilegij pripada samo osobi majke i samo u slučajevima kada je dijete usmrćeno izravno ili nakon poroda, kao i da se privilegij ne proteže na poticatelja.¹¹⁹

Drugi primjer sudske prakse iz toga vremena jest Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske¹²⁰ od 24. siječnja 2007. od prihvaćena je žalba državnog odvjetnika i preinačena je presuda suda prvog stupnja u odluci o kazni, te se opt. P. P. D. za kazneno djelo čedomorstva iz čl. 93. KZ, zbog kojeg je tom presudom proglašena krivom, po istom propisu osuđuje na kaznu zatvora u trajanju od jedne godine. Naime, prema njoj je prvostupanjskom presudom primijenjena uvjetna osuda s rokom kušnje u trajanju od tri godine, uz daljnju obvezu da se podvrgne psihijatrijskom liječenju na slobodi. Takvu odluku Vrhovni sud Republike Hrvatske obrazlože da je prvostupanjski sud propustio cijeniti i onaj dio psihijatrijskog nalaza i mišljenja vještaka iz kojeg proizlazi da struktura ličnosti optuženice istovremeno upućuje i na postojanje pasivno agresivnog ponašanja i to ponajprije prema osobama iz svoje najbliže okoline (kao i auto agresija), kao i da izložena okolnost, kao i sam način počinjenja djela, hvatanjem djeteta u dobi od 23 dana za desnu nadlakticu i lijevu natkoljenicu, te udaranjem glave djeteta o tvrdu površinu, uz posljedice djela – smrt djeteta, istovremeno ukazuje na

¹¹⁹ Ana Garačić, Kazneni zakon u sudskoj praksi, Posebni dio, Zagreb, 2009., str. 65.

¹²⁰ Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske poslovnog broja Kžm 60/06-3

određeni stupanj bešćutnosti optuženice. Niti u ovom slučaju nije se ispitivalo postojanje poremećaja, u smislu ranijeg Zakona, ali ono što posebno intrigira jest vremenski rok u kojem je došlo do počinjenja kaznenog djela čedomorstva, 23 dana. Naime, u sudskoj praksi su se pojavila različita tumačenja zakonskog obilježja „neposredno nakon poroda“, u ovom slučaju do počinjenja dolazi kada je dijete staro 23 dana. Načelno se u našoj sudskoj praksi uzima da je riječ o čedomorstvu ukoliko je počinjeno unutar 24 sata od poroda, tako je, primjerice, u presudi Vrhovnog suda Republike Hrvatske¹²¹ počiniteljici stavljeno na teret počinjenje kaznenog djela teškog ubojstva, budući nije utvrđeno da je do počinjenja djela neposredno nakon poroda. Dok je u ranije navedenom predmetu utvrđeno da se radi o privilegiranom ubojstvu, iako je dijete bilo 23 dana staro. Unatoč načelo zauzetom stavu da bi za ostvarenje bića kaznenog djela čedomorstva do počinjenja trebalo doći unutar 24 sata nakon poroda, sudska praksa u tom pogledu nije ujednačena, kao što i proizlazi iz navedenih primjera.

U trećem slučaju u kojem je J.K. osuđena zbog više počinjenih kaznenih djela, Vrhovni sud¹²² odbija zahtjev osuđenice J.K. za izvanrednim ublažavanjem kazne. Presudom Županijskog suda u Zagrebu od 19. lipnja 1997. godine broj K-93/96 koja je u odnosu na os. J.K. preinačena u pravnoj oznaci djela i u odluci o kazni presudom Vrhovnog suda Republike Hrvatske od 19. listopada 1999. godine broj I Kž-11/98, osuđena je J.K. zbog dva kaznena djela čedomorstva iz čl. 36. KZRH, dva kaznena djela zapuštanja i zlostavljanja maloljetnika iz čl. 97. st. 1. KZRH i dva kaznena djela vanbračnog života s maloljetnom osobom iz čl. 90. st. 2. KZRH na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od osam godina i šest mjeseci. Osuđenica svoj zahtjev za izvanrednim ublažavanjem kazne temelji na lošem zdravstvenom stanju te navodi kako je njezinom sinu, koji izdržava odgojnu mjeru u Odgojnom zavodu, potrebna njena podrška. Vrhovni sud je ocijenio kako te okolnosti nisu dovoljne za ublažavanje kazne te da ne bi dovele do blaže osude da su postojale i bile poznate sudu u vrijeme donošenja presude.¹²³

4.3. KAZNENI ZAKON IZ 2011.

U čl. 112. Kaznenog zakona (Narodne novine broj 125/2011.) pod oblicima usmrćenja, st. 2. regulirano je čedomorstvo, kao jedan od tri oblika privilegiranog kaznenog djela

¹²¹ Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske poslovnog broja Kž 658/00-3 od 15. siječnja 2004.

¹²² Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske poslovni broj I Kž-11/98, od 19. listopada 1999.

¹²³ Rješenje Vrhovnog suda Republike Hrvatske Kr 156/2001-3

ubojstva, koji nose zajednički naziv usmrćenje, na način da je određeno da će se majka koja usmrtila svoje dijete pod utjecajem jakog duševnog opterećenja zbog trudnoće ili poroda, kaznit kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina. Umjesto dosadašnjeg naziva „čedomorstvo“, koji se protezao kroz zakonske tekstove, koristi se naziv „usmrćenje“, kao širi i viši pojam, pod što potpada i predmetno čedomorstvo. Moglo bi se zaključiti da, s obzirom da se kazneno djelo čedomorstva sada nalazi pod oblicima usmrćenja, uz usmrćenje na mah i usmrćenje na zahtjev, zakonodavac ublažava terminologiju i ovom kaznenom djelu prilazi blagonaklono.¹²⁴

Novom zakonodavnom odredbom uspostavljena je kategorija jakog duševnog opterećenja zbog trudnoće ili poroda te je došlo do smanjenja i najniže i najviše zapriječene kazne. Iako možda na prvi pogled izgleda da je vraćena prijašnja zakonska formulacija, kategorija prijašnjeg “poremećaja što ga je izazvao porođaj” (iz Kaznenog zakona 91/92.) samo zamijenjena drugačijim nazivom,¹²⁵ kontekst je ipak različit. Psihijatrijske spoznaje ne potvrđuju da porođaj sam po sebi uključuje poremećaj koji smanjuje ubrojivost, već je riječ o prirodnom procesu koji sam po sebi ne podrazumijeva poremećaj, koji bi smanjio ubrojivost. Međutim, iz literature proizlazi da prilikom porođaja egzistira poseban doživljaj majke (rodilje) na temelju kojega plod doživljava kao dio svog tijela kojim ona može raspolagati; majka, stoga, doživljava čedomorstvo slično kao i prekid (zakašnjeli) trudnoće pa bi na toj osnovi kazna za čedomorstvo trebala biti bliža kazni za prekid trudnoće nego za ubojstvo.¹²⁶ S obzirom da je doživljaj majke prilikom poroda odnosno duševno opterećenje, određenog intenziteta, rodilje za vrijeme porođaja i neposredno nakon polazišna točka za promatranje kaznenog djela čedomorstva, ovakvo stajalište se čini opravdanim. Ovdje valja dodati i da kod protupravnog prekida trudnoće majka ne mora nužno imati vlast nad djelom (zapravo, ne mora niti dati neki doprinos prekidu trudnoće), dok kod čedomorstva mora imati vlast nad djelom, u čemu se sastoji temeljna razlika u ova dva kaznena djela. Iz naprijed navedenog stajališta, komparativno promatrajući, austrijski Kazneni zakonik u § 79. i švicarski Kazneni zakonik u čl. 116. kao obilježje (a ujedno i opravdanje) čedomorstva navode utjecaj porođaja na majku.¹²⁷ Razlika u odnosu na navedeno poredbeno pravo jest u tome što naše zakonodavstvo i trenutna pravna regulacija ovog kaznenog djela, dopušta mogućnost

¹²⁴ Ivana Budim, Čedomorstvo i perinatalni psihički poremećaji, Završni rad, Zagreb, 2022., Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet, Studijski centar socijalnog rada, str. 10.

¹²⁵ Petar Novoselec: Sudska praksa, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 18, broj 1/2011, str. 283.

¹²⁶ Petar Novoselec: Sudska praksa, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 18, broj 1/2011, str. 283., prema: Schmoller, Abschaffung der Sonderregelung für “Kindestötung”, Festschrift für Gössel, Heidelberg, 2002, str. 379

¹²⁷ Petar Novoselec, Sudska praksa, Hrvatski ljetopis za pravo i praksu, str. 283.

duševnog opterećenja, osim u vrijeme porođaja, i u stanju trudnoće, dakle, „poremećaj što ga je izazvao porođaj“ vremenski proširuje i na vrijeme koje je prethodilo samom porođaju,¹²⁸ što omogućuje da se kao čedomorstvo tretiraju i slučajevi u kojima je odluka donesena prije porođaja.

U nastavku se iznosi presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske,¹²⁹ prema kojoj Vrhovni sud Republike Hrvatske nije prihvatio žalbene navode žaliteljice (a niti državnog odvjetnika). Naime, prvostupanjskom presudom Županijskog suda u Zagrebu opt. Ž. R. je proglašena krivom zbog kaznenog djela iz čl. 111. toč. 2. KZ/11. za koje je osuđena na kaznu zatvora u trajanju jedanaest godina, u koju se uračunava vrijeme lišenja slobode od 2. lipnja 2020. nadalje. Optuženica se žalila protiv prvostupanjske odluke navodeći da su ostvarena obilježja kaznenog djela usmrćenja iz čl. 112. st.2. KZ. Međutim, Vrhovni sud u obrazloženju presude navodi da je pravilno utvrđenje prvostupanjskog suda, a koje se temelji na nalazu i mišljenju sudsko medicinskog vještaka, ali i ostalim dokazima, prema kojemu je do smrti novorođenčeta došlo zbog mehaničke asfiksije zatvaranjem dišnih puteva djeteta od strane optuženice, suprotno kazivanju optuženice da je nasjela na dijete zbog porođajnih bolova. Drugostupanjski sud zaključuje da su na novorođenčetu uočene povrede koje su usko povezane sa gušenjem djeteta pritiskom na njegovo lice prstima pa njezinu obranu ocjenjuje nevjerodostojnom i neživotnom, tim više što su na licu djeteta uočene oguljotine nastale utiskivanjem nokta u lice te razderotina pritiskom jagodice na usta djeteta. Drugostupanjski sud je cijenio i ponašanje optuženice tijekom cijele trudnoće. Naime, riječ je o njezinoj četvrtoj trudnoći, koju je cijelo vrijeme skrivala i negirala, koju okolnost je drugostupanjski sud ocijenio kao planirano ubojstvo novorođenčeta kao izlaz iz rješavanja životne situacije u kojoj se optuženica nalazila. Konačno, zaključak je drugostupanjskog suda da je optuženica zatvorila dišne putove tek rođenog muškog djeteta, svjesna njegove nemoći i ranjivosti, zbog čega da je počinila kazneno djelo iz čl. 111. točka 2. KZ/11. Vrhovni sud odbija žalbene navode kojima optuženica sugerira počinjenje kaznenog djela iz odredbe čl. 112. st. 2. KZ/11 jer prema cjelokupnoj dokaznoj građi isti sud ne izvodi zaključak da je predmetno kazneno djelo počinila pod utjecajem jakom duševnog opterećenja zbog trudnoće ili poroda već da je pravilno proglašena krivom zbog počinjenja kaznenog djela teškog ubojstva iz čl. 111. točka 2. KZ/11.

¹²⁸ Ibidem.

¹²⁹ Presuda VSRH Kžzd 27/2020-8 od 18. ožujka 2021.

Upravo iz opisane presude Vrhovnog suda proizlazi kako se „jako duševno opterećenje zbog trudnoće ili poroda“ ne podrazumijeva već je isto potrebno dokazati u svakom konkretnom slučaju i to vještačenjem po vještaku psihijatrijske struke, ukoliko se navedeni uvjet ne dokaže, optuženiku se na teret stavlja kazneno djelo teškog ubojstva iz čl. 111. st. 2. KZ/11. Iz citirane presude proizlazi da je u konkretnoj pravnoj stvari provedeno i psihijatrijsko vještačenje po vještacima psihijatrijske struke N. B. i D. K. te upravo iz nalaza tih vještaka proizlazi da je počiniteljica počinila kazneno djelo za koje se i teretila. Naime, tijekom postupka je počiniteljica predlagala izdvajanje iz spisa predmeta te psihijatrijske ekspertize, ali sud nije udovoljio prijedlogu obrane. Štoviše, u tom predmetu provedeno vještačenje se podudaralo sa ranije provedenim vještačenjem u ovom predmetu. Vještaci su trebali odgovoriti na pitanje je li optuženica terećeno kazneno djelo počinila „uslijed jakog duševnog opterećenja zbog trudnoće ili porođaja“, a što očito nije bilo utvrđeno.

Ono što je u ovom predmetu bio zadatak suda jest, prema okolnostima slučaja utvrditi da li je u konkretnoj stvari došlo do počinjenja kvalificiranog oblika ubojstva, ubojstva posebno ranjive osobe, koje u konačnici optuženici i stavljeno na teret, ili čedomorstva, kao privilegiranog oblika ubojstva.¹³⁰ Dakle, napraviti razliku između ta dva delikta. Ono što bi proizlazilo iz literature, kao osnova za razlikovanje ta dva delikta jest povod za počinjenje djela i to ne majčino psihičko stanje (u smislu psihoze) već socijalne okolnosti u kojima majka živi, a koje se ogledaju u teškim socijalnim prilikama, koje joj onemogućuju adekvatnu roditeljsku skrb.¹³¹ Prema takvom stajalištu, glavni uzroci čedomorstva nalaze se „u socijalnim, ekonomskim i drugim socijalno uvjetovanim okolnostima“.¹³² Iz takvog stajališta proizlazi da ovo kazneno djelo majka čini jer počinjenje vidi kao jedini mogući izlaz iz bezizlazne i teške situacije uvjetovane opisanim okolnostima koja ju je navela na počinjenje.

Nova zakonska regulacija više ne traži postojanje „poremećaja što ga je izazvao porođaj“ (prema čl. 36. KZRH) već utvrđenje postojanja „jakog duševnog opterećenja zbog trudnoće ili poroda“ te se zaključuje da takvo opterećenje „proizlazi iz teškog socijalnog položaja majke“.¹³³ U ovom, ranije navedenom, slučaju sudovi se nisu vodili takvim pristupom. Naime, oba suda, prilikom pravne kvalifikacije djela, nisu uzela u obzir iskaze djelatnika za socijalnu skrb i već su prihvatila mišljenja liječnika vještaka iako iz okolnosti

¹³⁰ Petar Novoselec: Sudska praksa Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, Zagreb, vol. 28, broj 1/2021, str. 185.

¹³¹ Franjo Bačić i Zvonimir Šeparović, Krivično pravo, posebni dio, 1997, Zagreb : Narodne novine, str. 72.

¹³² Velinka Grozdanić i Ute Karlavaris Bremer, Poremećaj kao element bića kaznenog djela čedomorstva, str. 301.

¹³³ Ksenija Turković i dr. Komentar kaznenog zakona, Zagreb, Narodne novine, 2013. str. 167.

slučaja i činjeničnog opisa djela proizlazi da je okrivljenica dijete ubila da bi se izvukla iz teškog socijalnog stanja. Navedenim pristupom i tumačenjem nove zakonske regulacije, dalo bi se zaključiti da je obrana s pravom tvrdila da je valjalo primijeniti odredbu iz čl. 112. st. 2. KZ (tim više što je kasnije rodila još jedno dijete pa do počinjenja djela nije došlo iz razloga da omogući život bez djeteta).¹³⁴ Kako navodi Novoselec, u ovom konkretnom slučaju, Vrhovni sud je odustao od svoje dosadašnje prakse (u odluci Županijskog suda u Sisku pod poslovnim brojem Kžm-58/10 od 1. travnja 2010., u kojem predmetu je taj sud majku osudio na kaznu zatvoru od jedne godine, koju je Vrhovni sud Republike Hrvatske¹³⁵ u postupku izvanrednog ublažavanja kazne snizio na šest mjeseci zatvora uz obrazloženje da je s njom ostao sin koji je ostao na školovanju, koja da okolnost nije postojala u vrijeme počinjenja djela).¹³⁶ Ovakvim razmatranjem, čedomorstvo bi se valjalo sagledavati kao socijalni problem ili fenomen.

U literaturi nailazimo i na oprečna stajališta, a to je da je upravo psihičko stanje, a ne socio – ekonomski uvjeti, razlog (ili opravdanje) privilegiranja čedomorstva.¹³⁷ Nailazimo i na stajalište da predmetno duševno opterećenje obuhvaća poremećaj kod majke ili da proizlazi iz teških socijalnih uvjeta¹³⁸, kao svojevrsnu pomirbu ranije iznesenih stajališta.

Svakako mora biti riječ o *jakom* duševnom opterećenju, ali u onim slučajevima u kojima je takva razina duševnog opterećenja utvrđena, ne mora nužno počiniteljica istovremeno biti i smanjeno ubrojiva.¹³⁹ U slučajevima u kojima je jako duševno opterećenje dovelo do smanjene ubrojivosti, tada se ta okolnost neće uzimati kao posebno olakotna okolnost, a ukoliko je dovelo do neubrojivosti, u tom slučaju, počiniteljica neće niti odgovarati jer ne postoji njezina krivnja.¹⁴⁰

5. O DJELU – KONSTITUTIVNA OBILJEŽJA I PITANJA SUDIONIŠTVA

¹³⁴ Petar Novoselec: Sudska praksa Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, str. 186.

¹³⁵ Rješenje Vrhovnog suda Republike Hrvatske Kr-508/10 od 5. listopada 2010.

¹³⁶ Petar Novoselec: Sudska praksa Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, str. 187.

¹³⁷ Gordana Vulama: Kriminalističko istraživanje KD-a čedomorstva Polic. sigur. Zagreb, godina 18., 2009, broj 4, str. 519., prema H., Horvatić. Z. Šeparović i dr., Kazneno pravo – Posebni dio, Zagreb, Masmedia, 1999.

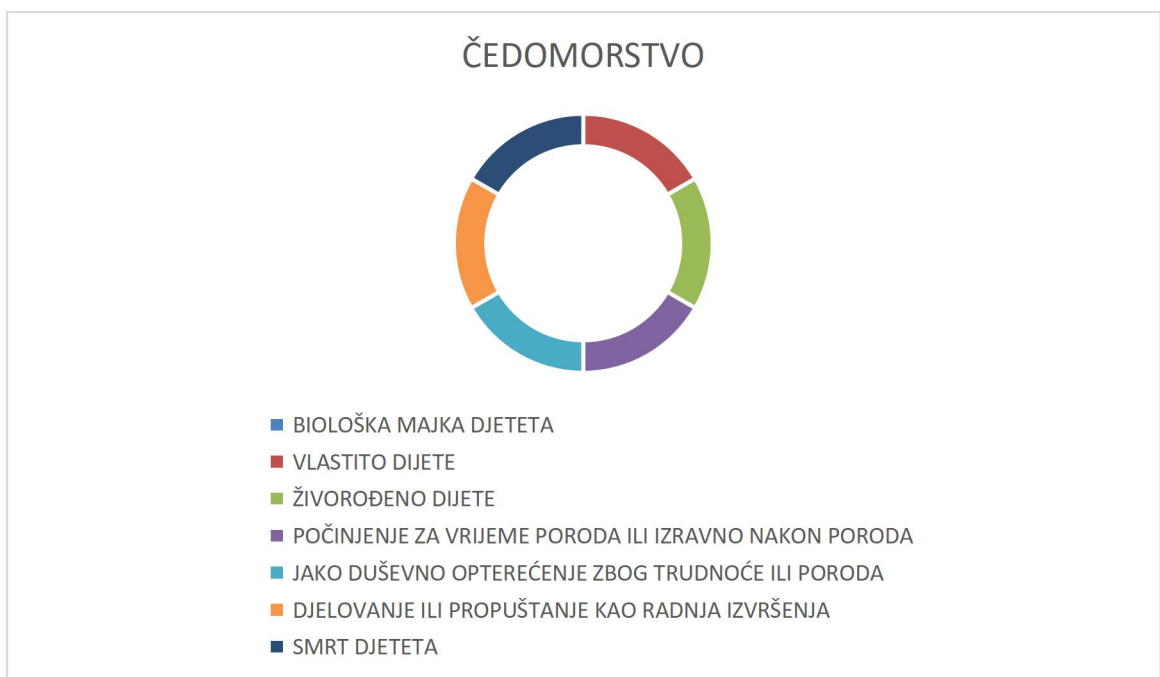
¹³⁸ Leo Cvitanović i dr., Kazneno pravo – posebni dio, str 97.-100.

¹³⁹ Ibidem

¹⁴⁰ Ibidem

Opća svojstva djela jesu da se radi o posebnom i vlastitom kaznenom djelu, koje može počiniti samo majka koja za vrijeme poroda ili izravno nakon poroda usmrti svoje dijete. Dakle, riječ je o privilegiranom djelu *delicta propria*. Sljedeća svojstva su:

- 1) počiniteljica može biti samo biološka majka djeteta,
- 2) objekt napada jest vlastito dijete,
- 3) dijete mora biti rođeno živo,
- 4) do počinjenja mora doći za vrijeme poroda ili izravno nakon poroda,
- 5) pod utjecajem jakog duševnog opterećenja zbog trudnoće ili poroda
- 6) radnja izvršenja može biti svaka radnja (djelovanje ili propuštanje),
- 7) posljedica djela je smrt djeteta.

U odnosu na prvu značajku, da počiniteljica može biti samo biološka majka djeteta, na toj se činjenici i temelji privilegiranost – majka je zbog trudnoće ili poroda pod utjecajem jakog duševnog opterećenja te je upravo zbog tog razloga onemogućeno prenošenje

privilegiranosti na ostale sudionike, privilegiranje je neotuđivo.¹⁴¹ Valja ovdje dodati, da osim što je rezervirano samo i isključivo za majku koja ubije svoje dijete, ukoliko budu utvrđeni svi konstitutivni elementi kaznenog djela, primjenjuje se i na majku koja pomaže drugome ubiti njezino dijete ili ga potiče na to.¹⁴² Zaključuje se da je okolnost jakog duševnog opterećenja, kao razlog privilegiranja proširena i na pomagateljicu i na poticateljicu, ali istodobno ograničena samo na majku djeteta.

U odnosu na treću navedenu značajku tog kaznenog djela posebno valja napomenuti da za ostvarenje bića kaznenog djela nije nužno da je dijete sposobno za samostalan i kvalitetan život, nužno je da je živorođeno, a bilo kakve malformacije nisu od značaja budući kazneno pravo štiti pravo na život novorođenčeta, bez obzira na izgled djeteta i sposobnost za život. Ustavom Republike Hrvatske, kao najviše pravno dobro, pojedincu se jamči pravo na život¹⁴³.

Nastavno, riječ je o komisivno - omisivnom deliktu, koji se dakle može počinuti kako činjenjem tako i nečinjenjem. Počinjenje se može sastojati u djelovanju, nedjelovanju ili propustu s namjerom usmrćenja novorođenčeta.

Pitanje je li čedomorstvo počinjeno činjenjem ili nečinjenjem bilo je presudno prema Kaznenom zakonu o zločinima, prijestupima i prekršajima iz 1852. kada je njegov objekt bilo tzv. nezakonito dijete jer je kazna za usmrćenje činjenjem bila teža (teška tamnica od 10 do 20 godina) negoli za nečinjenje (teška tamnica od 5 do 10 godina).¹⁴⁴

U kriminološkom smislu važno je razlikovanje pojmova plod i dijete odnosno važno je odrediti u kojem trenutku plod postaje dijete. Medicinski gledano, to bi bio trenutak prestanka fiziološke veze s majkom koja nastupa presijecanjem pupčane vrpce neposredno nakon poroda. Sudska praksa smatra da plod postaje djetetom kada započne proces rađanja s tim da za ostvarenje bića kaznenog djela nije potrebno potpuno odvajanje djeteta od majke pa ga je moguće počinuti za vrijeme trajanja poroda ili neposredno nakon, taj se termin može različito tumačiti, ali pravna teorija uzima kako je to razdoblje unutar 24 sata nakon poroda.¹⁴⁵ Ranijih godina, tako je primjerice u vrijeme važenja KZRH sudska praksa dozvoljavala je ostvarenje bića kaznenog djela čedomorstva i ako je od porođaja proteklo dulje vrije od navedena 24 sata.

¹⁴¹ Leo Cvitanović i dr., Kazneno pravo – posebni dio, str. 97.

¹⁴² Ibidem

¹⁴³ Narodne novine broj: 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14, čl. 21.

¹⁴⁴ Dunja Milotić, Mateo Vlačić, Čedomorstvo u kaznenom zakonu iz 1852., str. 73.

¹⁴⁵ Gordana Vulama: Kriminalističko istraživanje KD-a, str. 519.

Tako je u presudi Okružnog suda u Zagrebu navedeno sljedeće: „*Ne radi se o krivičnom djelu ubojstva iz čl. 135. st. 1. KZ (čl. 35. st. 1. KZH), već o kriv. djelu ubojstva djeteta pri porođaju i u slučaju ako je od porođaja proteklo do dva tjedna, a izuzetno ako je prošlo i više vremena, ukoliko je u svakom slučaju uz pomoć vještaka utvrđeno da je u vrijeme izvršenja djela još trajao poremećaj što ga je izazvao porođaj.*“¹⁴⁶ Takav primjer, kada sudska praksa dozvoljava vremenski okvir dulji od 24 sata nakon poroda, koji je ranije naveden u tekstu, u Presudi Vrhovnog suda Republike Hrvatske poslovnog broja Kžm 60/06-3, odnosio se na vrijeme važenja Kaznenog zakona iz 1997. godine.

U slučaju smrti novorođenčeta važno je utvrditi radi li se o prirodnoj smrti; nesretnom slučaju; čedomorstvu ili o teškom ubojstvu, pa se tako u literaturi navodi kako se neće raditi o čedomorstvu:

- a) ako novorođenče usmrti osoba različita od majke djeteta,
- b) ako je do usmrćenja došlo u vrijeme različito od vremena označenom kao „za vrijeme poroda ili neposredno nakon“,
- c) ako dođe do pobačaja ili poroda mrtvorodenčeta,
- d) ako smrt novorođenčeta nije bila namjerna.¹⁴⁷

Dakle, oblik krivnje koji se traži jest namjera, a eventualna smanjena ubrojivost počiniteljice ne bi trebala predstavljati osnov za ublažavanje kazne budući je upravo psihičko stanje okrivljenice sastavni dio ovog privilegiranog oblika kaznenog djela, eventualno bi se kod odmjeravanja kazne u obzir mogao uzeti intenzitet poremećaja.¹⁴⁸

U praksi je moguće i supočiniteljstvo, ali u tom slučaju supočinitelj (ili više njih) odgovaraju za teško ubojstvo, budući samo majka djeteta može odgovarati za čedomorstvo. Majka koja drugog potakne ili mu pomogne da liši života njezino novorođenče za vrijeme ili izravno nakon poroda odgovara kao poticatelj na to kazneno djelo ili pomagač samo ako je to

¹⁴⁶ Presuda Okružnog suda u Zagrebu u predmetu poslovnog broja K-126/70 od 10. studenoga 1970., Danilo Gregović, Krivični zakon Republike Hrvatske, Sudska praksa, Informator, Zagreb, 1991.

¹⁴⁷ Slobodanka Konstantinović - Vilić, (1986.) Iako se radi o starom izvoru, vezanom uz ranija zakonska rješenja, zastupljena stajališta aktualna su i danas jer od tog dijela zakonskog rješenja čedomorstva nije odstupilo niti u današnjem zakonodavnom rješenju, dakle i tadašnjem i današnjem pravnom sustavu se tražila namjera da bi se moglo govoriti o predmetnom kaznenom djelu. U tom pogledu, ovaj pravni izvor važan je i za današnja razmatranja-

¹⁴⁸ Željko Horvatić. Zvonimir Šeparović i dr., Kazneno pravo – Posebni dio, Zagreb, Masmedia, 1999., str. 65.

učinila za vrijeme ili izravno nakon poroda, dok izvršitelj odgovara za teško ubojstvo.¹⁴⁹ Jednako je tako utvrdio i Vrhovni sud Republike Hrvatske pa se tako u odluci navodi: „Međutim, neutemeljeno u svojoj žalbi ovaj optuženik ističe da se u konkretnom slučaju radi o kaznenom djelu čedomorstva iz čl. 36. st. 1. KZRH, budući da ovo kazneno djelo može počiniti samo majka dok traje poremećaj izazvan porođajem. Taj je osobni odnos privilegirajući, pa se dakle, nasuprot tvrdnji žalitelja, ne proteže na podstrekače i pomagače, koji bi, kada je riječ o čedomorstvu, odgovarali kao suučesnici za kazneno djelo ubojstva iz čl. 34. KZRH, dakle kao podstrekači ili pomagači tog kaznenog djela.“¹⁵⁰ Na jednakom tragu je i presuda Vrhovnog suda Srbije u kojoj se navodi: „Kada mati za vreme porođaja ili neposredno nakon porođaja, dok traje poremećaj što ga je kod nje izazvao porođaj – sa umišljajem podstrekne drugo odgovorno lice da liši života njeno dete, pa podstrekuto lice to i učini, mati će odgovarati kao podstrekač po čl. 138. st. 1. u vezi sa čl. 19. st. 1. KZ (čl. 23. st. 1. KZJ), bez obzira što će učinilac odgovarati za krivično delo ubistva iz čl. 135. KZ (čl. 35. KZH).“¹⁵¹

6. UČESTALOST DJELA OD 1906. DO 2021.

U nastavku teksta se iznose podaci o učestalosti čedomorstva kroz određena povijesna razdoblja, do zaključno 2019. godine. Iz navedenog se zaključuje da je riječ o vrlo rijetkom kaznenom djelu, iako još uvijek aktualnom budući smo svjedoci nedavnog počinjenja, a što opravdava i njegovu zakonsku regulaciju, pa s obzirom na (ne)učestalost pojavljivanja u sudskoj praksi, onemogućeno je zauzimanje određenih pravnih stajališta i kreiranje konzistentnije sudske prakse.

Za Kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju u razdoblju od 1906. do 1910. godine godišnji prosjek osuda zbog kaznenog djela čedomorstva unutar ukupnog kriminaliteta iznosio je 2,5 na 100.000 kazneno odgovornog stanovništva, od 1931. do 1935. godine iznosi 1,7, a od 1946. do 1955. godine 1 na 100.000 ljudi, što nam govori o kontinuiranoj tendenciji pada.¹⁵²

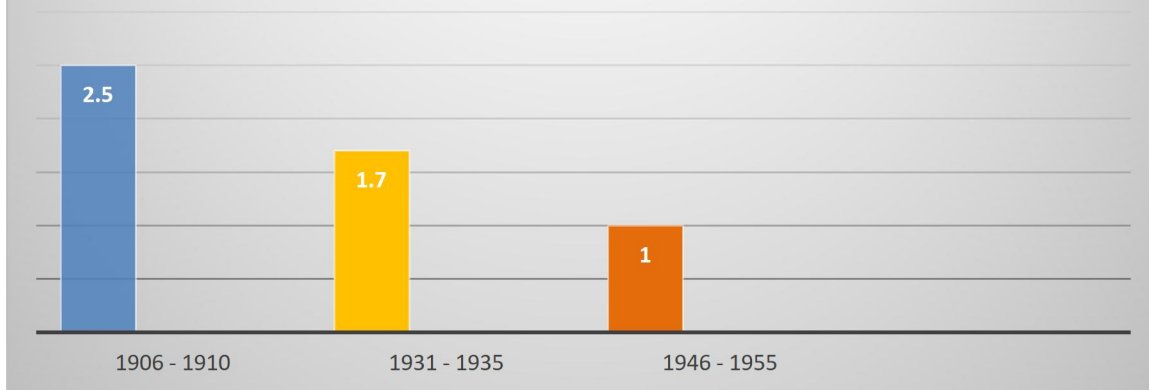
¹⁴⁹ Franjo Hirjan, Mladen Singer, Komentar Zakona o sudovima za mladež i kaznenih djela na štetu djece maloljetnika. Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, 1998.

¹⁵⁰ Vrhovni sud Republike Hrvatske u predmetu poslovnog broja Kž 402/1996-6 od 19. ožujka 1998. godine

¹⁵¹ Vrhovni sud Srbije u predmetu poslovnog broja Kžm-231/75

¹⁵² Mirela Kovač, Postpartalna psihoza i čedomorstvo. Iz forenzike ginekologije i opstetricije, 2003., str. 192-198.

Kazneno djelo čedomorstva unutar ukupnog kriminaliteta na 100 000 kazneno odgovornog stanovništva Kraljevine Hrvatske i Slavonije

Grafikon 2 – Grafički prikaz kaznenog djela čedomorstva unutar ukupnog kriminaliteta na 100 000 kazneno odgovornog stanovništva Kraljevine Hrvatske i Slavonije.¹⁵³

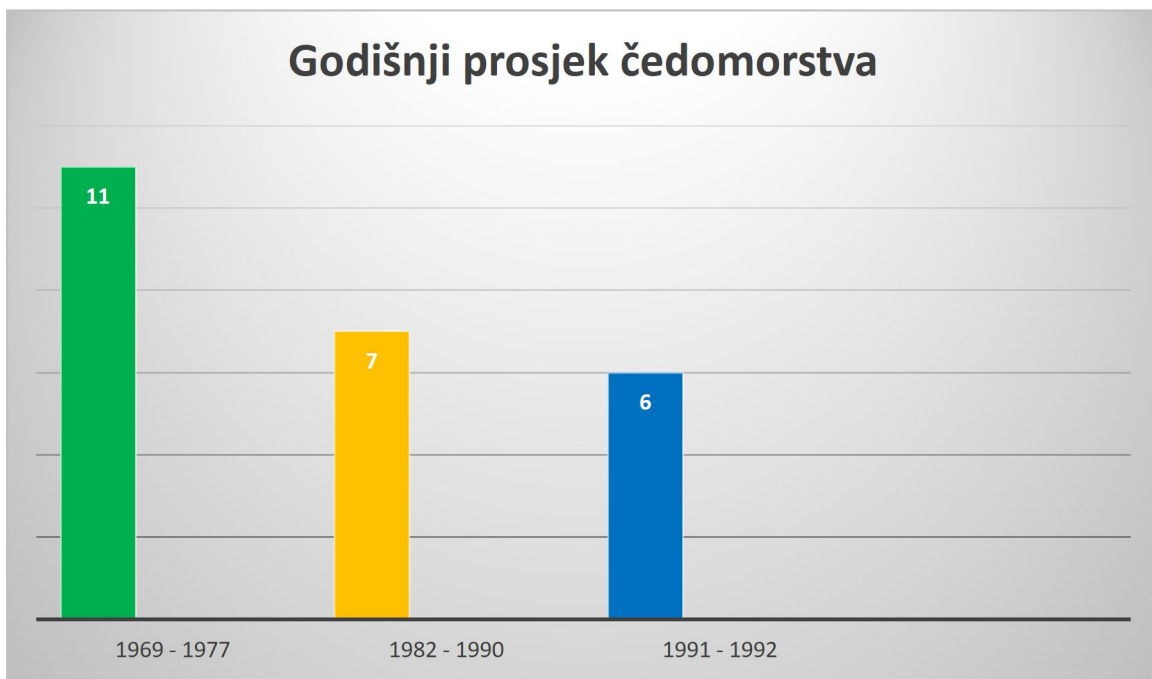
Kao razlog pada u literaturi se navodi „oslobađanje žene od ekonomske ovisnosti o muškarcu, promjena stavova i shvaćanja o ulozi žene u užoj i široj zajednici, legalizacija pobačaja do trećeg mjeseca trudnoće, širenje zdravstvene kulture, veća obrazovanost...“.¹⁵⁴ U odnosu na trend pada brojki počiniteljica, moglo bi se postaviti pitanje tamne brojke odnosno boljeg prikrivanja tog kaznenog djela od strane počiniteljica, ali za vjerovati je i da se ona smanjuje zbog navedenih razloga.

Za razdoblje od 1955 do 1964. godine nema dostupnih podataka, no u razdoblju od 1964. do 1980. zbog čedomorstva je bila osuđena 171 žena. Od 1969. do 1977. bilo je prosječno 11 slučajeva godišnje, od 1982. do 1990. 7 slučajeva, a 1991. i 1992. prosječno 6 slučajeva godišnje.¹⁵⁵

¹⁵³ Mirela Kovač, Postpartalna psihoza i čedomorstvo. Iz forenzike ginekologije i opstetricije, str. 192.

¹⁵⁴ Irena Cajner, Osobine i sociodemografske karakteristike počiniteljica čedomorstva. Kriminologija i socijalna integracija, 1993., 1, str. 75. – 86.

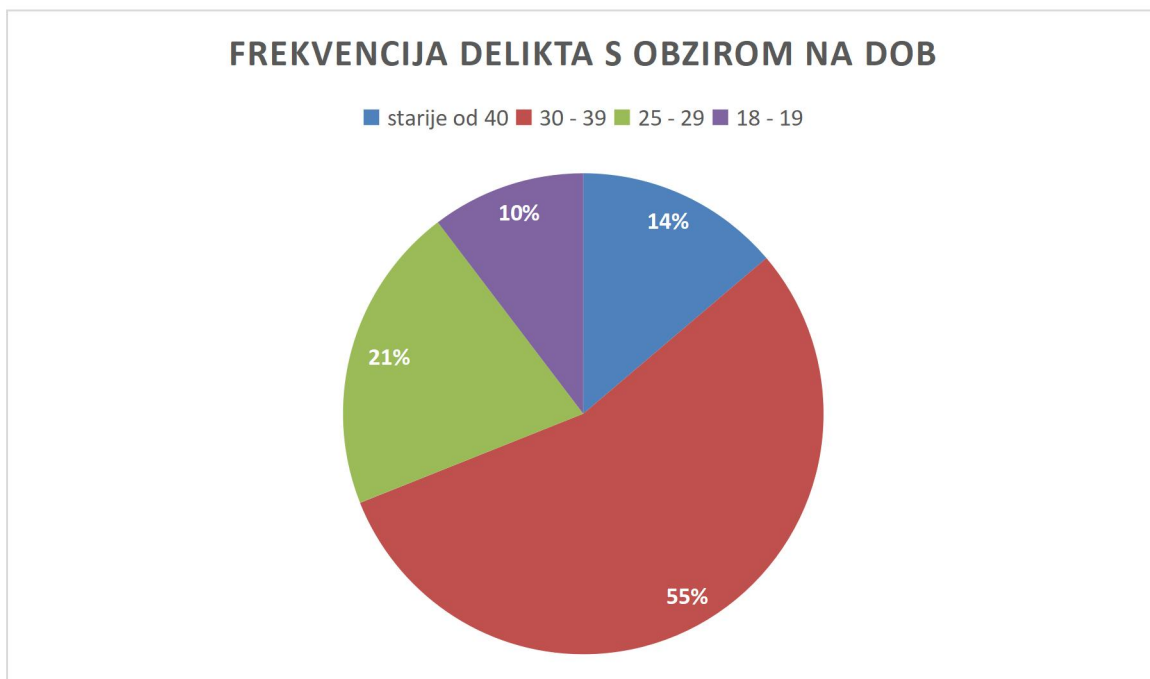
¹⁵⁵ Irena Cajner, Opseg, kretanje i neka obilježja izvršenja i otkrivanja kaznenog djela čedomorstva, Policija i sigurnost, 1993; 3(4), str. 407.-420.

Grafikon 3 – Grafički prikaz godišnjeg prosjeka čedomorstva u razdoblju od 1969. do 1992. godine.¹⁵⁶

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku od 1990. do 2000. za kazneno djelo čedomorstva prijavljeno je 76 slučajeva, optuženo 52, a osuđeno 37 žena. Dobna struktura pokazuje da je to sve više delikt starije populacije žena, u tom razdoblju ni jedan maloljetnica nije počinila predmetno kazneno djelo. Naime, od 36 osuđenih čedomorki, 16 ih je između 30 i 39 godina, 4 su starije od 40 godina, 3 žene su između 18 i 20 godina, a 6 ih je od 25 do 29 godina starosti. Na uzorku od 8 čedomorki u razdoblju od 1998. do 2000. uočava se da se u svim slučajevima radi u izvanbračnoj vezi jer su tri neudane, tri razvedene i dvije udovice.

¹⁵⁶ Irena Cajner, Opseg, kretanje i neka obilježja izvršenja i otkrivanja kaznenog djela čedomorstva, str. 410.

Grafikon 4 – Grafički prikaz učestalosti čedomorstva s obzirom na dob čedomorki za razdoblje od 1990-2000.¹⁵⁷

Nadalje, prema podacima Državnog zavoda za statistiku za razdoblje 2009. do 2021. uočavamo pad broja prijavljenih počiniteljica, a vezano za to i pad broja optuženih i osuđenih žena u počinjenju predmetnog kaznenog djela.

Dakle, u 2009. godini prijavljeno je samo jedno kazneno djelo (regulirano tadašnjim čl. 93. KZ) i u to u Zagrebačkoj županiji, jedna optužena osoba, donesena je jedna odbijajuća presuda te stoga nije bila osuđena niti jedna osoba.

Godina 2010. se razlikuje od svih ostalih godina navedenog razdoblja budući je u toj godini bilo čak sedam prijava za ovo kazneno djelo, od čega jedno u odnosu na nepoznatog počinitelja, u Bjelovarsko - bilogorskoj županiji je bila jedna prijava, u Osječko – baranjskoj dvije prijave, te u Istarskoj, Međimurskoj, Virovitičko – podravskoj županiji i Gradu Zagrebu po jedna prijava. U navedenoj godini četiri su osobe optužene, dvije su proglašene krivima, donesena je po jedna oslobađajuća i odbijajuća presuda te su dvije osobe osuđene.

U 2011. godini bila je jedna prijava za ovo kazneno djelo i to u Brodsko – posavskoj županiji, četiri optužbe (u Zagrebu i Velikoj Gorici po jedna te u Rijeci dvije). Od te četiri optužbe, dvije su bile za pokušaj. Što se tiče osuda, jedna je bila za pokušaj, a jedna je bila osuđujuća na uvjetnu kaznu zatvora.

¹⁵⁷ Državni zavod za statistiku

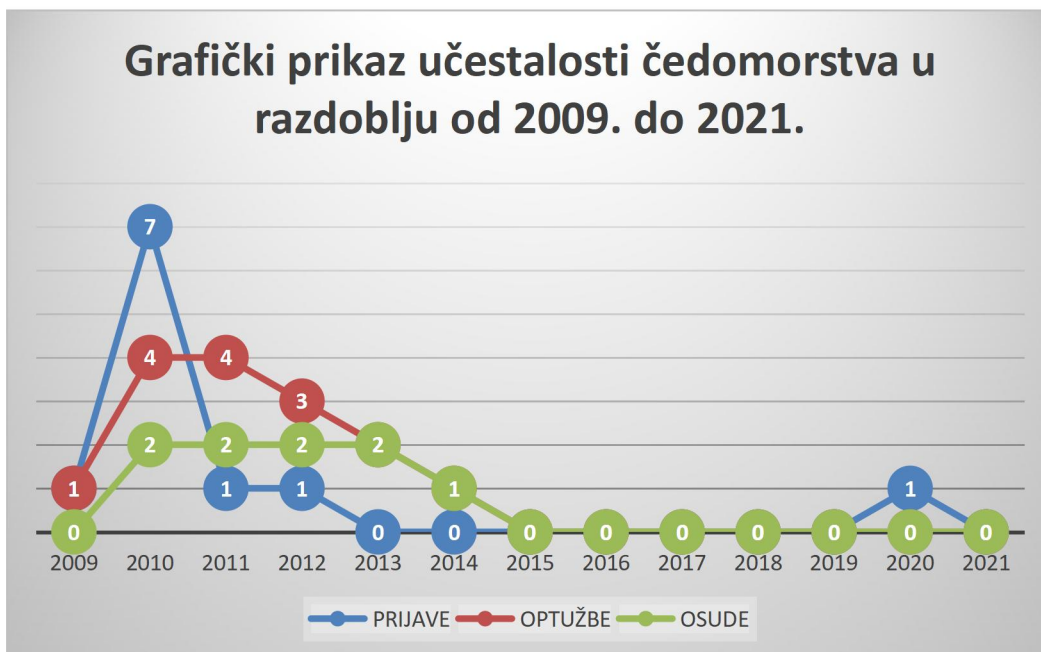
U 2012. godini bila je jedna prijava za kazneno djelo čedomorstva, tri optužbe (dvije osobe su proglašene krivima, a jedna presuda je bila oslobađajuća, iste su donesene u Osijeku, Puli i Rijeci).

Nadalje, u 2013. godini nije bilo prijava za ovo kazneno djelo, bile su dvije optužbe, po jedna u Puli i Varaždinu te su bile dvije osude.

Od 2014. pa do 2019. nije bilo prijava za kazneno djelo čedomorstva iz čl. 112. st. 2. KZ, s tim da je 2014. bila jedna optužba i jedna uvjetna osuda. Svih tih godina, kako nije bilo prijava, tako nije bilo niti optužbi, a niti osuda. Godine 2020. bila je jedna prijava, međutim nijedna optužba, niti osuda. U godini 2021., za koju posljednju raspoložemo podacima, nije bilo prijava, optužbi niti osuda.

Tablica 1. Prijavljene, optužene i osuđene počiniteljice kaznenog djela čedomorstva prema podacima Državnog zavoda za statistiku

GODINA	PRIJAVE	OPTUŽBE	OSUDE
2009.	1	1	0
2010.	7	4	2
2011.	1	4	2
2012.	1	3	2
2013.	0	2	2
2014.	0	1	1
2015.	0	0	0
2016.	0	0	0
2017.	0	0	0
2018.	0	0	0
2019.	0	0	0
2020.	1	0	0
2021.	0	0	0

Grafikon 5 – Grafički prikaz prijavi, optužbi i osuda za kazneno djelo čedomorstva u razdoblju od 2009. do 2021.

Upravo se iz navedenog grafikona može zaključiti kako je vrlo teško govoriti o ustaljenoj sudskoj praksi u smislu ujednačenog tumačenja spornih obilježja predmetnog kaznenog djela budući je sudska praksa, o ovom kaznenom djelu, vrlo oskudna.

7. DELINKVENICIJA U ŽENA I KRIMINOLOŠKI PROFIL ČEDOMORKE

Do nedavno gotovo i nije postojao interes za pitanje ženske delinkvencije, u literaturi se za to navodi nekoliko razloga: žene čine neusporedivo manji broj kaznenih djela u odnosu na muškarce; čine „manje opasna“ kaznena djela; žene počiniteljice shvaćaju se manje opasnima, lakše ih se može „savladati“ i niži je stupanj recidiviteta (kaznene sankcije su učinkovitije na ženske u odnosu na muške osuđenike), i kaznena djela koja čine žene su manje javnosti interesantna.¹⁵⁸

Udio počiniteljica kaznenih djela u populaciji svih počinitelja je negdje oko 10%, a u nekim državama i manji,¹⁵⁹ razlozi su brojni, od različite biološke uloge koja pripada muškarcima i ženama, do razlika u socijalizaciji, ali i odgoja, socijalnih i kulturoloških prilika.

¹⁵⁸ A. Jadrešin, J. Mustapić: Žene koje čine kaznena djela. Život i škola br.32 (2/2014.) god.60., str. 130.

¹⁵⁹ Z. Šućur, i V. Žakman-Ban, Značajke života i tretmana žena u zatvoru. Društvena istraživanja, 2005., 14(6), str.1055-1079.

Razmatrajući povijesni razvoj, uloga žene je bila „tiha uloga smještena u skučen prostor obitelji“, ženu se zastupalo i nije bila aktivan član zajednice.¹⁶⁰

Tek nekoliko posljednjih desetljeća raste interes za kriminalitet žena kako od strane šire javnosti, tako i od strane stručnjaka. Kao razlog povećanog interesa za kriminalitet u žena nalazi se sve veći broj žena počiniteljica kaznenih djela. Tako je, primjerice, u SAD-u 1970. godine bilo 6.000 žena na izdržavanju kazne zatvora, petnaest godina kasnije taj broj je porastao na 22.000, dok je sredinom 90-ih godina prošlog stoljeća iznosio 75.000 s tendencijom porasta, broj osuđenica je porastao za 386%, u usporedbi sa 214% porasta za muške osuđenike.¹⁶¹ U posljednjih godina i u Hrvatskoj se bilježi porast ženske delinkvencije. U odnosu na druge europske zemlje taj postotak je i dalje stabilan, za razliku od Danske, Švedske i drugih razvijenih europskih zemalja.¹⁶² Analizirajući takve podatke, za zaključiti je da je porast ženske delinkvencije u korelaciji sa ženskom afirmacijom u društvu (pa tako i u kriminalnom smislu).

Tablica 2. Broj prijavljenih, optuženih i osuđenih žena u Republici Hrvatskoj od 1991. do 2019. prema podacima Državnog zavoda za statistiku.

GODINA	PRIJAVLJENE ŽENE	POSTOTAK PRIJAVLJENIH ŽENA	OPTUŽENE ŽENE	POSTOTAK OPTUŽENIH ŽENA	OSUĐENE ŽENE	POSTOTAK OSUĐENIH ŽENA
1990.	3213	10,05	6108	14,2	2 791	11,5
1991.	2070	9,9	4149	13,7	1 996	10,09
1992.	2678	7,5	2759	11,7	1 413	9,9
1993.	2766	7,8	3064	11,7	1 435	8,5
1994.	2602	8,3	2665	10,4	1431	8,3
1995.	2760	9,2	2275	1,4	1431	8,3
1996.	2812	9,4	2403	10,0	1140	8,6
1997.	2494	8,7	2191	9,6	1039	8,4
1998.	3307	9,6	2607	9,1	942	7,7
1999.	3186	10,6	2812	10,2	1410	8,7
2000.	3212	10,6	2572	9,8	1480	9,0
2001.	3630	11,3	2685	10,3	1568	9,5
2002.	3978	11,4	2980	10,7	1859	9,8
2003.	4769	12,1	3468	11,0	2275	9,9
2004.	5427	12,7	3660	11,2	2381	10,0

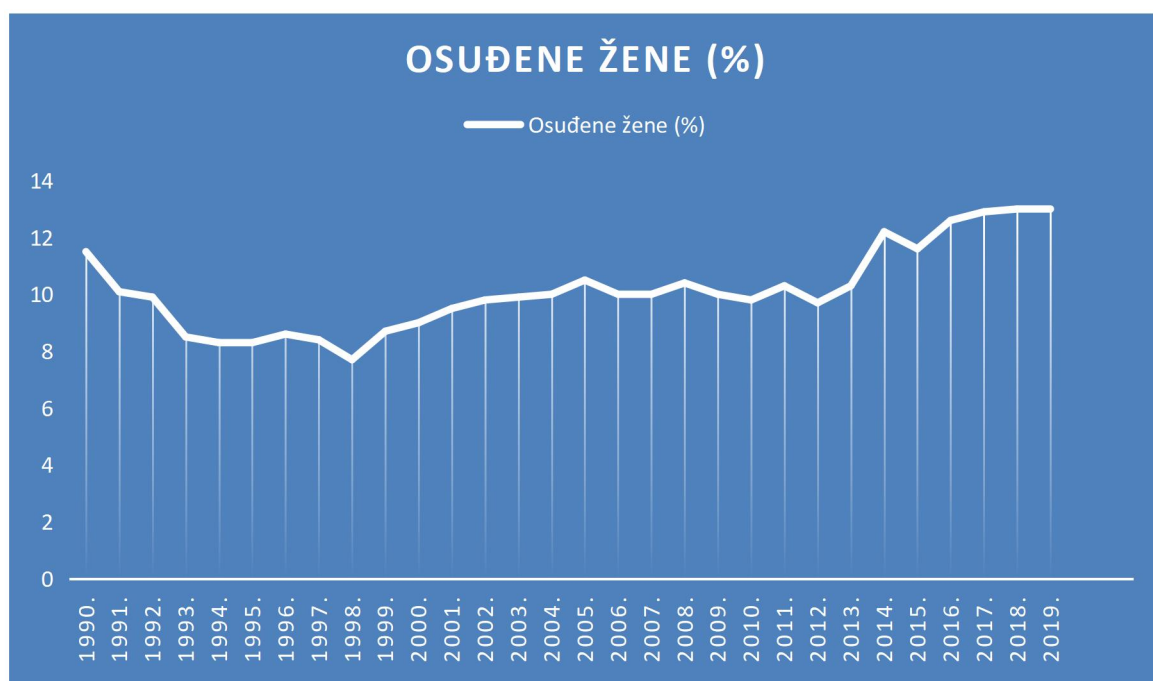
¹⁶⁰ A. Jadrešin, J. Mustapić: Žene koje čine kaznena djela, str. 130.

¹⁶¹ Davor Derenčinović, Ana Marie Getoš, Uvod u kriminologiju s osnovama kaznenog prava, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Sveučilišna tiskara d.o.o., Zagreb, 2008., str. 163.

¹⁶² Ibidem, str. 164.

2005.	5202	12,4	3529	11,6	2272	10,5
2006.	5612	12,7	3871	11,4	2415	10,0
2007.	5653	13,3	3813	11,4	2450	10,0
2008.	5704	13,8	3888	11,9	2524	10,4
2009.	5843	13,7	3879	11,5	2533	10,0
2010.	5771	13,7	3769	11,5	2400	9,8
2011.	5962	14,2	3618	11,6	2418	10,3
2012.	4277	12,8	2972	11,2	1985	9,7
2013.	3717	13,9	2585	11,5	1713	10,3
2014.	3398	13,8	2383	13,2	1817	12,2
2015.	4541	16,1	1899	12,5	1451	11,6
2016.	5695	18,0	2096	13,2	1688	12,6
2017.	5703	18,9	1987	13,7	1565	12,9
2018.	5345	18,7	1924	13,6	1547	13,0
2019.	5240	18,6	2021	13,3	1691	13,0

Iz navedene tablice (Tablica 2.) jasno možemo uočiti stabilan porast udjela žena u kriminalu u ukupnom stanovništvu i to od 1991. pa do zaključno 2019. za 5%.

Grafikon 6 - Grafički prikaz osuđenih žena izraženo u postotcima u razdoblju od 1990. do 2019.

Prema literaturi, žene prijestupnice su češće i same bile zlostavljane, dakle bile u statusu žrtve¹⁶³ te znatno češće, u odnosu na muškarce imaju psihološke i psihijatrijske poremećaje.¹⁶⁴ U svom istraživanju su autori identificirali šest faktora zatvoreničkih deprivacija osuđivanih žena:

1. deprivacija majčinstva; 2. deprivacija autonomije; 3. deprivacija individualnosti; 4. deprivacija ljudske pažnje i suosjećanja; 5. deprivacija uloge žene i 6. deprivacija prijateljskih odnosa.¹⁶⁵

Profil prosječne ženske prijestupnice utvrđen brojnim kriminološkim ispitivanjima pokazuje da se radi o mlađim osobama (između 25-29 godina); slabog ekonomskog statusa; neudanoj ili samohranj majci često osobama sklonim bijegu od kuće u ranoj mladosti i auto destrukciji, žrtvi nekog od oblika nasilja, često sa problemima u školovanju, nezaposlenj osobi, sa primarnim deliktima poput krađe ili zlouporabe opojnih droga, kada govorimo o ubojstvu, to su uglavnom situacijski delikti (pod pritiskom vanjskih okolnosti, a žrtve su poznate osobe (najčešće intimni partneri)).¹⁶⁶

Sama izrada kriminološkog profila počiniteljice ovog kaznenog djela je vrlo važna i ključna u cilju razvijanja strategija za prevenciju počinjenja čedomorstva. Psihosocijalna pomoć budućim majkama važna je u svim slučajevima, a to osobito u slučajevima kada bi roditelja odgovarala predmetnom kriminološkom profilu. Međutim, iako postoje određene zajedničke karakteristike žena počiniteljica ovog kaznenog djela, važno je napomenuti da čedomorke dolaze iz različitih zemalja, različitih društvenih slojeva, stupnja obrazovanja, godina života, socioekonomskog statusa, obiteljskih prilika i drugo. S obzirom na visoku tamnu brojku kod ovog kaznenog djela, vrlo je teško izraditi kriminološki profil čedomorke odnosno utvrditi psihološki i socijalni karakter počiniteljica predmetnog kaznenog djela.

U literaturi je izrađena klasifikacija ubojstva djece na šest načina: ubojstvo iz nasilja od strane majke; ubojstvo od strane psihotične majke; čedomorstvo; ubojstvo djeteta od strane majke u cilju osвете prema ocu djeteta; ubojstvo neželjenog djeteta i ubojstvo iz

¹⁶³ Zoran Šućur i Vladimir Žakman-Ban, Značajke života i tretmana žena u zatvoru, 2005.

¹⁶⁴ Ana Jadrešin, Jelena Mustapić: Žene koje čine kaznena djela str. 131. prema Šućur, Z. i Žakman-Ban, V. (2005). Značajke života i tretmana žena u zatvoru. Društvena istraživanja, 14(6), str. 1055-1079.

¹⁶⁵ J. Špadijer-Džinić, O. Pavićević i B. Simeunović –Patić, Žena u zatvoru – deprivacije zatvoreničkog života. Sociologija, 51(3), 2016. str. 225-246.

¹⁶⁶ Davor Derenčinović, Ana Marie Getoš, Uvod u kriminologiju s osnovama kaznenog prava, str. 167.

milosrđa.¹⁶⁷ Najveći broj slučajeva odnosi se na ubojstvo neželjenog djeteta (oko 80%), takva ubojstva događaju se vrlo brzo nakon poroda i počinjena su većinom od majki koje nisu udane. Što se tiče ubojstva zbog aktualne psihotičnosti, radi se o slučajevima postpartalne depresivne psihoze kada majka ubija svoje dijete pod utjecajem imperativnih halucinatornih događaja, a radnje su impulzivne i potaknute vrlo bizarnim motivima, a ovakvo ubojstvo može nastati i u stanjima akutnog delirija te epileptičnih sumračnih stanja, ali i paranoidne halucinatorne shizofrenije.¹⁶⁸

Žene koje čine čedomorstvo to mogu učiniti na dva načina, kako je to ranije navedeno, prvi način je aktivno (primjerice gušenjem), kao rezultat nasilja, često nakon izrazite panike, pritom se vrlo rijetko koristi vatreno oružje, a specifično sredstvo predstavlja pupčana vrpca, kao sredstvo za davljenje ili gušenje. S druge strane može se počiniti uskraćivanjem potrebne njege i hrane, rađanjem djeteta na skrivenom mjestu odnosno pasivno¹⁶⁹ (npr. porod u toaletu bez sprječavanja da dijete padne na pod, ostavljanje novorođenčeta na otvorenom do njegove smrti¹⁷⁰). Pasivno počinjenje čedomorstva sastoji se u namjernom propuštanju njege i skrbi djeteta u namjeri da bi se izazvala njegova smrt, kada majka uskrati pomoć i njegu novorođenčetu u vidu hranjenja, utopljavanja i drugih osnovnih potreba za njegov život, ono umire. Naime, novorođenče nema razvijeni termoregulacijski centar pa do njegove smrti smrzanjem može doći i kada je vanjska temperatura 15 Celzijevih stupnjeva, a ne pružanje hrane novorođenčetu uzrokuje smrt obično 3 – 5 dana nakon i to zbog žeđi.¹⁷¹

Prema istraživanju provedenom 2003. godine, provedenom na 24 novorođenčadi i 14 počiniteljica, glavni uzrok smrti je mehanička asfiksija (nastaje kao posljedica nemogućnosti prolaska zraka u pluća zbog začepljenja dišnih puteva uslijed stezanja vrata); zatim slijedi brutalna trauma glave i mozga; stavljanje u plastičnu vreću – odbacivanje te zadavanje ubodnih ozljeda.¹⁷²

¹⁶⁷ P.J. Resnick, (1970). Murder of the newborn: A psychiatric review of filicide. American Journal of Psychiatry, 126, str. 58-63.

¹⁶⁸ Tija Žarković Palijan, Dražen Kovačević, Iz forenzičke psihijatrije, 2001., str. 172.

¹⁶⁹ I. Belušić, . Kriminalitet žena. Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju, 11 (2), 2003. str. 165-176.

¹⁷⁰ K. Drescher-Burke, J. Krall, A. Penick. Discarded infants and neonaticide: A review of the literature. National Abandoned Infants Assistance Resource Center. 2004.

¹⁷¹ R. Vasta, M. M. Haith i S. A. Miller, Dječja psihologija: Moderna znanost, Jastrebarsko, Naklada Slap, 2005., str. 126.

¹⁷² J. Komazin, J. Trković i L. Vragolov, Čedomorstvo, Kriminologija i socijalna integracija. Vol. 14 Br. I, I, 2006. str. 95. prema M. Marciklić, B. Dumenčić. i sur., Čedomorstvo Iz forenzičke ginekologije i opstetricije, 2003.,str. 199.-204.

Osim toga, počiniteljice se dijele u dvije skupine. Prva skupina odnosi se na one žene koje su psihofizički nedozrele i emocionalno nestabilne te trebaju roditi ili su rodile u teškim socijalnim i ekonomskim uvjetima. One su također često ostavljene od oca djeteta i strahuju od osude okoline te zbog toga nisu dorasle problemima koji se vezuju uz to, ako su uz sve to i neobrazovane i u lošem ekonomskom stanju jedini izlaz im je čedomorstvo. Kod druge skupine, to su žene koje su zaostale u duševnom razvoju te porođaj kod njih može izazvati različite poremećaje.¹⁷³

Postoje određene specifičnosti majki koje izvrše čedomorstvo, obično su to adolescentice, mlade žene, koje nisu udane ili nisu u ozbiljnoj vezi s ocem djeteta te uglavnom žive s roditeljima ili s rođacima¹⁷⁴. Međutim, čedomorke mogu biti i žene u srednjim životnim godinama, koje već imaju potomstvo.

Veliku važnost ima i opće zdravstveno stanje žene, kao i moguće preboljene bolesti. U istraživanju iz 1993.,¹⁷⁵ na uzorku od 30 čedomorki u razdoblju od 1985. do 1990. godine, udio kroničnih bolesnika među počiniteljicama iznosio je 33% te su zamijećeni neurološki ispadi, rahitis, disfunkcija bubrega, kronična glavobolja, bol u prsima, kočenje ruku, loše spavanje, psihomotorna insuficijencija i loše spavanje. Drugi autori uzroke čedomorstva traže u postojanju generativnih faza u životu,¹⁷⁶ zbog hormonskih promjena koje se događaju u tijelu žene.¹⁷⁷

Dob nije uzrok, ali je osobna značajka počiniteljica, tako je prema podacima Ureda za kriminološka ispitivanja u Zagrebu iz 1959. godine (za razdoblje od 1946. do 1955. godine), na uzorku od 168 čedomorki sa hrvatskog područja, 54% počiniteljica bilo u dobi između 14 i 24 godine, 44% između 25 i 44 godine i 2% počiniteljica s više od 45 godina pa bi prosječna životna dob bila 21 godinu.¹⁷⁸ Prema istraživanju autorice Irene Cajner iz 1993. godine,¹⁷⁹ prosječna životna dob na uzorku od 30 čedomorki je 27 godina. Analizirajući podatke i nameće se zaključak da bi najveći postotak određene životne dobi čedomorki odnosno prosječna životna dob počiniteljica u vrijeme počinjenja djela bila jednaka prosječnom razdoblju odnosno životnoj dobi u kojem žene postaju majke (i u vrijeme provedenih

¹⁷³ Ibidem

¹⁷⁴ Michael Oberman, *Mothers who kill: Cross-cultural patterns in and perspectives on contemporary maternal feticide* 2003., str. 493–514

¹⁷⁵ Irena Cajner, *Osobine i sociodemografske karakteristike počiniteljica čedomorstva*, str. 75. – 86.

¹⁷⁶ Slobodanka Konstantinović - Vilić, 1986.

¹⁷⁷ J. Komazin, J. Trković i L. Vragolov 2006., str. 90.

¹⁷⁸ Ibidem, str. 90.

¹⁷⁹ Irena Cajner, 1993.

istraživanja) odnosno životnom periodu u kojem se događa i najveći postotak trudnoća, a tako i poroda. Valja primijetiti i da se dobna granica u vremenskom periodu između ova dva istraživanja pomaknula, da li je riječ o slučajnom odstupanju ili novom trendu, pokazati će vrijeme. Svakako se i pomaknula dobna granica u kojoj se žene odlučuju za trudnoću, a smanjenju broja čedomorstava je vjerojatno pridonijela i slobodnija uporaba kontracepcijskih sredstava među mlađom populacijom.¹⁸⁰ Prema svemu navedenom, dob, sama po sebi ne može biti uzrokom počinjenja čedomorstva.

Prema istom istraživanju autorice Irene Cajner iz 1993. godine¹⁸¹ stupanj inteligencije nije doveden u vezu sa počinjenjem čedomorstva, ali jest cjelokupno kognitivno funkcioniranje počiniteljica. Uglavnom je riječ o ženama suženih interesa, slabije mentalne koncentracije, stila života koji koči intelektualni razvoj, ograničenog emocionalnog života sa suženim načinom doživljavanja u kombinaciji sa praćenim depresivnim raspoloženjima.

Autori su složni oko činjenice da je u većine žena ubojica bila uočena netolerancija na frustracije.¹⁸² Kod većine je zapažena kumulacija frustracija iz ranije životne dobi koje su se stopile sa aktualnim frustracijama koje su dovele do eksplozivne reakcije u određenom trenutku, koja je potisnula „materinski motiv za očuvanjem vlastitog potomstva“ pa se može zaključiti da čedomorstvo spada među ubojstva na mah i radnje „kratkog spoja“ u trenucima sužene svijesti.¹⁸³

U literaturi je izražena tipologija čedomorki, s obzirom na osobnost i motive izvršenja ovog kaznenog djela:

Prvi tip – žene koje negiraju svoju trudnoću pred okolinom i pred samim sobom i čedomorstvo izvrše zbog vlastite percepcije postojanja sukoba s okolinom

Drugi tip – žene koje su prije poroda planirale čedomorstvo zbog egocentričnosti i neodgovornosti

Treći tip – žene koje počine čedomorstvo zbog pritiska druge osobe.¹⁸⁴

¹⁸⁰ Ibidem

¹⁸¹ Ibidem

¹⁸² S. Konstantinović - Vilić, 1986.

¹⁸³ I. Cajner, 1993.

¹⁸⁴ S. Katalinić i A. Frković, , Možemo li priječiti čedomorstvo?, str. 89.–92., str. 90. prema S. Konstantinović - Vilić, 1986.

Negiranje vlastite trudnoće kao rizik za čedomorstvo se u literaturi navodi kao jedan od najčešćih, kriminološkim istraživanjima dokazano je da je negacija najčešći oblik obrambenog mehanizma trudnice.¹⁸⁵ U literaturi se kao najčešći motivi za počinjenje čedomorstva navode: strah od sramote i osude zbog izvanbračnog majčinstva; strah od predrasuda u primitivnijim sredinama; teške materijalne prilike i strah od budućnosti (a naglasak je na egoizmu); trudnoća je posljedica bračne nevjere pa strah od suočavanja sa bračnim partnerom odnosno strah od gubitka bračnog druga; strah od smanjenja mogućnosti za udaju; oženjen otac djeteta ili je druge rase ili vjere; dijete počiniteljici predstavlja veliko financijsko opterećenje, također je važno naglasiti da niti jedan motiv sam po sebi ne dovodi do čedomorstva već se u praksi radi o zajedničkom i istovremenom djelovanju više motiva.¹⁸⁶

Što se tiče podataka Centra za forenzičku psihijatriju zabilježeno je zapažanje da se kao počiniteljice javljaju majke u relativno mlađoj dobi, emocionalno nezrele, jednostavnijih struktura ličnosti ili s nekim već jasno uočljivim poremećajem ličnosti, neke od njih bile su i intelektualno insuficijentne na razini granične inteligencije ili blaže mentalne retardacije, većinom su neudane odnosno u vezi s partnerom koji ne želi prihvatiti dijete, a neprihvatanje djeteta često je odlika šireg obiteljskog kruga. Zbog snažnih pritisaka majka se postavlja negativno prema djetetu, a vrlo često teški socijalni problemi dodatno kompliciraju situaciju.¹⁸⁷ Sve te okolnosti zapravo eksplodiraju pod realnim pritiskom i u realno opterećujućoj situaciji porođaja te mogu dovesti do privremenog psihičkog poremećaja zbog čega će roditelja biti smanjeno ubrojiva ili iznimno neubrojiva. Međutim ukoliko je riječ o slučajevima u kojima roditelja dulje vrijeme prije poroda planira čedomorstvo, psihijatrijskom ekspertizom može se dati ocjena potpune ubrojivosti.¹⁸⁸ Dakle, dalo bi se zaključiti da počiniteljica koja je odluku o čedomorstvu donijela još za vrijeme trudnoće i u njoj bila ustrajna te djelo u konačnici i počinila, navedenim vještačenjem se može dati ocjena potpune ubrojivosti, mada ne znači nužno da će tako i biti u svakom konkretnom slučaju.

8. IZ DRUGIH ZAKONODAVSTAVA

¹⁸⁵ M. Singer M, I. Kovčo-Vukadin, I. Cajner-Mraović. Kriminologija. Treće izdanje. Zagreb: Nakladni zavod Globus, 2002. , 228–str. 34

¹⁸⁶ D. Modly, Z. Barišić Metodika istraživanja čedomorstva. Ministarstvo unutarnjih poslova, Policijska akademija, Zagreb. 1998.

¹⁸⁷ Miroslav Goreta, Ivana Peko – Čović, Nadica Buzina, Psihijatrijska vještačenja, Zbirka ekspertiza, knjiga prava: kazneni dio, Naklada Zadro, Psihijatrijska bolnica Vrapče, Zagreb, 2004.

¹⁸⁸ Ibidem

U engleskoj su se kraljevski sudovi rijetko bavili čedomorstvima, nadležnost je bila prepuštena Crkvi, a kao najčešći način počinjenja bilo je prignječivanje, uzimanje dojenčadi u krevet i gušenje vlastitim tijelom. To se moglo dogoditi i slučajno, ali nepostojanje namjere počinitelja nije oslobađalo krivnje već je bila okolnost za ublažavanje kazne. Kako je to bilo u nadležnosti Crkvenog odlučivanja, standardna kazna je bila pokora – post u trajanju godine dana na kruhu i vodi i još naredne dvije godine bez mesa i vina.¹⁸⁹

Usvojen je čitav niz zakona kako bi se spriječilo siromaštvo i uvela društvena kontrola, 1576. godine usvojen je elizabetanski Zakon o sirotinji, pa je 1610. godine, za vladavine Jamesa I. donesen još jedan zakon, kojim je državna vlast odredila nezakonit porođaj (porođaj izvan braka) kao kazneno djelo i koje zaslužuje kaznu te je odgovornost bila isključivo na majci. Nakon ovih zakona, broj čedomorstava je znatno porastao.¹⁹⁰ Godine 1624., kako je već ranije navedeno, donesen je novi zakon kojim je bilo određeno da će neudana žena, koja je potajno rodila i sama se, ili uz pomoć drugih, pokušala riješiti tijela djeteta, ali je novorođenče ipak bilo pronađeno, kazniti smrtnom kaznom, osim ako ne dokaže da je dijete bilo mrtvorođeno.¹⁹¹ Dakle, ovdje je teret dokaza prebačen na majku i nije vrijedila presumpcija nevinosti. Taj zakon ukinut je zakonom iz 1803., te se kao i njegov prethodnik isprva primjenjivao samo na neudane žene. Prema ovom zakonu majka je mogla biti pošteđena smrtne kazne i alternativno biti kažnjena za blaže djelo, skrivanja poroda.¹⁹²

U 1922. godini je donesen Zakon o čedomorstvu¹⁹³ koji je ukinuo smrtnu kaznu za počiniteljicu. Ovaj Zakon radi razliku između čedomorstva i ubojstva time što kod tog kaznenog djela omogućuje obranu od ubojstva zbog „poremećene ravnoteže uma“ kao posljedice porođaja, a zapriječena kazna je ista kao i kod ubojstva iz nehaja. U prvom odjeljku toga Zakona stoji:

„With your Lordships' permission I will read the first subsection of the first section of that Act: Where a woman by any wilful act or omission causes the death of her newly-born child, but at the time of the act or omission she had not fully recovered from the effect of giving birth to such child, and by reason thereof the balance of her mind was then disturbed, she shall, notwithstanding that the circumstances were such that but for this act the offence would have amounted to murder, be guilty of manslaughter.“

¹⁸⁹ Catherine Damme, *Infanticide: the Worth of an Infant under Law*, Medical History, vol. 22, br. 1, 1978, str. 2.

¹⁹⁰ Dunja Pastović, „Dvostruki grijeh“, str. 129.

¹⁹¹ Ibidem, str. 130.

¹⁹² Ibidem

¹⁹³ Infanticide Act, 1938, Second Reading, House of Lords Hansard

Međutim, tijekom čitanja i izglasavanja Zakona nailazilo se na poteškoće. Naime, citirana odredba sadrži naziv „novorođenče“, koji označava tek rođeno dijete, a u Zakonu ne postoji definicija novorođenčeta, a isti pojam vremenski ograničava djelovanje Zakona.

Taj Zakon ukinut je novim Zakonom o čedomorstvu iz 1938. godine, a kojim je proširena mogućnost osude za kazneno djelo čedomorstva (u odnosu na kazneno djelo ubojstva) navodeći da je „poremećena ravnoteža uma“ nastupila jer se majka nije u potpunosti opravila od porođaja ili zbog učinaka laktacije, koja je posljedica rođenja djeteta. Zakon o ubojstvima iz 1957. godine upućuje na moguću neurazumljivost majke i time je spašava od obvezne doživotne kazne ili smrtne kazne. U 21. stoljeću postalo je uobičajeno da majka, koja je u stanju depresije, ubila svoje dijete, ne dobije zatvorsku kaznu. U Engleskoj i Walesu, većina majki za koje se utvrdi da su ubile svoju djecu biva osuđena za čedomorstvo i osuđena na uvjetne kazne.¹⁹⁴

Godišnja stopa ubojstava dojenčadi (45 na milijun) ostala je relativno konstantna od Zakona o ubojstvima (1957.) za razliku od progresivnog pada stope smrtnosti dojenčadi. Prema evidenciji Ministarstva unutarnjih poslova sva dojenčad, koja je bila žrtvom ubojstva tijekom 1982.-1988, bila je mlađa od godinu dana. Dojenčad je bila najviše izložena riziku prvog dana života - novorođenčad je činila 21% žrtava, a 13% žrtava bilo je staro između jednog dana i jednog mjeseca.¹⁹⁵

U austrijskom srednjovjekovnom zakonodavstvu najznačajniju ulogu imao je zakonodavni akt *Constitutio Criminalis Carolina*, već razrađenom u ranijem dijelu ovoga rada, pa je tako predstavljao najvažniji izvor prava i u pogledu predmetnog kaznenog djela. Na taj pravni akt naslanjali su se Kazneni zakonik Ferdinanda III. za Donju Austriju iz 1656., a za Gornju Austriju Kazneni zakonik Leopolda I. iz 1675.¹⁹⁶ Čedomorstvo je u ta dva zakona (*Ferdinanda* i *Leopoldina*) bilo izdvojeno kao posebno kazneno djelo pod nazivom „*Kinerverthuen*“ te se nalazilo u odjeljku kojim su bila normirana ubojstva među srodnicima, a posebno je bilo istaknuto da se napuštaju kazne za počiniteljice čedomorstva prema *Carolini*.¹⁹⁷ Ono što je posebno značajno jest što je u doba prosvjetiteljstva posebna pažnja bila posvećena prevenciji čedomorstva, pa je tako Marija Terezija donijela niz akata u tom

¹⁹⁴ Marks Maureen, Infanticide, Psychiatry, Volume 8, Issue 1, January 2009, str. 10.-12.

¹⁹⁵ MN Marks, R. Kumar, Infanticide in England and Wales, PMID: 8264367 DOI: 10.1177/002580249303300411

¹⁹⁶ Dunja Pastović, „Dvostruki grijeh“, str. 142.

¹⁹⁷ Ibidem

cilju.¹⁹⁸ Posebna pažnja posvećivala se siromašnim trudnicama, morali su im se osigurati smještaj te je bilo zabranjeno trudnicu protjerati iz doma, u tom razdoblju dolazi do postupnog poimanja čedomorstva kao privilegiranog kaznenog djela.¹⁹⁹ Marija Terezija je potom 1768. donijela *Constitutio Criminalis Theresiana*, kojim je nastojala ujednačiti tadašnja zakonodavna uređenja na području Habsburške monarhije, i njime je bilo normirano čedomorstvo, u odjeljku o ubojstvima među srodnicima, izdvojen kao poseban članak sa devet paragrafa, kojim navedeni indiciji koji su upućivali da je to kazneno djelo i počinjeno.²⁰⁰ Kazneni zakon Josipa II. Iz 1787. nije sadržavao posebnu odredbu o čedomorstvu.²⁰¹ Donesen je i austrijski kazneni zakonik iz 1803., kojim je je bilo normirano čedomorstvo, a čija zakonska regulacija je u potpunosti preuzeta Kaznenim zakonom iz 1852. godine²⁰² pa se u ovom dijelu teksta neće ponovno obrazlagati.

Što se tiče njemačkog pravnog sustava, do 1. travnja 1988. godine, u njemačkom Kaznenom zakonu postojala je posebna odredba kojom se normiralo čedomorstvo i koje je bilo privilegirano u odnosu na druga ubojstva. Velikom kaznenom reformom njemačkog kaznenog prava 1988., ta je odredba ukinuta. Do 1953. zapriječena kazna zatvora bila je od šest mjeseci do pet godina, a od 1968. najmanja kazna zatvora bila je dvije godine. Nakon toga, najniža zapriječena kazna bila je tri godine zatvora.

Svakako, ubojstvo djeteta je mogla počinuti samo majka i to dok traje emocionalna uzbuđenost nakon poroda, to su bili uvjeti da bi se radilo o privilegiranom kaznenom djelu.

Od 1998. godine, odnosno od velike reforme, čedomorstvo, u njemačkom pravnom sustavu, više nije privilegirano kazneno djelo već se eventualno može kvalificirati kao ubojstvo (majci koja zbog iznimne psihološke situacije ubije dijete začeto u braku ili izvanbračno dijete tijekom ili neposredno nakon rođenja). Međutim, majci koja je djelo počinila „iz krajnje sebičnosti“, sudi se za ubojstvo.

Prema austrijskom kaznenom zakonu, ubojstvo djeteta pri rođenju predstavlja privilegirano kazneno djelo, u usporedbi sa kaznenim djelom ubojstva, kada majka ubije svoje dijete tijekom porođaja ili neposredno nakon njega, a tim se privilegijem može koristiti samo majka. Švicarski pravni sustav također čedomorstvo smatra privilegiranom ubojstvom. Tu

¹⁹⁸ Ibidem, str. 143.

¹⁹⁹ <https://povcast.hr/kaznjavanje-čedomorstva-na-hrvatskom-povijesnom-prostoru/>

²⁰⁰ Dunja Pastović, „Dvostruki grijeh“, str. 143.

²⁰¹ Ibidem, str. 146.

²⁰² Ibidem, str. 146. i 147.

posebno valja istaknuti da austrijski i švicarski kazneni zakoni, u odnosu na hrvatski pravni sustav, privilegiraju čedomorstvo samo zbog opterećenja zbog poroda, ali ne i zbog trudnoće,²⁰³ zbog čega hrvatski kazneni zakon omogućuje privilegiranost kaznenog djela usmrćenja iz čl. 112. st. 2. Kaznenog zakona i onda kada je odluka o usmrćenju donesena još za vrijeme trudnoće.

Ovdje još valja dodati da su određene države, osim navedene Njemačke, još i primjerice, Francuska, Španjolska, Argentina, Japan, Italija, Mađarska, čedomorstvo ukinule kao posebno kazneno djelo, dok je Republika Hrvatska još uvijek u grupi zemalja koje čedomorstvo privilegiraju i koja grupa još uvijek predstavlja većinu.²⁰⁴

9. PRIMJERI

Iako se bilježi tendencija smanjenja broja počiniteljica i osuđenica ovog kaznenog djela, te se drži da je smanjena i tamna brojka te se u javnosti drži da se čedomorstvo više ne događa, navode se neki slučajevi iz prakse, prema podacima kriminalističke policijske uprave Zagrebačke.²⁰⁵

Dana 29. prosinca 2000. u Velikoj Gorici je 39-godišnja liječnica rodila bez ičije pomoći u kupaonici svoga stana, novorođenče omotala ručnicima i stavila ga u bubanj perilice za rublje. U kupaonicu je ušao suprug te je pozvao Hitnu pomoć kada je ugledao kupaonicu punu krvi, liječnici su obavijestili policiju, koja je u bubnju perilice za rublje pronašla mrtvorodenče te se policijskim očevidom utvrdilo da je dijete rođeno živo i umro nasilnom smrću – gušenjem. Protiv počiniteljice je podnesena kaznena prijava. Dakle, u ovom slučaju riječ je o gornjoj dobnoj granici, prema iznesenim statističkim podacima, počiniteljica čedomorstva, obrazovanoj osobi, u partnerskom odnosu te se isto nije dogodilo u ruralnoj sredini. *Modus operandi* je gušenje, pa je riječ o aktivnom načinu počinjenja, a mjesto počinjenja je stan počiniteljice.

Sljedeći slučaj odnosi se na 19-godišnju učenicu srednje škole u Dugom Selu koja je izvršila čedomorstvo također na aktivan način, utapanjem. Naime, otac djeteta je poricao očinstvo, a počiniteljica je djelo počinila zbog straha od osude roditelja i okoline zbog

²⁰³ Petar Novoselec: Sudska praksa Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, str. 283.

²⁰⁴ Petar Novoselec, Čedomorstvo i teško ubojstvo usmrćenjem djeteta: antonimija u kaznenom zakonu, str. 330.

²⁰⁵ Gordana Vulama: Kriminalističko istraživanje KD-a čedomorstva, str. 517-531

izvanbračne trudnoće. Upravo je ovo najčešći motiv počinjenja i istu društvenu osudu valja iskorijeniti iz društva, kao jedan od osnovnih zadataka preventivnog djelovanja i zaštite žena koje proživljavaju izvanbračnu trudnoću.

Sličan slučaj dogodio se u Vrbovcu 2008. gdje je protiv 18-godišnje počiniteljice podnesena kaznena prijava zbog čedomorstva. I u ovom slučaju do počinjenja je došlo aktivnom radnjom – zadavanjem ubodnih rana novorođenčetu. Do trudnoće je došlo tijekom veze sa vršnjakom počiniteljice, ali je isti negirao svoje očinstvo i prekinuo vezu sa otkrivenicom.

U svim slučajevima riječ je o tajnom porodu koji roditelja izvršava sama izvan medicinske ustanove te u svim slučajevima je riječ o planiranom usmrćenju i sve počiniteljice su još za vrijeme trudnoće planirale počinjenje.²⁰⁶

Još jedan slučaj je zabilježen u okolini Varaždina, u kojem predmetu je Vrhovni sud Republike Hrvatske²⁰⁷ odbio žalbe i potvrdio prvostupanjsku presudu kojom je osuđenica osuđena na 11 godina zatvora zbog počinjenja kaznenog djela teškog ubojstva te u kojoj presudi navodi: „*Optuženica ima obilježja ovisnog poremećaja ličnosti. Roditeljski status i činjenica da je tijekom kaznenog postupka zasnovala zajednicu s novim partnerom i rodila još jedno dijete nema značaj olakotne okolnosti koja treba rezultirati umanjenjem kazne.*“ U tom je predmetu majka ugušila vlastito dijete i stavila ga u crnu vreću ispod kreveta u obiteljskoj kući gdje je živjela, a trudnoću je prikrivala. U ovom predmetu Vrhovni sud nije utvrdio postojanje zakonom određene pretpostavke da bi bila riječ o usmrćenju iz čl. 112. st. 2. KZ već je optuženicu osudio za kazneno djelo teškog ubojstva. S obzirom da je riječ o primjeni Kaznenog zakona iz 2011., a prema kojemu je jedan od elemenata kaznenog djela čedomorstva jako duševno opterećenje, te s obzirom na ostale istaknute elemente iz činjeničnog opisa, očigledno Vrhovni sud u postupku nije utvrdio postojanje jako duševnog opterećenja, pa je iz tog razloga počiniteljici suđeno za kazneno djelo teškog ubojstva.

U predmetu koji se vodio pred Općinskim sudom u Sisku, pa pred Županijskim sudom u Sisku pod poslovnim brojem Kžm-58/10, optuženica, stara 40 godina, poljoprivredna tehničarka, zaposlena, živjela je u braku sa suprugom koji je bio alkoholičar i ambulantly liječen zbog PTSP-a. Suprug je godinama zlostavljao nju i troje njihove djece, zbog čega je bio i osuđivan. Prema iskazu socijalne radnice, optuženica je bila ponižena i zlostavljana žena

²⁰⁶ G. Vulama: Kriminalističko istraživanje KD-a čedomorstva

²⁰⁷ Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske u predmetu poslovnog broja Kžzd 27/2020-8 od 18. ožujka 2021.

koja zbog djece nije mogla napustiti supruga. Pošto je ponovo s njime zatrudnjela, tajila je trudnoću i odlučila da dijete usmrti pri porođaju „kako ne bi prolazilo sve ono što je prošla ona i njezino troje djece“. Nakon porođaja u spavaćoj sobi, ugušila je živorođeno muško čedo haljinom, a onda mrtvo tijelo stavila u frižider u kojem je stajalo nekoliko dana. Prema mišljenju psihijatrijskog vještaka, bila je ubrojiva („smanjeno ubrojiva u blažem obliku“). Prvostupanjski sud oglosio ju je krivom zbog čedomorstva (čl. 93. KZ) te joj izrekao uvjetnu osudu (jedanaest mjeseci zatvora uvjetno na tri godine), ali je drugostupanjski sud prihvatio žalbu državnog odvjetnika i izrekao kaznu zatvora u trajanju od jedne godine. U postupku za izvanredno ublažavanje kazne VSRH je snizio kaznu na zatvor u trajanju od šest mjeseci (I Kr-508/10 od 5.10.2010).²⁰⁸ Ovaj predmet je spomenut iz razloga što se kao čedomorstvo tretira počinjenje djela i kada je odluka donesena još za vrijeme trudnoće, a u konkretnom primjeru primijenjen je Kazneni zakon, koji ne traži poremećaj kod počiniteljice, kao element bića kaznenog djela. Dakle, da bi se radilo o privilegiranom ubojstvu nije nužno da je sama odluka donesena za vrijeme ili izravno nakon poroda, gleda se trenutak počinjenja, a vrijeme donošenja odluke o počinjenju nije od odlučnog značaja.

Presudom Vrhovnog suda Republike Hrvatske²⁰⁹ prihvaćena je žalba državnog odvjetnika i preinačena je presuda Županijskog suda u Zagrebu kojom je osuđenica zbog kaznenog djela čedomorstva osuđena na uvjetnu kaznu s rokom kušnje od tri godine na način da je osuđena na kaznu zatvora od godinu dana i šest mjeseci uz obrazloženje da „*kriminalna količina ponašanja, kao i posljedice djela, unatoč postojanja značajnog broja olakotnih okolnosti ne opravdavaju primjenu uvjetne osude, već se jedino kaznom zatvora može ostvariti svrha kažnjavanja*“ budući da „*sam način počinjenja djela, hvatanjem djeteta u dobi od 23 dana za desnu nadlakticu i lijevu natkoljenicu, te udaranjem glave djeteta o tvrdu površinu, uz posljedice djela – smrt djeteta, istovremeno ukazuje na određeni stupanj besćutnosti optuženice*“. U ovom slučaju je kao čedomorstvo tretirano i usmrćenje djeteta starog 23 dana, a kao otegotne okolnosti, važne pri odmjeravanju kazne uzete se besćutnost počiniteljice i način počinjenja djela.

Kod počinjenja ovog kaznenog djela vjerojatno je najteži zadatak identifikacija nepoznatog novorođenčeta odnosno otkriti tko je majka, upravo iz tog razloga identitet majke ostaje nepoznat, tim više kad trudnoća nije medicinski dokumentirana. U tim slučajevima, pri

²⁰⁸ P. Novoselec: Sudska praksa Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, str. 279-285.

²⁰⁹ poslovni broj Kžm 60/06-3 od 24. siječnja 2007.

provođenju sudsko medicinskog vještačenja, važnu ulogu imati će predmeti u koje je dijete zamotano (novine, odjeća, plahte i drugo)²¹⁰.

Prikaz slučaja iz forenzičke psihijatrije²¹¹ opisuje tridesetjednogodišnju ženu koja je po porodu, pet minuta nakon što je dijete živjelo, isto usmrtila na način da ga je ugušila stavljanjem u kantu napunjenu vodom, a obdukcija je pokazala da je dijete umrlo od utapanja. Vještačenjem je utvrđeno da se radi o osobi koja nema česte kontakte sa svojom obitelji, iz ranije veze sa 26 godina je rodila izvanbračno dijete, tijekom trudnoće nije odlazila na preglede kod ginekologa, a kad je došao termin poroda, sama se porodila. Nakon toga je izvršila jedan prekid trudnoće koja se dogodila tijekom kraće veze. Nakon nove kraće veze ponovno je je imala namjeru izvršiti prekid trudnoće, ali je za istu saznala u stadiju trudnoće kada prekid više nije mogla izvršiti. Čitavu trudnoću je skrivala nošenjem široke odjeće. Nakon izvršenog čedomorstva, dospjela je u bolnicu gdje joj je uspostavljena dijagnoza Psychosis reactiva te je iz bolnice premještena u Neuropsihijatrijsku bolnicu Dr. Ivan Barbot u Popovači gdje je s dijagnozom Psychosis acuta liječena oko dva mjeseca.

10. ZAKLJUČAK

²¹⁰ D. Zečević i J. Škavić, Osnove sudske medicine za pravnike, Barnat, Zagreb, 1996., str. 306.

²¹¹ Tija Žarković Palijan, Dražen Kovačević, Iz forenzičke psihijatrije., str. 183.

U razvoju kažnjavanja čedomorstva uočljivo je postojanje stalne tendencije blažeg kažnjavanja u našem pravnom sustavu. Komparativno gledajući, uočavamo i tendenciju zaoštavanja, budući je u ranije navedenim pravnim sustavima ukinuta privilegiranost ovog kaznenog djela. Svakako primjećujemo smanjenje broja osuđivanih žena. Ono što svakako možemo primijetiti jest povijesna upornost i počiniteljica, ali i ovog fenomena. Početke kažnjavanja nailazimo u rimskom pravu, ali osim majke, počinitelj tog kaznenog djela je mogao biti i otac te se kažnjavalo kao obično ubojstvo. Najčešći način počinjenja bio je nečinjenjem, tzv. *expositio*, izlaganjem djeteta. Kroz srednji vijek čedomorke su vrlo strogo kažnjavane i čedomorstvo je tretirano kao kvalificirano ubojstvo, a razlog tome su nemoral i bludničenje kojih je trudnoća bila posljedica. Zbog okolnosti da je trudnoća bila skrivana i da je dijete po porodu mrtvo, na okrivljenicu je padao teret dokaza da je dijete bilo rođeno mrtvo pa je cijeli proces protiv okrivljenice počivao na vrlo strogim predmnjevama. U to vrijeme, za razliku od rimskog prava, u sudski postupak se uključuju stručnjaci koji daju odgovore na medicinska pitanja važna za osudu. Kasnije se kroz povijest uočava blaži pristup čedomorstvu pa je tako William Hunter 1783. predložio Britanskom medicinskom društvu da bi neonaticid valjalo zakonski razgraničiti od drugih vrsta ubijanja, a privilegirano kažnjavanje čedomorstva, što se tiče prava na našim prostorima, Kazneni zakon Josipa II. je prvi zakon koji je vrijedio na našim prostorima, a kojim nije bila propisana smrtna kazna za čedomorstvo. Nadalje, uočavamo u austrijskom Kaznenom zakoniku iz 1803., čija je odredba o čedomorstvu doslovce bila preuzeta u kasnijem Kaznenom zakonu o zločinima, prijestupima i prekršajima iz 1852. da čedomorstvo nije bilo poseban zločin (*delictum sui generis*), nego samo posebna vrsta umorstva, za koje se majka počiniteljica, zbog svojeg izvanrednog položaja, blaže kažnjavala. Blaža kazna čedomorstva opravdava se teškim fizičkim i psihičkim stanjem roditelja, stoga ne isključuje majke koje su ostale trudne u braku (u nekadašnjim pravnim sustavima nazvane – zakonite majke) od blažeg kažnjavanja.

Iako je represija dominantan odgovor na kriminal pa tako i u navedenom kaznenom djelu, naglasak bi trebao biti na prevenciji. Još su Marija Terezija i Josip I., aktima koje su donosili za vrijeme svoje vladavine, pokušali preventivno djelovati i sprječavati počinjenje čedomorstva. Osnovni zadatak, u vidu preventivnog djelovanja, jest liječnička kontrola i medicinski dokumentirana svaka trudnoća na svim područjima, a da bi tome bilo tako, obvezan ginekolog i ginekološki pregledi žena jednom godišnje. Valjalo bi i iskorijeniti patrijarhalno shvaćanje i moralnu osudu izvanbračnih trudnoća i to s naglaskom na one primitivnije sredine do kojih teže dopiru slobodnija društvena shvaćanja te u kojim sredinama

se puno češće događaju čedomorstva. Nužno je i konstanto educirati i muškarce i žene o planiranju obitelji, ali i o sredstvima kontracepcije kao i omogućiti širu uporabu iste. Potrebna je šira društvena briga za zaštitu materinstva i djece. Socijalna služba se treba aktivno uključiti u škole i zajednicu kako bi spriječila čedomorstvo, s posebnim osvrtom na uskraćivanje trudnoće uzrokovane lošim socioekonomski uvjetima ili neprilagođenost i strah izazvan stresom. Veća društvena briga će istodobno smanjiti pojavu ovog fenomena u kaznenom pravu. To bi bile neke osnovne mjere u smislu preventivnog djelovanja, ali riječ o vrlo složenoj temi koja zahtjeva i daljnju razradu.

Za ovo kazneno djelo karakteristična je i velika tamna brojka budući počiniteljice ne odlaze liječniku i trudnoća ostaje neregistrirana, posebno u ruralnim sredinama gdje su zdravstvene službe slabije razvijene, ali razvitkom i zdravstva i pravosuđa, smatra se da se tamna brojka smanjuje.

Važno je istaknuti da do čedomorstva dolazi jer to djelo žene vide kao jedini izlaz iz svoje (beziškolne) situacije, glavni uzroci su ekonomske; socijalne i druge socijalno uvjetovane okolnosti u kojima počiniteljica živi. Pored tih objektivnih, postoje i subjektivne okolnosti, a koje nalazimo u posebnom emocionalnom stanju trudnice i roditelje, osjećaju napuštenosti i otuđenosti. Ona zna što čini, ali ne s ciljem nanošenja patnje već rješenja svoje životne situacije. Naime, koje god povijesno razdoblje analiziramo te povijesno gledajući, zbog položaja žene u društvu, a posebno neudane majke ili neudane trudne žene, nalazimo razloge privilegiranja ovog kaznenog djela .

Zaključno se nameće važnim istaknuti da je u gotovo svim navedenim slučajevima u ovom radu, ali i u literaturi, riječ bila o prikrivenim trudnoćama pa se postavlja pitanje alijenacije i društvene odgovornosti za majke kod kojih se javljaju neki od ranije navedenih motiva počinjenja i pravovremene reakcije odgovornih službi. Naime, namjera počinjenja djela počiniteljice u smislu ubojstva vlastitog djeteta postali su najjači kada se poricanje trudnoće nastavilo do samog poroda. Poricanje trudnoće bi se valjalo dijagnosticirati i voditi pod posebnom dijagnozom budući u sebi nosi ozbiljnu opasnost za budućnost djeteta. Dakle, u gotovo svim iznesenim slučajevima počiniteljica je negirala trudnoću, upravo u takvim okolnostima valjalo bi uspostaviti posebnu dijagnozu negiranja trudnoće u cilju prevencije počinjenja djela. Valjalo bi i potaknuti preuzimanje skrbi o ženama koje se javljaju sa zahtjevom za pobačaj nakon isteka zakonskog roka vođenjem odgovarajućih evidencija takvih zahtjeva te obavještavanjem Centra za socijalnu skrb radi provođenja odgovarajućih nadzora.

Psihološka podrška okoline i u prevenciji i u terapiji počiniteljice, u cilju sprječavanja ponavljanja ovog kaznenog djela je iznimno važna.

11. IZVORI:

- 1) Franjo Bačić, Šime Pavlović, Komentar kaznenog zakona, Organizator, Zagreb, 2004.
- 2) Franjo Bačić i Zvonimir Šeparović, Krivično pravo, posebni dio, Narodne novine, Zagreb, , 1977.
- 3) Ivana Belušić, Kriminalitet žena. Kriminologija & socijalna integracija, časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju, 11 (2), 2003.
- 4) J. – C. Bologne, La naissance interdite, Paris, Olivier Orban, 1988.
- 5) Baltazar Bogišić, Zbornik sadašnjih pravnih običaja u Južnih Slavena, I. Zagreb, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1874.
- 6) Catherine Bonnet, Geste d amor, Zagreb, Plana l.m.d., 2000.
- 7) John Bosswell Eastburn, The Kindness of Strangers: The Abandonment of Children in Western Europe from Late Antiquity to the Renaissance, University of Chicago Press, 1998.
- 8) Dijana Bošnjak, Kazneno djelo čedomorstva u hrvatskom kaznenom pravu, Pravni fakultet u Osijeku, doktorski rad, 2018.
- 9) Ivana Budim, Čedomorstvo i perinatalni psihički poremećaji, Završni rad, Zagreb, 2022., Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet, Studijski centar socijalnog rada
- 10) Irena Cajner, Osobine i sociodemografske karakteristike počiniteljica čedomorstva. Kriminologija i socijalna integracija, 1, 1, 1993.,
- 11) Irena Cajner, Opseg, kretanje i neka obilježja izvršenja i otkrivanja kaznenog djela čedomorstva, Policija i sigurnost, 1993.
- 12) J. Charpentier, Le droit de l enfance abandonnee, Paris, P.U.F., 1967.
- 13) Leo Cvitanović i Dunja Pastović, „Opchinska naredba od zločinstavah i njihovih pedepsah iz 1788. kao kaznenopravni izvor u Hrvatskoj i Slavoniji: sustav kazni i pravila o njihovom izricanju“, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci 39, 2: 857-893., 2018.
- 14) Leo Cvitanović, Davor Derenčinović, Marta Dragičević Prtenjača, Aleksandar Maršavelski, Maja Munivrana Vajda, Sunčana Roksandić Vidlička, Kazneno pravo – posebni dio, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2017.
- 15) Catherine Damme, Infanticide: the Worth of an Infant under Law, Medical History, vol. 22, br. 1, 1978.
- 16) Davor Derenčinović, Temeljne značajke povijesti materijalnog kaznenoga prava starog i srednjeg vijeka, neobjavljeni magistarski rad, Zagreb, 1997.

- 17) Davor Derenčinović, Ana Marie Getoš, Uvod u kriminologiju s osnovama kaznenog prava, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Sveučilišna tiskara d.o.o., Zagreb, 2008.
- 18) K. Drescher-Burke., J. Krall, A. Penick, Discarded infants and neonaticide: A review of the literature. National Abandoned Infants Assistance Resource Center, 2004.
- 19) Metod Dolenc, Tumač krivičnog zakonika Kraljevine Jugoslavije, Tipografija d.d., Zagreb, 1930.
- 20) Ana Garačić, Kazneni zakon u sudskoj praksi, Posebni dio , Zagreb, 2009.
- 21) Ana Garačić, Kazneni zakon u sudskoj praksi, Posebni dio , Zagreb, 2013.
- 22) Danilo Gregović, Krivični zakon Republike Hrvatske, Sudska praksa, Informator, Zagreb, 1991.
- 23) Velinka Grozdanić i Ute Karlavaris Bremer, „Poremećaj kao element bića kaznenog djela čedomorstva“, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci 17, br. 2, 1991.
- 24) Velinka Grozdanić; Ute Karlavaris-Bremer, Anita Kurtović, Čedomorstvo-poremećaj, čuvanje časti ili nešto treće, Vladavina prava, Vol. 1, No. 2-3, 1997.
- 25) Velinka Grozdanić, Dalida Rittossa, Povijesni razvoj kaznenopravnog statusa žena, Kada žena ubije - interdisciplinarni pristup, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 2011.
- 26) Miroslav Goreta, Ivana Peko – Čović, Nadica Buzina, Psihijatrijska vještačenja, Zbirka ekspertiza, knjiga prava: kazneni dio, Naklada Zadro, Psihijtrijska bolnica Vrapče, Zagreb, 2004.
- 27) Frano Hirjan, Mladen Singer, Komentar Zakona o sudovima za mladež i kaznenih djela na štetu djece maloljetnika. Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, 1998.
- 28) Željko Horvatić, Zvonimir Šeparović i dr., Kazneno pravo – Posebni dio, Zagreb, Masmedia, 1999.
- 29) Iskra Iveljić, Banska Hrvatska i Vojna krajina od prosvijećenog apsolutizma do 1848. godine, Zagreb, 125; Kolesarić i Markasović, „Marginalne skupine“, 2010.
- 30) Ana Jadrešin, Jelena Mustapić: Žene koje čine kaznena djela. Život i škola br.32 god.60., 2014.
- 31) Kristina Judaš: Smrtna kazna u Zagrebačkom Gradecu u drugoj polovici 15. stoljeća Zb. Odsjeka povij. znan. Zavoda povij. druš. znan. Hrvat. akad. znan. umjet., 36, 2018.,
- 32) Marija Karbić, Što znamo o nezakonitoj djeci u gradskim naseljima, Hrvatski institut za povijest, Podružnica Slavonski Brod, scrinia slavonica 2, 2002.

- 33) Sanja Katalinić i Aleksandra Frković, Možemo li spriječiti Čedomorstvo?, *Gynaecologia et perinatologia: časopis za ginekologiju, perinatologiju, reproduktivnu medicinu i ultrazvučnu dijagnostiku*, Vol. 15 No. 2, 2006.
- 34) Mirela Krešić i Monika Rakitičan: Primaljstvo u Hrvatskoj i Slavoniji 1876.-1918., *Historijski zbornik god. LXVIII (2015)*, br. 2
- 35) Mirela Kovač, Postpartalna psihoza i čedomorstvo, *Iz forenzike ginekologije i opstetricije*, 2003.
- 36) Jelena Komazin, Jelena Trković i Lukša Vragolov, Čedomorstvo, *Kriminologija i socijalna integracija*. Vol. 14 Br. 1, 1, 2006.
- 37) Neda Kovačić, Kirurzi i brijači – vještaci u postupcima dubrovačkog kaznenog suda u 18. stoljeću, *Anali Dubrovnik*, 53/2, (2015), 265.-292.
- 38) Petra Kolesarić: Osuđenici Valpovačkog vlastelinstva 1812.-1847., *Scrinia Slavonica* 21, 2021.
- 39) Krivični zakon Republike Hrvatske (Narodne novine broj: 25/77., 50/78., 25/84., 52/87., 43/89., 8/90. i 9/91.), *sudska praksa*, 1991. Inormator, Zagreb
- 40) Slobodanka Konstantinović - Vilić, *Žene ubice*. Gradina, Niš, 1986.
- 41) William Edward Lecky Hartpole, *History of European Morals. From Constantine to Charlemange*, Two volumes in one, Volume II, London, 1913.-32; Dillon, Noël John, *The Justice of Constantine: Law, Communication, and Control*, University of Michigan Press, 2012.
- 42) MN Marks, R. Kumar, *Inanticide in England and Wales*, PMID: 8264367 DOI: 10.1177/002580249303300411
- 43) Marks Maureen, *Infanticide*, *Psychiatry*, Volume 8, Issue 1, January 2009.
- 44) *Medicinska enciklopedija (1964.)*: Čedomorstvo, Jugoslavenski leksikografski zavod, Beograd
- 45) Dunja Milotić, Mateo Vlačić, Čedomorstvo u kaznenom zakonu iz 1852. pravno uređenje i sudska praksa u Hrvatskoj i Slavoniji, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, vol. 42, br. 1, 2021.
- 46) Duško Modly, Zoran Barišić, (1998): *Metodika istraživanja čedomorstva*. Ministarstvo unutarnjih poslova, Policijska akademija, Zagreb
- 47) Mitko Naumovski, Marijan Svedrović, Kaznena djela protiv života i tijela, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, Vol. 17, No. 2, 2010.
- 48) Petar Novoselec, Čedomorstvo i teško ubojstvo usmrćenjem djeteta: antonimija u kaznenom zakonu, *Liber Amicorum Zvonimir Šeparović, Od kaznenog prava do*

- viktimologije, Zbornik radova u čast 80. rođendana profesora emeritusa Zvonimira Šeparovića, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2009.
- 49) Petar Novoselec, Hrvatski ljetopis za pravo i praksu, Zagreb, vol. 18., No 1, 2011.
- 50) Petar Novoselec: Sudska praksa Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu (Zagreb), vol. 28, broj 1/2021
- 51) Michelle Oberman, Mothers who kill: Cross-cultural patterns in and perspectives on contemporary maternal filicide *International Journal of Law and Psychiatry* 26 (2003.)
- 52) Michael Obladen, From Right to Sin: Laws on Infanticide in Antiquity, *Neonatology*, 109(1):56-6, 2016.
- 53) Michael Obladen, From Crime to Disease: Laws on Infanticide in the Modern Era, *Neonatology* 2016;109(3):170-6
- 54) Michael Obladen, From Sin to Crime: Laws on Infanticide in the Middle Ages, *Neonatology* 2016;109(2):85-90
- 55) Dunja Pastović, „Dvostruki grijeh”: kažnjavanje čedomorstva na hrvatskom području do kodifikacije kaznenog materijalnog prava 1852. godine, *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu* 23, br. 1 2016.
- 56) Gustav Piasek, Prilog poznavanju javnozdravstvenih i socijalnih prilika Varaždina u drugoj polovici XVIII stoljeća, *Liječnički vjesnik*, 98:47, 1976.
- 57) P.J. Resnick, (1970). Murder of the newborn: A psychiatric review of filicide. *American Journal of Psychiatry*, 126
- 58) Schmoller, Abschaffung der Sonderregelung für “Kindestötung”, *Festschrift für Gössel*, Heidelberg, 2002.
- 59) Manfred Schwarz, Wechselnde Beurteilung von Straftaten in Kultur und Recht, Bd. I. Die Kindestötung, Berlin, 1935, str. 7-8
- 60) M. Singer M, I. Kovčo-Vukadin, I. Cajner-Mraović. *Kriminologija*. Treće izdanje. Zagreb: Nakladni zavod Globus, 2002: 228
- 61) Josip Šilović, *Pravne i državoslovne nauke*, Svezak II., Kazneno pravo, Naklada Kr. Hrv.-Slav.-Dalm. Zemaljske vlade, Zagreb, 1893.
- 62) Josip Šilović, Čedomorstvo: predavao u skupštini pravničkoga društva dne 22. prosinca 1906. *Mjesečnik Pravničkoga društva u Zagrebu*, vol. 33, br. 2, 1907.
- 63) Josip Šilović i Stanko Frank, *Zakoni Kralj. Srba, Hrvata i Slovenaca*, knjiga IV, Krivični zakon za Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca od 27. januara 1929.
- 64) Jelena Špadijer-Džinić , Olivera Pavićević i Biljana Simeunović –Patić, Žena u zatvoru – deprivacije zatvoreničkog života. *Sociologija*, 51(3), 2009.

- 65) Zoran Šućur, Z. i Vesna Žakman-Ban, Značajke života i tretmana žena u zatvoru. Društvena istraživanja, 14(6), 2005.
- 66) Ivan Krstitelj Tkalčić, Povjestni spomenici slobodnog kraljevskog grada Zagreba prijestolnice Kraljevine dalmatinsko-hrvatsko-slavonske. Monumenta historica liberae regiae civitatis Zagrabiae. Knjige sudbenih poziva i presuda, sv. 4-8, Zagreb 1897.-1902.
- 67) Richard Trexler, Infanticide in Florence: new sources and first results., History of Childhood Quarterly, 1973.
- 68) Mirna Tomašević, Obitelj i djeca u Statutu Dubrovačke Republike: osvrt na čedomorstvo, napuštanje i posvojenje djece, Pravnik : časopis za pravna i društvena pitanja, Vol. 47 No. 95, 2014.
- 69) Ksenija Turković i dr., Komentar kaznenog zakona, Zagreb, Narodne novine, 2013.
- 70) R. Vasta, M. M. Haith i S. A. Miller, Dječja psihologija: Moderna znanost, Jastrebarsko, Naklada Slap, 2005.
- 71) Nenad Vekarić, Ubojstva među srođnicima u Dubrovačkoj Republici (1667.-1806.), Anali Dubrovnika 37, 1999.
- 72) Gordana Vulama: Kriminalističko istraživanje KD-a čedomorstva Polic. sigur. (Zagreb), godina 18., broj 4, 2009.
- 73) Dušan Zečević i Josip Škavić, Osnove sudske medicine za pravnike, Barnat, Zagreb, 1996.
- 74) Dr. Bogdan Zlatarić, Krivični zakonik u praktičnoj primjeni (kritički pregled judikature) II. Svezak, Posebni dio, „Narodne novine“, Zagreb, 1958.
- 75) Tija Žarković Palijan; Dražen Kovačević, Iz forenzičke psihijatrije, Zagreb, Ceres, Matica hrvatska Kutina, 2001.

Internet izvori:

<https://www.britannica.com/topic/infanticide>

<https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/9789048538164-013/html>

<https://povcast.hr/kaznjavanje-cedomorstva-na-hrvatskom-povijesnom-prostoru/>

<https://hr.wikipedia.org/wiki/Infanticid>

<https://en.wikipedia.org/wiki/Infanticide>

<https://sudskapraksa.csp.vsrh.hr/decisionText?id=090216ba8054b654&q=%C4%8Dedomorstvo>

<https://podravske-sirine.com.hr/arhiva/13809>

<https://povcast.hr/kaznjavanje-cedomorstva-na-hrvatskom-povijesnom-prostoru/>

Zakonodavni izvori:

Krivični zakon Republike Hrvatske ("Narodne novine" broj 25/77.)

Krivični zakon Republike Hrvatske ("Narodne novine" broj 91/92.)

Kazneni zakon ("Narodne novine" broj 110/97.)

Kazneni zakon (Narodne novine broj 125/2011.)

Ustav Republike Hrvatske Narodne novine broj: 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14